

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri

1. ABD'nin Afrika'daki Askeri Varlığı
2. Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
3. Joe Biden'ın Seçim Söylemleri Üzerinden Muhtemel Afrika Politikası
4. Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları
5. Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası
6. Libya'nın Son Baharı: Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası
7. Asvan'dan Hedasi'ye: ABD'nin Nil Sorununa Yaklaşımı
8. ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi
9. Enerji Rekabeti Bağlamında ABD'nin Mozambik'teki LNG Açılımı
10. ABD'nin Ruanda ile Ticari İlişkileri

MAYIS 2021

AFRİKA DOSYASI: ABD-AFRİKA İLİŞKİLERİ

Yayımlanma Tarihi: 07.05.2021

ISBN: 978-625-00-0052-6

Editör

Hasan Aydın

Yayın Koordinatörü

Hasan Tahsin İrfanoğlu

Yazarlar

Begüm Gün

Burak Yetimoğlu

Gamze Düzler

Gözde Söğütlü

Hasan Aydın

Muhammed Salih Demirtaş

Necdet Burak Özyurt

Neslihan Bayramoğlu

Osman Kağan Yücel

Tuğrul Oğuzhan Yılmaz

Diplomasi ve Strateji Dergisi - The Journal of Diplomacy and Strategy © 2021
Tüm Hakları Saklıdır.

İçindekiler

Giriş	1
ABD'nin Afrika'daki Askeri Varlığı	7
Muhammed Salih Demirtaş	
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı	25
Hasan Aydın	
Joe Biden'ın Seçim Söylemleri Üzerinden Muhtemel Afrika Politikası	43
Neslihan Bayramoğlu	
Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları	54
Begüm Gün	
Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası	69
Gözde Söğütlü	
Libya'nın Son Baharı: Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası	86
Tuğrul Oğuzhan Yılmaz	
Asvan'dan Hedasi'ye: ABD'nin Nil Sorununa Yaklaşımı	100
Osman Kağan Yücel	
ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi	111
Burak Yetimoğlu	
Enerji Rekabeti Bağlamında ABD'nin Mozambik'teki LNG Açılımı	126
Necdet Burak Özyurt	
ABD'nin Ruanda ile Ticari İlişkileri	139
Gamze Düzler	

Giriş

Zihinlerde sürekli olumsuz çağrışımlarla yer etmesine rağmen; tarihi, kültürü, jeopolitik konumu, zengin yeraltı ve yer üstü kaynakları, uluslararası forumlardaki oy potansiyeli, dinamik genç nüfusu vb. birçok özelliği ile dikkatleri üzerine çeken Afrika, günümüz uluslararası ilişkiler sisteminde kendisine etkili bir yer edinmek isteyen hiçbir bölgesel ve/veya küresel aktörün kolayca göz ardı edemeyeceği bir kıta hüviyetindedir. Nitekim, 13 Mayıs 2000 tarihinde Afrika'yı okuyucularına "Umutsuz kıta (The hopeless continent)" manşetiyle tanıtan İngiliz menşeli The Economist dergisi, takvimler 3 Aralık 2011'i gösterdiğinde ise okuyucularının karşısına "Afrika yükseliyor (Africa rising)" başlıklı bir sayıyla çıkmaktaydı. Öte yandan, 2 Mayıs 2013 tarihindeki manşetinde Afrika'nın hızla kalkındığını/gelecek vadettiğini (aspiring Africa) vurgulayan bu dergi, 7 Mart 2019 tarihli sayısında ise Afrika için yeni bir mücadelenin verildiğine (the new scramble for Africa) işaret etmekte ve kıta ülkelerinin bu mücadeleden nasıl kazançlı çıkabileceğini sorgulamaktaydı. The Economist dergisinin 2000-2019 yılları arasında yayımlanan dört farklı sayısında Afrika'yı ele alış biçiminde yaşanan bu değişim ise kıtanın uluslararası siyasette artan önemini gözler önüne sermekteydi. Neticede, kıtanın uluslararası siyasette artan önemine paralel olarak, günümüzde birçok bölgesel ve/veya küresel aktör Afrika'da mevcut nüfuzunu korumak veya daha fazla nüfuz sahibi olmak için çaba göstermektedir.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Afrika'da etkili olan aktörlerin başında gelmektedir. Her ne kadar kıtaya ilişkin meseleler hiçbir dönemde Washington yönetimlerinin öncelikli gündeminde yer

almasa da bu devletin Afrika'ya olan ilgisi Amerikan çıkarlarına rakip aktörlerin kıtadaki mevcudiyetiyle doğru orantılı bir şekilde artmakta ya da azalmaktadır. Örneğin yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar Liberya'nın kurulmasına yardımcı olmak gibi istisnai haller dışında Afrika'ya ilgisi oldukça sınırlı olan bu ülke, Soğuk Savaş'ın etkisini tüm dünyada hissettirmesiyle birlikte kıtada artan Sovyet nüfuzunun neticesinde dikkatini Afrika ile ilgili meselelere çevirmek zorunda kalmıştı. ABD'nin Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerinde Soğuk Savaş sonrasında da benzer bir durum söz konusu olduğu gözlemlenmektedir. SSCB'nin çöküşünün ardından bir süre için kıtada ve dünyada sözü geçen tek süper güç olarak kalan Washington yönetimi 1993 yılında yaşanan Mogadişu travmasının ardından Afrika'ya olan ilgisini görece sınırlı tutsa da yirmi birinci yüzyıla birlikte terör örgütlerinin kıtada alan kazanması ve en büyük rakibi Çin Halk Cumhuriyeti'nin Afrika'daki etkisini arttırması sonucu yeniden ve daha güçlü bir şekilde kıtaya odaklanma ihtiyacı hissetmiştir. Geline nokta ise, Washington yönetiminin Afrika'daki nüfuzu son dönemde kıtada daha fazla etkinlik göstermeye başlayan Çin, Rusya, Hindistan, Brezilya, Türkiye, İran, Birleşik Arap Emirlikleri gibi çeşitli küresel ve bölgesel aktörler tarafından sınırlandırılmaktadır.

Ne var ki, nüfuzu çeşitli küresel ve bölgesel aktörler tarafından sınırlandırılrsa da ABD Afrika'da hala etkili bir konumdadır. Afrikalı entelektüeller ve önde gelen kanaat önderleri arasında her yıl düzenli olarak yapılan bir ankete göre, Washington yönetimi, 2020 yılında olduğu gibi, 2021 yılında da kıtada en olumlu imaja sahip yabancı devlet olarak karşımıza çıkmaktadır. Anket verileri bölgesel olarak değerlendirildiğinde de benzer bir durum söz konusudur. Orta Afrika, Batı Afrika ve

Doğu Afrika bölgelerinde en olumlu imaja sahip dış aktör olarak göze çarpan ABD, Kuzey Afrika'da ise bu alanda beşinci sıradadır. Ancak, bütün bu olumlu tabloya rağmen, ankette ABD'nin Afrika'daki olumlu imajının 2020 yılına nazaran nispeten gerilediği de gözden kaçırılmamalıdır. 2017 yılında PEW Research Center tarafından gerçekleştirilen bir başka anket de bu durumu ortaya koymaktadır. Belirtilen ankete göre, Afrikalılar George W. Bush döneminde (2007) ABD hükümetine %60'a yakın bir oranda güvenirken; H. Barack Obama döneminde (2015) bu oran %70'in üzerine çıkmış, Donald Trump döneminde ise %50'nin altına düşmüştür. Bütün bu verilerin ışığında, Washington yönetiminin kıtaya olan ilişkilerinin dikkatle incelenmesi gereken hassas bir dengede sürdürüldüğünü iddia etmek yanlış olmayacaktır.

Hiç şüphesiz, Washington yönetiminin 54 ülkenin yer aldığı devasa bir kıtaya olan ilişkilerinin tek bir çalışmada bütün yönleriyle ele alınması mümkün görünmemektedir. Bu nedenle, bu dosyada, ABD'nin Afrika'yla olan ilişkilerindeki bazı temel meselelere ve spesifik konu başlıklarına odaklanılmakla yetinilmektedir. Dolayısıyla, on makaleden oluşan derleme dosyamızda, ağırlıklı olarak tarihsel kökenleri haiz bir takım güncel meselelerin ABD-Afrika ilişkilerindeki yansımaları incelenecektir. Afrika'ya dair muhtelif konularda uzmanlaşmak için lisansüstü öğrenimini sürdüren araştırmacılar ile Diplomasi ve Strateji Dergisi (DSJOURNAL) ekibinin yoğun emek ve katkılarıyla hazırlanan bu dosyanın öncelikli amacı, ülkemizde nispeten sınırlı olduğu düşünülen, ABD'nin Afrika politikasıyla ilgili Türkçe literatüre naçizane bir katkı sağlamak ve bu alanda yapılacak daha ileri çalışmalar için bir örnek teşkil etmektir.

Dosyamızda ilk olarak, ABD'nin Afrika'daki askeri varlığı Muhammed Salih DEMİRTAŞ tarafından geniş çaplı bir tarihi perspektif eşliğinde incelenecektir. Bu kapsamda öncelikle Washington yönetiminin Afrika'daki askeri varlığının tarihsel kökenleri ortaya konulacak, ardından bu ülkenin kıtada güvenliğe ilişkin stratejik çıkarları anlatılacaktır. Son olarak ise, ABD'nin Afrika'daki askeri üsleri ve operasyonları ayrıntılı olarak ele alınacaktır. İkinci olarak, Kovid-19 salgınının ABD-Afrika ilişkilerini ve bu ülkenin kıtadaki imajını nasıl etkilediği Hasan AYDIN tarafından değerlendirilecektir. Bu bölümde, salgının Afrika'ya ve dünyaya etkisi, Bush ve Obama dönemlerinde kıtaya yönelik olarak uygulanan sağlık diplomasisi, Donald Trump yönetiminin salgınla başa çıkmakta zorluk çeken Afrika ülkelerine destek olma noktasındaki yetersizliği ve Kovid-19 diplomasisinin kıta üzerindeki Çin-ABD rekabetine yansımaları gibi hususlar incelenecektir.

Üçüncü makalede, Neslihan BAYRAMOĞLU Joe Biden'ın seçim döneminde dile getirdiği söylemler ışığında yeni dönemde ABD'nin Afrika politikasının nasıl şekilleneceği noktasında bir öngöründe bulunmaya çalışacaktır. Makalede, bütünlüğün sağlanabilmesi adına, Bush, Obama ve Trump dönemlerinde Washington yönetimlerinin kıtaya yönelik yaklaşımı eşgüdüm içerisinde ele alınacak; Biden'ın temsil ettiği/edeceği düşünülen ilkelerin seleflerinden benzer ve farklı yönleri vurgulanacaktır. Dördüncü makalede ise, Begüm GÜN ABD'nin Gine ve Aden körfezlerinin öncelikli gündem maddelerinden biri olan korsanlıkla mücadele bağlamındaki katkılarını ortaya koyacaktır. Bu kapsamda, Washington yönetiminin Gine ve Aden körfezlerindeki ulusal çıkarlarının neler olduğu, korsanlık faaliyetlerinin bu ülkenin ilgili bölgelerdeki çıkarlarına nasıl bir

zarar verdiği ve Washington yönetiminin söz konusu faaliyetleri engellemeye yönelik ne gibi girişimlerde bulunduğu detaylı bir şekilde incelenecektir.

Dosyamızın beşinci makalesinde, Gözde SÖĞÜTLÜ, ABD'nin Somali politikasını “terörle savaş” söylemi çerçevesinde değerlendirecektir. Bu bölümde, Güney Somali ve Yemen’de etkinlik gösteren köktendinci El Şebab terör örgütünün Somali’de nüfuz alanı bulmasında etkili olan faktörler ve ABD’nin ulusal çıkar endeksli Somali politikası ele alınacak, Biden yönetimiyle birlikte bahsi geçen politikalarda bir değişiklik yaşanıp yaşanmayacağı sorgulanacaktır. “Libya’nın Son Baharı” vurgusu taşıyan altıncı makalede ise, Tuğrul Oğuzhan YILMAZ ülkenin devrik lideri Muammer Kaddafi’nin ardından ABD’nin Libya’ya yönelik dış politikasını güncel gelişmelerin ışığında yorumlayacaktır. Makalede, ilk olarak ABD-Libya ilişkilerinin tarihsel kökenleri ele alınacak; sonrasında Arap Baharı’nın ardından Washington yönetiminin Libya’da neden ve nasıl başarısız olduğu etraflıca aktarılmaya çalışılacaktır.

Yedinci bölümde, ABD’nin Mısır, Etiyopya ve Sudan arasında gerginliğe neden olan ve uluslararası gündemi son dönemde sıklıkla meşgul eden Nil Nehri’nin paylaşımı sorununa yaklaşımı Osman Kağan YÜCEL tarafından irdelenecektir. Bu doğrultuda, Nil sorununun tarihsel arka planı, Washington yönetiminin Nil havzasıyla ilk temasları, Mısır ve Etiyopya’nın Nil Nehri üzerine baraj inşaa çalışmaları ve ABD’nin söz konusu su paylaşım sorununa ekonomik, siyasi ve diplomatik yollarla çözüm bulma çabaları okuyucularımıza aktarılacaktır. Dosyamızın sekizinci bölümünde ise, Washington yönetiminin Kuzey Afrika’daki en önemli müttefiki olarak addedebileceğimiz

Fas Krallığı ile kurduğu stratejik ortaklık Burak YETİMOĞLU tarafından tarihsel boyutlarıyla ele alınacaktır. Bu çerçevede, II. Dünya Savaşı'nın ardından, özellikle VI Muhammed döneminde, ABD ve Fas yönetimlerini birbirine yakınlaştıran yerel, bölgesel ve küresel faktörler ayrıntılı bir şekilde ifade edilecektir.

Çalışmamızın dokuzuncu makalesinde, Necdet Burak ÖZYURT ABD'nin Mozambik'te çıkarılan doğal gazın LNG haline getirilerek ihraç edilmesi sürecine müdahil olma çabalarını ortaya koyacaktır. Makalede, Mozambik'teki LNG projesindeki sürecin işleyişi, hangi ülkelerin nüfuz sahibi olmaya çalıştığı, ne gibi adımlar atıldığı ve ülkedeki LNG projesine yönelik güvenlik sorunlarının neler olduğu gibi hususlar incelenecektir. Son olarak, onuncu makalemizde, Gamze DÜZLER ABD ve Ruanda arasındaki ticari ilişkileri güncel verilerin ışığında açıklayacaktır. Bu bölümde, Ruanda'nın ticari potansiyeli, Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası'nın (AGOA) ABD ve Ruanda arasındaki ticari ilişkilere etkisi, iki ülke arasındaki ticarete dair çeşitli kısıtlamalar gibi hususlara odaklanılacaktır.

“Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri” başlıklı editoryal dosyamıza katkıda bulunan Begüm GÜN'e, Burak Yetimoğlu'na, Gamze DÜZLER'e, Gözde SÖĞÜTLÜ'ye, Muhammed Salih DEMİRTAŞ'a, Necdet Burak ÖZYURT'a, Neslihan BAYRAMOĞLU'na, Osman Kağan YÜCEL'e, Tuğrul Oğuzhan YILMAZ'a ve DSJOURNAL ailesine içten teşekkürlerimi sunuyorum. Bu vesileyle, dosyamızın okuyucularımıza ve Türk akademik camiasına faydalı olmasını ümit ediyorum.

Hasan AYDIN

ABD'nin Afrika'daki Askeri Varlığı

Muhammed Salih Demirtaş*

“

Özellikle 2000'li yılların başından itibaren birçok ülkenin, kıtaya yönelik özel stratejiler geliştirerek Afrika'da nüfuz sahibi olma yarışına girmeye başladıkları görülmektedir. Kıtada nüfuz elde etme yarışının güvenlik yönünden en kritik ayağını ise askeri üsler ve operasyonlar teşkil etmektedir.

”

Giriş

Afrika'nın dünya siyasetinde önemli bir konumda olması sıklıkla dile getirilen hususlardan biridir. Bu coğrafya, Afrika Boynuzu sahillerinin ve Gine Körfezi'nin enerji ve ticaret geçiş yolları için kritik öneme haiz olması, enerji ve maden yataklarının bereketli olması, güçlü bir pazar potansiyeli taşıması gibi birçok alanda stratejik konuma sahip bir kıtadır. Bu duruma binaen bölgesel ve küresel birçok aktör kıta ülkeleri ile Afrika Birliği'nin kurumsal kimliği veya ikili ilişkiler üzerinden ilişkilerini güçlü tutmaya çalışmakta ve kıtaya yönelik münhasır politikalar geliştirmektedir. Güvenlik söylemi bu politikaların şekillenmesinde önemli bir yer işgal etmektedir. Özellikle 2000'li yılların başından itibaren birçok ülkenin, kıtaya yönelik özel stratejiler geliştirerek Afrika'da nüfuz sahibi olma yarışına girmeye başladıkları görülmektedir. Kıtada nüfuz elde etme yarışının güvenlik yönünden en kritik ayağını ise askeri üsler ve operasyonlar teşkil etmektedir. Bu çerçevede kıtadaki askeri operasyonel ağının en yaygın olduğu ülke ise Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'dir.

* Bu makale, "Kıta Dışı Aktörlerin Afrika'daki Askeri Üsleri" adlı yüksek lisans tez çalışmamın muhtelif bölümlerinden alınmış kısımlarından oluşmaktadır.

* Araştırmacı, Afrika Koordinasyon ve Eğitim Merkezi (AKEM),
msdemirtas813@gmail.com

Washington yönetimi, 21. yüzyılın başlarında kıtaya yeni bir politikayla dönüş yaptığında, bölgeye yönelik yaklaşımını, hafif (belirsiz) ayak izleri olarak adlandırılabilir ve kıtada seri hareket imkanına dayalı, işlevsel bir metot olan “light footprints” stratejisi üzerine kurmuştur. Söz konusu strateji ABD'nin kıtadaki sayısı net olarak bilinmeyen operasyonel askeri varlığının terörle mücadeledeki en kritik kozlarından biridir. Bu makale ABD'nin Afrika'daki askeri faaliyetlerine odaklanmakta; bölgedeki ekonomik, siyasi, kültürel ve güvenlik-merkezli çıkarlarını retrospektif bir analiz eşliğinde ve betimleyici bir yöntemle değerlendirmektedir.

Anahtar Sözcükler: Afrika, ABD, güvenlik, stratejik çıkar, askeri üs, light footprints

I. Tarihsel Arka Plan

ABD'nin Afrika ile olan ilişkilerinin tarihini XVIII. ve XIX. yüzyıldaki transatlantik köle ticaretine kadar götürebiliriz.¹ ABD kıtada sömürgeci bir geçmişe sahip olmamakla beraber 1884-1885 Berlin Batı Afrika Konferansı (Berlin Konferansı)'yla, Avrupa devletlerinin kendi aralarında mutabık kaldıkları Afrika'daki sömürgeci çıkarlarını tanımıştır. ABD bu dönemde, Afrika'ya dönüş yapan özgürlüğüne kavuşmuş eski kölelerin Batı Afrika'da toprak satın alarak yerleştiği ve 1847'de kurduğu Liberya Devleti ile ilişkiler tesis ederek kıta ile doğrudan temas kurmuştur. ABD'nin bu süreçte Afrika ile kurduğu ilişkide sömürgecilik pratiklerinden etkilendiği görülmüştür.²

¹Elisabeth Sköns, “The United States”, Olawale Ismail, Elisabeth Sköns (ed.), *Security Activities of External Actors in Africa*, Oxford University Press, 2014, s. 105.

² Sköns, *a.g.e.*, 106.

ABD'nin kıtada askeri varlığı ve çıkarları, II. Dünya Savaşı yıllarında muharip devletlerin mücadelelerinin Afrika'ya yansımalarıyla stratejik önem kazandı. Kuzey Afrika, Müttefik Devletlerin Avrupa'ya dönüşü için yeni bir başlangıç noktası ve önemli bir savaş alanıydı. Ayrıca Batı, Orta ve Doğu Afrika'da da savaşı desteklemek için önemli tedarik hatları geliştirildi.³

II. Dünya Savaşı sonrası güçlü bir küresel aktör olarak var olan ABD'nin Afrika ile kurduğu ilişkiler farklı bir boyuta taşınmıştır. Stratejik askeri takviye üsleri, hammadde temini ve askeri ikmal merkezi olma potansiyeli gibi kritik meseleler ABD devlet adamlarının ve askerlerinin gözünden kaçmayan bir noktaydı.⁴ Bu sürecin devamı olarak II. Dünya Savaşı sonrasında Etiyopya'daki (bağımsızlığından sonra Eritre sınırları içindeki) Kegnew Haberleşme Üssü 1943'te ABD tarafından kullanılmaya başlanmıştır. 1955'te Fas'ta hava destek üsleri ve aynı yıl Libya Wheelus Hava üssü faaliyete geçmiştir.

Daha önce İngiltere'nin kullandığı Kegnew üssü 1943 ve sonrasında ABD'nin bölgedeki önemli haberleşme üssü olmuştur. ABD, 1953 yılında Etiyopya devleti ile karşılıklı antlaşma sağlanmasıyla senelik 7 milyon dolar ücret ödeyerek üssü kiralamıştır.⁵ Ayrıca, Washington yönetimi aynı antlaşmanın bir parçası olarak Etiyopya ordusuna 25 yıllık sürede 250 milyon dolar değerinde eğitim ve ekipman sağlanmıştır.⁶ Diğer yandan ABD bu süre zarfında üste çalışan 1.000 Etiyopyalı personel dışında 4.500 Amerikalı askerin kira,

³ Lutfullah Mangi, "US Military Bases in Africa", *Pakistan Horizon*, C. 40, S. 2, s. 95-102.

⁴ Mangi, a.g.e., s. 96.

⁵ Mangi, a.g.e., s. 95-102, s. 97.

⁶ Mangi, a.g.e., s. 95-102, 97.

yemek, maaş ve diğer hizmetlerinin karşılanması için 70 milyon dolar harcamıştır.⁷

Kegnew haberleşme üssü, önemli bir stratejik bölge olan Afrika Boynuzu'nda yer alması sebebiyle kritik bir noktadadır. Özellikle Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla stratejik değeri artan Kızıl Deniz ile Batı Hint Okyanusu'nu birbirine bağlayan Babu'l Mendep Boğazı'nı gözlemleyebilecek bir konumda olması, Ortadoğu'daki petrol alanlarının ve rotalarının yakınında bulunması ve Hint Okyanusu üzerinden Uzakdoğu ile olan istihbari haberleşmeyi takip etme fırsatı veren bir pozisyonda olması, bu üssü ABD için değerli kılmıştır. Bu haberleşme üssü Filipinler, Etiyopya, Fas, Arlington-Virginia aracılığıyla ABD haberleşme ağı, Batı Avrupa'daki haberleşme ağları ve NATO haberleşmesi için büyük önem arz etmiştir.⁸

ABD'nin II. Dünya Savaşı Sonrası Afrika'daki diğer önemli askeri varlığı Fas'taki hava üsleridir. Akdeniz'in Atlantik'e açılan kısmında bulunması ve Avrupa'nın Afrika kapısı olması sebebiyle Fas, ABD ve NATO güçleri için stratejik önemi yüksek bir bölge olmuştur. ABD, o dönemde Fransa'nın himayesinde olan Fas'ın topraklarında hava üssü kurmak için 1950 yılında Paris yönetimi ile anlaşarak Afrika'da ilk defa geniş bir askeri alan inşa etmeye başlamıştır.⁹ II. Dünya Savaşı'na kadar ticari çıkarlarını gözettiği bu bölgede artık askeri olarak var olması

⁷ Marvine Howe, "Ethiopians Are Suspicious of Big U. S. Radio Base," *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/1970/08/28/archives/ethiopians-are-suspicious-of-big-us-radio-base.html>, Erişim Tarihi: 04.03.2021.

⁸ Mangi, a.g.e., s. 95-102.

⁹ "Memorandum From the Acting Assistant Secretary of State for European Affairs (Elbrick) to the Secretary of State," *Foreign Relations of the United States, 1955-1957, Africa*, Volume XVIII, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v18/d193>, Erişim Tarihi: 04.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021

ABD'nin Afrika'daki Askeri Varlığı

Muhammed Salih Demirtaş

bize, ABD'nin kıtadaki varlığının da dönüştüğünü göstermektedir. Fas'ın bağımsızlığından sonra da ABD'nin bölgedeki üsleri iki ülke arasında tartışma konusu olmaya devam etmiştir. Özellikle Fas kamuoyunun ABD üslerine yönelik yoğun tepkisi üzerine ABD Başkanı Eisenhower, Fas Kralı V. Muhammed ile askeri üslerin kaldırılmasına yönelik antlaşmaya varmış ve ABD bu ülkedeki hava üsleri ile tek deniz üssünü 1963 yılına kadar tamamen kapatmıştır.¹⁰

ABD'nin II. Dünya Savaşı'nın akabinde Afrika'da kurduğu bir diğer üs ise Libya'daki Wheelus hava üssüdür. Washington yönetimi, 1954'te Wheelus için Libya Hükümeti ile ayrı bir antlaşmaya varmıştır. Ev sahibi Kral İdris Hükümetine yıllık 4 milyon dolarlık ekonomik yardımda bulunma karşılığında, ABD bu üssü 17 yıllığına askeri anlamda kullanma hakkı elde etmiştir.¹¹ İlerleyen dönemde, bu üs ABD'nin bölgedeki en önemli eğitim üslerinden birine dönüşmüştür.¹² 1969 yılında Libya'da gerçekleşen askeri darbeye devrilen Kral İdris yönetiminin ardından, Kaddafi yönetimi, ABD'den bölgedeki askeri varlığını geri çekmesini istemiştir. Bunun üzerine ABD 1970 yılına kadar bölgedeki askeri varlığını peyderpey tahliye etmiştir.¹³

¹⁰ William Zartman, "The Moroccan-American Base Negotiations", *Middle East Journal*, C. 18, S. 1, s. 27-40, s. 39.

¹¹ U.S. Department of State, "Foreign Relations, 1961-1963, Africa," <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/frus/kennedyjf/50752.htm>, Erişim Tarihi: 04.03.2021.

¹² Mangi, *a.g.e*, s. 95-102, s.99.

¹³ Central Intelligence Agency Office of National Estimates, "US Negotiations on Wheelus Air Base," <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIARDP79R00904A001500010002-5.pdf>, Erişim Tarihi: 04.03.2021; The New York Times, "Will Reclaim Bases; U.S. WILL GIVE UP LIBYAN AIR BASE; It Agrees to Evacuation in Principle, as Does Britain—Date to Be Set Later", <https://www.nytimes.com/1964/08/23/archives/will-reclaim-bases-us-will-give-up-libyan-air-base-it-agrees-to.html>, Erişim Tarihi: 04.03.2021.

1970-1971 yıllarında uydu teknolojisinin gelişmesiyle Etiyopya'daki Kegnew Haberleşme üssü de önemini yitirmiştir. ABD, Uzakdoğu rotası için odağını Hint Okyanusu'ndaki Diego Garcia adasına yöneltmiştir. 1970 yılının sonunda dünyada toplam 343 geniş çaplı, 1927 küçük çaplı askeri üssü olan ABD'nin Afrika'da sadece tek bir haberleşme üssü bulunmaktaydı.¹⁴ Bu üs ise yukarıda bahsedildiği gibi uydu teknolojisinin gelişmesiyle önemini yitirmiş ve kapatılmıştır. 1972-1978 yıllarına gelindiğinde ABD'nin Afrika'da hiç askeri üssü olmadığı görülür. Bu durum o dönem için, Beyaz Saray'ın dış politika öncelikleri arasında Afrika'nın daha arka planda olduğunu göstermektedir. Bu dönemde Washington yönetiminin özellikle Kuzey Afrika'da askeri olarak var olmasını ise Akdeniz üzerinden Avrupa'nın güvenliğini sağlama arayışıyla ilişkilendirebilir.

Afrika ülkelerinin, çift kutuplu dünyanın aktörleri tarafından siyasi, ekonomik ve ideolojik üstünlük rekabetine çekildiği Soğuk Savaş döneminde, ABD'nin kıtaya ilgili dış politikasında Komünizm kuşatmasına karşı ideolojik, jeopolitik ve güvenlik endişelerinin hakim olduğu görülmüştür.¹⁵ ABD'nin bu endişesi Afrika ülkelerine yönelik dış politikasında; kıtaya gönderilen silahlar, ekonomik ve askeri yardım modeli, dış yardımının ulusal güvenlik hususlarına tabi kılınması ve dış yardımın genellikle stratejik önemine dayanarak gerekçelendirilmesi şeklinde yansımıştır.¹⁶ Soğuk Savaş sürecinde ABD ve Afrika devletleri arasındaki ilişkiler, ağırlıklı olarak ABD'nin kıtadaki real-politik kaygıları üzerinden şekillenmiştir. Soğuk Savaş'tan sonraki

¹⁴ Mangi, *a.g.e.*, s. 95-102, s. 99.

¹⁵ Sköns, *a.g.e.*, s. 106.

¹⁶ Sköns, *a.g.e.*, 106-107.

dönemde ise ABD'nin Afrika'daki ideolojik odaklı stratejik çıkarları kısa süreliğine önemini yitirmiştir.

1990'larda ABD'nin Afrika'daki varlığı daha çok güvenlik merkezlidir. Soğuk Savaş sonrası oluşan güç boşluğu, BM Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) tehdit unsuru olarak gördüğü bölgelerde, ABD'nin öncülüğünde operasyonlar yürütülmesine neden olmuştur. Bu bağlamda 1992-1994 yıllarında uluslararası barışa ve güvenliğe tehdit olarak görülen Somali'deki karışıklığa¹⁷ müdahil olmak için bölgeye konuşlandırılan ABD askerlerinin kaderi, ABD'nin Afrika'ya yönelik güvenlik politikasının kırılmasında önemli bir rol oynamıştır. BMGK tarafından yetkilendirilen ABD liderliğindeki insani yardım misyonunun "Restore Hope" (Umudu İhya) Operasyonu sırasında 18 askerinin ölmesi bu kırılmanın tetikleyici unsuru olmuştur. "Kara Şahin'in Düşüşü" olarak da bilinen Mogadişu Savaşı'nın sonucunda ABD bölgeden birliklerini çekmek zorunda kalmıştır. Bu durum, 1990'lı yıllara tek süper güç olarak giren ABD'nin kamuoyu ve siyaset yapıcılar nezdinde büyük bir şok yaşamasına sebep olmuştur.¹⁸ ABD'nin Somali meselesinden sonra kıtadaki askeri varlığında 2000'li yıllara kadar kayda değer bir boşluk olduğu görülmüştür. 2000'li yıllar ise Beyaz Saray'ın Afrika politikasının pratik manada yeniden şekillendiği bir dönemdir.

II. Stratejik Çıkarlar

Afrika'daki sorunlar uzun bir dönem ABD ordusu için stratejik öncelikler arasında tanımlanmamış ve Afrika'ya askeri

¹⁷ United Nations Security Council Resolutions, "Resolution 794," <http://unscr.com/en/resolutions/doc/794>, Erişim Tarihi: 05.03.2021.

¹⁸ Yvonne S. Brakel, "Developing Better US Status of Forces Protections in Africa", *Air Force Law Review*, C. 76, 2016, s. 208.

angajmanlar nadiren gerçekleşmiştir. Soğuk Savaş Dönemi'ni bunun bir istisnası olarak kabul etmemiz durumunda bile ABD'nin Afrika için özel bir politikası olduğu söylenemez. Nitekim Letitia Lawson "U.S. Africa Policy since the Cold War" adlı makalesinde şöyle bir tespitte bulunur: *"Soğuk Savaş sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Sahraaltı Afrika'ya yönelik dış politikasının Afrika ile pek bir ilgisi yoktur. Diğer gelişmekte olan bölgelerde olduğu gibi, Afrika ülkeleri büyük küresel satranç oyununda her şeyden önce piyonlardı. Cumhuriyetçi ve Demokratik Yönetimler Amerika'nın müşterilerini desteklerken, Sovyet müşterilerini baltalamaya çalıştı. Ekonomik ve askeri yardım kilit müttefiklere yönelikti."*¹⁹ Soğuk Savaş sonrasında da belli bir süre ABD'nin Afrika için kapsamlı bir stratejisi bulunmamaktaydı. Somali'deki "Kara Şahin" olayından sonra Washington yönetimleri kendisini askeri olarak bölgeden büyük oranda soyutladı.

1995 yılında Clinton Yönetimi Sahraaltı Afrika için güvenlik stratejisi ortaya koymuştu. Bu güvenlik stratejisinde, ABD'nin güvenlik ve ekonomik çıkarlarının çok sınırlı olmasına rağmen Washington yönetiminin Afrika'da öncü rolünü sürdürmek istediği vurgulanmaktaydı. Ekonomik kalkınma ve çatışma çözümlenmeleri bağlamında ortaya konan stratejide çatışma çözümü, sürdürülebilir büyüme, demokrasinin gelişmesi ve insani yardım başlıkları ön plana çıkmıştı.²⁰ Fakat 1998 yılında ABD'nin Tanzania ve Kenya'daki elçiliklerinin terör kaynaklı bir

¹⁹ Letitia Lawson, "U.S. Africa Policy Since the Cold War", *Strategic Insights*, C. 6, S. 1, 2007.

²⁰ U.S. Department of Defense, "U.S. Security Strategy for Sub-Saharan Africa," <https://archive.defense.gov/Speeches/Speech.aspx?SpeechID=943>, Erişim Tarihi: 05.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021

ABD'nin Afrika'daki Askeri Varlığı

Muhammed Salih Demirtaş

saldırı sonucunda bombalanmasıyla, bu ülkenin Afrika'ya yönelik girişimleri kısa ömürlü oldu.²¹

2001 yılında gerçekleşen 11 Eylül saldırılarının ardından ABD'nin "terörizmle küresel savaş" (Global War on Terror) konseptiyle dünya kamuoyuna yönelik duyurusunun ardından terörizm ABD güvenliği için bir numaralı tehdit haline geldi. Bush döneminde şekillenen yeni politikada ABD, Afrika'yı önemli terör tehdidi kaynaklarından biri olarak değerlendirdi.²² Gerek Mağrib el Kaidesi üzerinden Sahel ve Kuzey Afrika, gerek El Şebab terör örgütü üzerinden Afrika Boynuzu bölgelerine terörle mücadele kapsamında yönelmesi Afrika'nın ABD için stratejik öneme sahip bir bölge olarak yükselmesine yol açtı.²³ ABD bu dönemden sonra Afrika'daki askeri varlığını güçlendirmeye başladı. 2007 yılında merkezi Almanya'da olan ABD'nin Afrika'daki tüm askeri faaliyetlerinden sorumlu Birleşik Devletler Afrika Komutanlığı (AFRICOM) kuruldu.²⁴ Aynı yıl içerisinde, ABD yönetimi merkez karargâhı İtalya'nın Napoli şehrinde olan Birleşik Devletler Afrika-Avrupa Donanma Kuvvetleri (NAVAF) Komutanlığı'nı kurdu. NAVAF, ABD'nin Afrika'daki partnerleriyle deniz güvenliği ve terör tehditlerine iş birliği geliştirmekte ve Afrika sahillerinde

²¹ Becky Champagne (ed.), *Anatomy of a Terrorist Attack An In-Depth Investigation Into The 1998 Bombings of the U.S. Embassies in Kenya and Tanzania*, Matthew B Ridgway Center for International Security Studies, 2005, s. 23-25; CNN, "1998 US Embassies in Africa Bombings Fast Facts," <https://edition.cnn.com/2013/10/06/world/africa/africa-embassy-bombings-fast-facts/index.html>, Erişim Tarihi: 05.03.2021.

²² John Rollins, *Al Qaeda and Affiliates: Historical Perspective, Global Presence, and Implications for U.S. Policy*, Congressional Research Service, 2011, s. 19.

²³ Rollins, a.g.e., s. 19-26.

²⁴ United States Africa Command, "About the Command," <https://www.africom.mil/about-the-command>, Erişim Tarih: 05.03.2021.

Washington'ın çıkarlarına yönelik tehditlere karşı faaliyet göstermektedir.²⁵

AFRICOM ve NAVAF'ın kurulması, politika yapıcılarının kıtanın güvenlik sorunları ve ABD'nin stratejik çıkarlarındaki algısal dönüşümü ve gelişimi yansıtmaktadır. ABD Kongresi tarafından yetkilendirilen Afrika Politika Danışma Paneli, ABD-Afrika politikasını güçlendirmek ve kıtadaki politikalarını şekillendirmek için ortaya attığı öneride 5 maddeye dikkat çekmektedir: Enerji güvenliği, küresel ticaret, çatışmalara karşı mücadelede destek, terör ve HIV/AIDS.²⁶ Bu bağlamda ABD'nin kıtadaki çıkarlarını tanımlaması, Afrika'daki askeri varlığının anlaşılması için önem taşımaktadır. AFRICOM Afrika'daki stratejisinde 5 hedefi öncelediğini ifade etmektedir: 1-Afrika'daki ortaklarla bölgesel güvenliğe katkı sağlamak, 2- Şiddet yanlısı aşırı örgütlerin ve ulus ötesi suç örgütlerinden gelen tehditlerin iç güvenlik güçleri tarafından yönetilebilir bir düzeye indirgenmesinde işbirliği yapmak, 3-ABD'ye erişim ve hareket alanı sağlamak, 4-AFRICOM'un askeri kuvvetleri, kapasiteleri, antlaşmaları ve yetkilerini uyumlu hale getirerek hareket alanı oluşturmak, 5-Personel ve tesisleri korumak.²⁷

²⁵ United States Africa Command, *a.g.e.*

²⁶ J. Stephen Morrison, "Overview", Walter H. Kansteiner III (ed.), *Rising U.S. Stakes in Africa: Seven Proposals to Strengthen U.S.-Africa Policy*, CSIS Press, 2004, s. 1-5.

²⁷ United States Senate Committee on Armed Services, "Statement of General Thomas D. Waldhause, United States Marine Corps Commander United States Africa Command Before The Senate Committee on Armed Services", https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/Waldhauser_02-07-19.pdf, 2019, s. 11, Erişim Tarihi: 05.03.2021.

“

ABD, Afrika'daki terörle mücadele misyonlarının yürütülmesi ve desteklenmesi için 2001 yılından bu yana Cibuti hükümetinden Camp Lemonnier bölgesini kiralamaktadır. Buna aynı zamanda uluslararası havaalanı ve limanların kullanılması da dahildir. 2002 yılında terörizme karşı küresel savaşın bir parçası olarak kurulan Doğu Afrika'da operasyon ve eğitim vermekle görevli ABD'nin ana askeri organı Afrika Boynuzu Birleşik Ortak Görev Gücü (CJTF-HOA)'nin merkez karargahı bu üstür.

”

ABD Afrika Komutanlığı'nın hedeflerini gerçekleştirmek için planlarını revize ederek 2019 yılı için sunduğu daha spesifik stratejisindeki 6 madde ise şu şekildedir: 1-Partner ağlarını güçlendirmek, 2-İş ortaklığı kapasitesini arttırmak, 3-Somali'deki güvenliğin gelişmesini sağlamak, 4-Libya'daki istikrarsızlığı kontrol altına almak, 5-Sahel'deki ve Çad Bölgesi'ndeki partnerleri desteklemek, 6- Harekat alanını, ABD Afrika Komutanlığı'nın günlük aktivitelerini, kriz müdahalesini ve acil eylem operasyonlarını kolaylaştıracak şekilde düzenlemek.²⁸ ABD'nin 11 Eylül sonrası geliştirdiği güvenlik söylemi, Afrika özelinde çıkarlarının kurgulanmasında ve kıtada askeri olarak var olmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Özellikle güvenlik söylemini küresel anlamda genişleterek ABD, esasında Afrika özelinde stratejik çıkarlarını 'makul' bir zeminde yansıtabileceği bir fırsata kavuşmuştur.

III. ABD'nin Afrika'daki Askeri Üsleri ve Operasyonları

ABD, Afrika'daki terörle mücadele misyonlarının yürütülmesi ve desteklenmesi için 2001 yılından bu yana Cibuti hükümetinden Camp Lemonnier bölgesini kiralamaktadır. Buna aynı zamanda uluslararası hava alanı ve limanların kullanılması da dahildir.²⁹ 2002 yılında terörizme karşı küresel savaşın bir parçası olarak kurulan Doğu Afrika'da operasyon ve eğitim vermekle görevli ABD'nin ana askeri organı Afrika Boynuzu Birleşik Ortak Görev Gücü (CJTF-HOA)'nin merkez karargahı bu üstür.³⁰ CJTF-HOA Kenya, Sudan, Güney Sudan, Etiyopya,

²⁸ United States Senate Committee on Armed Services, *a.g.e.*, s. 13.

²⁹ Sköns, *a.g.e.*, s. 115.

³⁰ Gage Daniel, "Combined Joint Task Force-Horn of Africa stands up East Africa's first blood storage and distribution center," *Combined Joint Task Force Horn of Africa*, <https://www.hoa.africom.mil/story/23274/combined-joint-task-force-horn-of-africa-stands-up-east-africas-first-blood-storage-and-distribution>, Erişim Tarihi: 08.03.2021.

“

ABD, 2000'lerin başlarında kıtaya yeni bir politikayla dönüş yaptığında, bölgeye yönelik yaklaşımını, hafif (belirsiz) ayak izleri olarak adlandırılabilir ve kıtada seri hareket imkanına dayalı, işlevsel bir metot olan “light footprints” stratejisi üzerine kurmuştur.

”

Somali, Eritre, Uganda, Burundi, Seyşeller, Tanzanya, Ruanda gibi Doğu Afrika ülkelerinde faaliyet göstermektedir.³¹ Ayrıca Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Moritus, Komor Adaları, Madagaskar, Yemen ve Arap Yarımadası, Birleşik Ortak Görev Kuvvetlerinin çalışma sahası alanına girmektedir.³² ABD'nin kıtadaki tek daimi askeri üssü olan Camp Lemonnier AFRICOM misyonlarının kilit lojistik anahtarıdır. AFRICOM, ABD Savunma Bakanlığı'nın ifadesiyle bölgesel istikrara katkıda bulunabilmek ve savunma kapasitelerini güçlendirmek için Afrika Devletleri ve bölgesel örgütlerle birlikte çalışarak ABD'nin stratejik hedeflerini, çıkarlarını ve bölgedeki güvenliğini sağlamayı hedeflemektedir.³³ Bundan dolayı Camp Lemonnier'de bir dizi altyapı çalışmaları, iyileştirme ve üs genişletme çalışmaları yapılmaktadır.³⁴

ABD, 2000'lerin başlarında kıtaya yeni bir politikayla dönüş yaptığında, bölgeye yönelik yaklaşımını, hafif (belirsiz) ayak izleri olarak adlandırılabilir ve kıtada seri hareket imkanına dayalı, işlevsel bir metot olan “light footprints” stratejisi üzerine kurmuştur. G. W. Bush yönetimi, AFRICOM'un, kıtada sabit birliklere ve yeni askeri üslerin inşasına dayalı bir yapıdan ziyade, organizasyon ve koordinasyon alanındaki değişimleri yansıtan esnek bir kuvvet olması gerektiğini belirtmiştir.³⁵ ABD politika yapımcılarının bu yöntemi tercih ederek kıta

³¹ Naval Technology, “Camp Lemonnier,” <https://www.naval-technology.com/projects/camplemonnier/>, Erişim Tarihi: 08.03.2021.

³² CJTF-HOA Resmi Web Sitesi, <https://www.hoa.africom.mil/>, Erişim Tarihi: 08.03.2021.

³³ Lauren Ploch, *Africa Command: U.S. Strategic Interests and the Role of the U.S. Military in Africa*, Creative Media Partners, LLC, 2015, s. 2.

³⁴ Dan Gettinger, “There is a lot going on at the Chabelley Airfield in Djibouti,” *Offiziere.ch* <https://www.offiziere.ch/?p=28664>, Erişim Tarihi: 08.03.2021.

³⁵ Ploch, a.g.e., s. 13.

operasyonlarında daha hızlı ve efektif davranması, aynı zamanda bölgedeki ev sahibi devletler ve diğer kuruluşlarla ortak hareket ederek operasyon için sağlanan imkanları kullanması, yeni dönemde Afrika'da daha pratik ve işlevsel hareket etmek istediklerini göstermektedir. ABD denizaşırı bölgelerdeki üslerin dışında keşif operasyonuna çıkan birlikleri ifade etmek içinse “nilüfer yaprağı” (lily pad) kavramını kullanmaktadır.³⁶ “Lily pad” ağları konsepti birbirleriyle irtibatlı ve koordineli erişim alanları olarak da okunabilir. Bu bağlantılar ABD'nin kalıcı askeri üslerinin olmadığı, geçici operasyonlar ve keşif hareketleriyle, anlaşmalı oldukları ev sahibi ülkelerdeki askeri varlıklarını ifade eder. Bu yeni konsept, ABD ordularının daha hızlı ve işlevsel bir şekilde hareket etmesini sağlamakla beraber askeri üs kurmanın veya güvenlik sorunu olan bölgelerde daimî birlikler tutmanın maddi külfetlerini en aza indirmeyi sağlamaktadır.

Bu politikaya paralel şekilde, ABD'nin Cibuti'deki Camp Lominier daimî üssü dışında, daimî olmayan ve operasyonel özellikte geçici üsleri bulunmaktadır. Bu üsler “lily pad” bağlantıları dediğimiz konseptle hareket ederler. Özellikle bölge ülkelerle yapılan antlaşmalarla hava alanları veya limanların askeri transfer için kullanılması ve bölge devletleriyle ortak faaliyetlerde bulunması bu işlevsel geçici üslerin önemini göstermektedir. Washington yönetiminin kıtadaki askeri varlığını stratejik bir yön kazandıran bu konseptler sahadaki hareket ve emir gücünü konsolide etmesi bakımından önemlidir. Ayrıca bu konseptler rakip ve müttefik yabancı aktörlerin olduğu kıtada uzun vadede değişkenlerle beraber kurulacak olan dengelerde

³⁶ David C. Chandler, “‘Lily-Pad’ Basing Concept Put to the Test,” *Army Logistician* <https://alu.army.mil/alog/issues/MarApr05/lilypad.html>, Erişim Tarihi: 08.03.2021.

“

Afrika'da özellikle Gine Körfezi'nin güvenliği ABD için çok önemlidir. Çünkü Körfez petrollerine alternatif olabilecek kalitede petrolü bu bölgeden ihraç etmektedir. ABD, Afrika petrol sanayisinin en önemli müşterilerinden biridir.

”

belirleyici hamleleri pratik ve daha ucuz yollarla kurgulamasını sağlamaktadır.

ABD'nin özellikle terörle mücadelede etkin olduğu bölge Sahel, Kuzey Afrika ve Afrika Boynuzu'dur. Diğer yandan Hint Okyanusu deniz yolları ve Aden Körfezi bölgelerinde birçok partner için stratejik ve ekonomik olarak kritik bir konumda olması hasebiyle deniz yollarının emniyetinin sağlanması önemli bir güvenlik meselesidir. Bu çerçevede ABD, birçok bölgenin yanı sıra Doğu Afrika sahillerinde de deniz güvenliği operasyonları yürüten ve 33 uluslu bir deniz ortaklığı olan Birleşik Deniz Kuvvetlerine liderlik etmektedir.³⁷

Washington yönetimi, AFRICOM üzerinden, Akdeniz'deki düzensiz göçü engellemek, uyuşturucu madde kaçakçılığı ve illegal mal ticaretini kontrol altına almak ve Akdeniz güvenliğini sağlamak için Kuzey Afrika ülkeleri ve Avrupa ile ortak “Phoenix Express” programını uygulamaktadır.³⁸ Diğer yandan, Batı Afrika'da ve Gine Körfezi'ndeki deniz yolları güvenliğini sağlamak için “Obangame Express” iş birliği ile bölgedeki partnerlerle illegal aktivitelere karşı ortak mücadele vermektedir.³⁹

Afrika'da özellikle Gine Körfezi'nin güvenliği ABD için çok önemlidir. Çünkü Körfez petrollerine alternatif olabilecek kalitede

³⁷ “Combined Maritime Forces (CMF),” <https://combinedmaritimeforces.com/>, Erişim Tarihi: 08.03.2021.

³⁸ U.S. Naval Forces, “Phoenix Express 2019 Holds Opening Ceremony in Casablanca”, [https://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=109139#:~:text=CASABLANCA%2C%20Morocco%20\(NNS\)%20%2D%2D,and%20Training%20Center%20March%2029](https://www.navy.mil/submit/display.asp?story_id=109139#:~:text=CASABLANCA%2C%20Morocco%20(NNS)%20%2D%2D,and%20Training%20Center%20March%2029), Erişim Tarihi: 08.03.2021.

³⁹ United States Africa Command, “Obangame Express,” <https://www.africom.mil/what-we-do/exercises/obangame-express>, Erişim Tarihi: 08.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021

ABD'nin Afrika'daki Askeri Varlığı

Muhammed Salih Demirtaş

petrolü bu bölgeden ihraç etmektedir. ABD, Afrika petrol sanayisinin en önemli müşterilerinden biridir. Ayrıca Batı Afrika'nın coğrafi olarak Ortadoğu'dan daha yakın bir pozisyonda olması, taşıma maliyetinin azlığı sebebiyle, ABD için daha caziptir. Batı Afrika sahillerindeki herhangi bir istikrarsızlığın ABD'nin çıkarlarını doğrudan tehlikeye atabilme ihtimali, Washington'u, deniz güvenliğine destek için bölge ülkeleriyle beraber hareket etmeğe itmektir.

ABD'nin Afrika sahasındaki birliklerinin tam olarak nerede oldukları ve sayılarının ne kadar olduğu ile ilgili kesin bilgi edinmek zor görünmektedir. Fakat AFRICOM danışmanı Peter E. Teil, 2018'de yaptığı açıklamada ağırlıklı olarak Afrika Boynuzu ve Kuzey Afrika'da bulunmak üzere kıtanın birçok tarafına yayılmış 34 alanda geçici askeri üslerin olduğunu ifade etmiştir.⁴⁰ Fakat bazı kaynaklar ABD'nin 2015 yılında Afrika'nın farklı yerlerinde 60 civarında üs bölgesi olduğunu ifade etmektedir.⁴¹ Bunlardan bir kısmı ikmal üssü ve dronelerin iniş pisti olarak kullanılmaktadır. Bu üsler arasında en önemlilerinden birisi Nijer'de inşa edilmiştir. Nijer yönetimiyle diplomatik temaslar sonucunda terörle mücadelede stratejik bir konumda olduğu için ülkenin Agadez bölgesinde inşa edilen Air Base 201, 2019 yılında terörle mücadele operasyonlarında kullanılmaya başlanmıştır.⁴² Bu üs ABD'nin Batı-Orta Afrika'daki en önemli

⁴⁰ Nick Turse, "U.S Military Says It Has A 'Light Footprint' in Africa, These Documents Show A Vast Network of Bases," *The Intercept* <https://theintercept.com/2018/12/01/u-s-military-says-it-has-a-light-footprint-in-africa-these-documents-show-a-vast-network-of-bases/> Erişim Tarihi: 08.03.2021.

⁴¹ Simon Allison, "Q&A: Inside America's military build-up in Africa," *Daily Maverick* <https://www.dailymaverick.co.za/article/2016-02-04-ga-inside-americas-military-build-up-in-africa/>, Erişim Tarihi: 08.03.2021.

⁴² Carla Babb, "US-Constructed Air Base in Niger Begins Operations," *VOA News* <https://www.voanews.com/africa/us-constructed-air-base-niger-begins-operations>, Erişim Tarihi: 08.03.2021.; Diana Stancy Correll, "Armed drones

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021

ABD'nin Afrika'daki Askeri Varlığı

Muhammed Salih Demirtaş

stratejik üslerinden biridir. Mali, Burkina Faso ve Nijerya; Nijer'in Agadez şehrinde inşa edilen yeni üstün kalkan insansız hava araçları ve dronelerin operasyon sahası içindedir.⁴³ Bu bölgelerde daha çok, düşük profilli saldırılar olmakta ancak ABD; Libya ve Somali'de daha etkili ve ölümcül drone saldırıları için yetkililere izin vermektedir.⁴⁴

ABD Afrika Komutanlığının geniş mesafeler ve sınırlı altyapı ile karakterize edilen Afrika'daki kilit yerlere erişim sağlamak için tasarladığı plandan yola çıkarak Washington yönetiminin kıtadaki askeri varlığıyla ilgili bir resim çizilebilir.⁴⁵ Buna göre, Libya, Çad, Mali, Burkina Faso, Nijerya, Somali ve Kenya ABD Afrika Komutanlığı'nın operasyon sahalarıyken; Somali, Botswana, Senegal, Gabon, Gana, Burkina Faso, Nijer, Uganda ve Kenya ABD'nin her türlü tehdit ihtimaline karşı konuşlandığı bölgelerdir.⁴⁶

---

to fly out of Niger air base now operational after delayed completion," *AirForceTimes* <https://www.airforcetimes.com/flashpoints/2019/11/01/armed-drones-to-fly-out-of-niger-air-base-now-operational-after-delayed-completion/>, Erişim Tarihi: 08.03.2021.

⁴³ Eric Schmitt, "A Shadowy War's Newest Front: A Drone Base Rising From Saharan Dust," *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2018/04/22/us/politics/drone-base-niger.html>, Erişim Tarihi: 08.03.2021.

⁴⁴ U.S. Africa Command Public Affairs, "Gen. Thomas D. Waldhauser at HASC Hearing on National Security Challenges and U.S. Military Activities in Africa", *United States Africa Command* <https://www.africom.mil/transcript/30469/gen-thomas-d-waldhauser-at-hasc-hearing-on-national-security-challenges-and-u-s-military-activitie>, Erişim Tarihi: 08.03.2021.

⁴⁵ U.S. House of Representatives Document Repository, "United States Africa Command 2018 Posture Statement", <https://docs.house.gov/meetings/AS/AS00/20180306/106953/HHRG-115-AS00-Wstate-WaldhauserT-20180306.pdf>, Erişim Tarihi: 08.03.2021.

⁴⁶ U.S. Africa Command Public Affairs, a.g.e.; Madelene Lindström, "The United States: From Counter-terrorism to Great Power Competition in Africa?", Karolina Gasinska (ed.), *Foreign Military Bases and Installations in Africa*, FOI Swedish Defence Agency, 2019, s. 10-14.

“

Nitekim ABD'nin ihtiyaç duyulan askeri konuşlandırma yerlerinin temini ve bölge ülkeleriyle iş birlikleri vasıtasıyla minimum kuvvetle operasyon yapabilmesi için küresel güç projeksiyonunu sürdürülebilir yeteneğini devam ettirmesi gerekir.

”

Sonuç

ABD'nin terörle mücadele, bölgesel istikrarı ve güvenliği sağlama, sahil ve deniz yollarının güvenlikleri, bölgedeki ekonomik çıkarlarını korumak gibi sebeplerle Afrika'da askeri olarak varlık göstermesinin belki de en kapsamlı sebeplerinden biri küresel düzlemde gücünü gösterme dürtüsüyle faaliyette bulunmasıdır. Nitekim ABD'nin ihtiyaç duyulan askeri konuşlandırma yerlerinin temini ve bölge ülkeleriyle iş birlikleri vasıtasıyla minimum kuvvetle operasyon yapabilmesi için küresel güç projeksiyonunu sürdürülebilir yeteneğini devam ettirmesi gerekir. Çünkü ABD'nin resmi taahhütlerinin, kritik caydırıcı tekliflerinin, ulusal strateji ve planlarındaki temel öncüllerinin esasında dayandığı nokta, bu küresel güç projeksiyonudur. Bu bağlamda ABD'nin kıtada giderek yükselen özellikle Çin ve Rusya gibi rakipleriyle üstü kapalı bir güç savaşı içine girmesi kaçınılmaz görünmektedir.

Öte yandan ABD'nin 'lily pad' konseptiyle Afrika'da teröre karşı mücadele bağlamında sahada daha esnek, manevra alanı geniş ve az maliyetli bir model geliştirerek güç yansıtmasında bulunması, güvenlik ve stratejik çıkarları koruma çerçevesinde hareket gücünü sahadaki emir gücüne konsolide etmesi yönünden pratikte avantajlar sağlamaktadır. Bu avantajların en önemli kısmı yerel ortaklarla yapılan iş birliklerinin geliştirilmesidir. Kıta ülkelerinin hem Afrika Birliği kimliği üzerinden güvenlik çerçevesinde daha kurumsal bir yapıya doğru ilerleme girişimlerinin, hem de geçmişe nazaran daha fazla alternatif partnerle müşterek hareket etme eğilimlerinin yükselişe geçtiği bir dönemde, güvenlik bağlamında ikili ve çoklu iş birliklerinin ehemmiyeti artmaktadır. Bu çerçevede kıtada daha fazla askeri üs açmaktan ziyade güvenlik alanında iş birlikleri

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
ABD'nin Afrika'daki Askeri Varlığı
Muhammed Salih Demirtaş

geliştirmek hem maliyet hem hareket kabiliyetinin esnekliği yönünden kıta dışı aktörlere avantaj sağlamaktadır. ABD'nin Afrika'daki askeri varlığının stratejik çıkarları bağlamında bu model üzerine kurgulaması kıtadaki gücünü yoğunlaştırması yönünden önemlidir.

Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı

Hasan Aydın*

“

Washington yönetimi AIDS, Sıtma, Tüberküloz, Ebola gibi salgın hastalıklar konusunda Afrika'ya sağladığı güçlü desteği Kovid-19 salgını sırasında sağlayamamıştır.

”

Giriş

Bireyleri ve devletleri alışılmışın dışında yeni normal bir yaşam standardına yönelten “yeni tip korona virüs (Kovid-19)” salgını, bütün dünyada olduğu gibi Afrika'da da derinden etkili olmaktadır. Mevcut şartlar altında, salgınla kendi imkanlarıyla etkili bir şekilde mücadele edebilmeleri olası görünmeyen kıta ülkeleri uluslararası toplumun desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Böyle bir ortamda, gözler özellikle son yirmi yılda salgın hastalıklarla başa çıkma konusunda Afrika ve dünya ülkelerine önemli destekler sunan Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) çevrilmektedir. Ne var ki, Washington yönetimi AIDS, Sıtma, Tüberküloz, Ebola gibi salgın hastalıklar konusunda Afrika'ya sağladığı güçlü desteği Kovid-19 salgını sırasında sağlayamamıştır. Bu durumda, ABD'nin uluslararası siyasetteki en büyük rakibi olan Çin Halk Cumhuriyeti Afrikalı ülkelere verdiği destekle kıtadaki nüfuzunu her geçen gün daha fazla arttırmaktadır. Bu çalışmada ABD'nin Kovid-19 salgını sırasında Afrika'ya yönelik sağladığı dış yardımların muhtevası, bu ülkenin diğer salgınlardaki performansı ve Pekin yönetiminin Afrika'ya yönelik Kovid-19 yardımları ile karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Çalışmada varılacak olan nihai nokta, Trump

* Doktora Öğrencisi, Şangay Üniversitesi Küresel Çalışmalar & İstanbul Medeniyet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler, hsn-aydin@hotmail.com

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
Hasan Aydın

yönetiminin dış yardımlar konusunda uluslararası iş birliğini yadsıyan tutumunun Kovid-19 salgın sürecine de yansıdığı ve bu süreçte ABD'nin Afrika'daki salgın hastalıklarla mücadelede küresel bağlamdaki öncü rolünü en büyük rakibi Çin'e kaybetmeye başladığıdır.

Anahtar Sözcükler: Kovid-19, Afrika, ABD, Çin, Dış Yardımlar

I. Dünyada ve Afrika'da Kovid-19 Salgını

Her geçen gün daha fazla artan küreselleşme olgusuyla birlikte ülke sınırlarının geçirgen ve muğlak bir yapıya bürünmesi kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu durum, bir yandan insanların, kültürlerin, ürünlerin, hizmetlerin, vb. unsurların devletler arasında rahatça hareket etmesine olanak tanırken, diğer yandan ise çeşitli hastalıkların da dünyanın en ücra köşelerine dek kolayca ulaşmasına sebebiyet vermektedir. İlk olarak 2019 yılının aralık ayında Çin'in Hubei eyaletinde yer alan Vuhan şehrinde bildirilen Kovid-19 hastalığı, 2020 yılının ocak ayı sonuna doğru ABD'de, şubat ayının ortasında Mısır'da ve nihayet aynı ayın sonunda Nijerya'da görülmek suretiyle Sahraaltı Afrika'ya kadar uzanmıştır.¹ Oldukça kısa bir sürede dünya üzerinde yer alan hemen her ülkede rastlanan Kovid-19 hastalığı, 1 Nisan 2021 tarihi itibarıyla bulaştığı yaklaşık 130 milyon insanın 2,8 milyondan fazlasının hayatını kaybetmesine yol açmıştır.²

¹ Zeynep Özalp, "Covid-19 Bağlamında Devletlerin Hak ve Sorumlulukları", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, C. 9, S. 2, Haziran/Temmuz 2020, s. 128.; Fatih Budak & Şerif Korkmaz, "Covid-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği", *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, S. 1, 2020, s. 66-67.; Adam Abu-bashal, "Sahraaltı Afrika'da ilk koronavirüs vakası Nijerya'da görüldü", *Anadolu Ajansı*, 28.02.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

² Worldometer, "Covid-19 Coronavirus Pandemic", <https://www.worldometers.info/coronavirus/>, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
Hasan Aydın

Virüsün hızla etki alanını genişleterek küresel bir salgına dönüşmesi bütün dünyada endişe ve panik yaratırken, tam olarak nasıl ortadan kaldırılacağı henüz bilinmeyen bu salgınla başa çıkmaya çalışan devlet liderleri ise ülkelerinin sınırlarını yabancılara kapatma, uluslararası uçuşları askıya alma, vatandaşlarını sokağa çıkmaktan kısmen ya da tamamen alıkoyma gibi geçici çözüm yollarına yönelmişlerdir.³ Ne var ki, bunlar ve benzeri yöntemler salgının bütün dünyada dur durak bilmeksizin yayılmasını engelleyememiştir. Öte yandan, Pfizer, Sinovac, Sputnik V, Moderna, Astra-Zeneca gibi aşılardan bulunması Kovid-19 ile mücadele bağlamında umut verse de, salgın sırasında yaşananlar bazı devletlerin sosyal, siyasi ve ekonomik olarak virüs şartlarıyla mücadele etme ve aşığı erişim noktalarında daha dezavantajlı bir konumda bulunduğunu ortaya koymuş; ve küresel anlamda yaşanan eşitsizliği daha açık bir şekilde gözler önüne sermiştir. Bu nedenle, etkisi küresel olan bir salgının uluslararası toplumun iş birliği ve sistemin güçlü aktörlerinin desteği olmaksızın tamamen ortadan kalkması mümkün görünmemektedir.

Bütün dünyayı etkisi altına alan Kovid-19 salgını, Afrika ülkelerini de ciddi zorluklarla karşı karşıya bırakmış durumdadır. Mart ayının sonundaki güncellemelere göre, kıtadaki toplam vaka sayısı 4.2 milyonun üzerine çıkarken, 110 binden fazla kişinin salgın kaynaklı hastalıklar nedeniyle hayatını kaybettiği

³ Eren Alper Yılmaz, "Koronavirüs Sonrası Küreselleşme Hareketleri ve Ulus Devletlerin Konumu", *Turkish Studies – Social Sciences*, C. 15, S. 04.06.2020, s. 2222, 2225-2228.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
Hasan Aydın

“

Test kiti sayısının, solunum cihazlarının ve yoğun bakım hasta yataklarının yetersiz oluşu gibi faktörlere Afrika ülkelerinin çoğunun aşuya erişim noktasında yaşadığı ciddi siyasi ve ekonomik sıkıntılar da eklenince, birçok kıta ülkesinin Kovid-19'la kendi kapasiteleri dahilinde başa çıkabilmesi giderek olanaksızlaşmaktadır.

”

bildirilmektedir.⁴ Toplam vaka ve vefat sayısının neredeyse yarısının ise 1,5 milyon kişinin hastalığa yakalanıp, bunlardan 52 bininin hayatını kaybettiği Güney Afrika'da görüldüğü bilinmektedir.⁵ Bu ülkede görülen vaka ve vefat sayılarının kıtadaki diğer ülkelere kıyasla daha yüksek bir oranda seyretmesinde Güney Afrika'nın test kiti kapasitesi ve salgına ilişkin verileri nispeten daha objektif bir şekilde paylaşması gibi nedenlerin de etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim, her ne kadar kıta ülkeleri AIDS, Ebola, Sıtma, Lassa ateşi vb. çeşitli hastalıklardan ötürü salgınlarla mücadele etme noktasında belirli bir tecrübeye sahip olsa da⁶, Birleşmiş Milletlere (BM) göre en az kalkınmış 46 ülkeden 32'sini bünyesinde barındıran⁷ ve birçoğu ciddi ekonomik sıkıntılarla boğuşan ülkelere Afrika salgın hastalıklarla etkili bir şekilde başa çıkmakta hayli zorlanmaktadır.

Test kiti sayısının, solunum cihazlarının ve yoğun bakım hasta yataklarının yetersiz oluşu gibi faktörlere Afrika ülkelerinin çoğunun aşuya erişim noktasında yaşadığı ciddi siyasi ve ekonomik sıkıntılar da eklenince, birçok kıta ülkesinin Kovid-19'la kendi kapasiteleri dahilinde başa çıkabilmesi giderek olanaksızlaşmaktadır. Zira, virüsün tüm dünyayı sardığı bir dönemde, BM Afrika Ekonomik Komisyonu (UNECA) tarafından yayınlanan bir raporda, yeterli önlem alınmadığı takdirde

⁴ TRT Haber, "Afrika'da vaka sayısı 4 milyon 200 bini geçti", <https://www.trthaber.com/haber/dunya/afrikada-vaka-sayisi-4-milyon-200-bini-gecti-568073.html>, 27.03.2021, Erişim tarihi: 01.04.2021.

⁵ Worldometer, "Covid-19 Coronavirus Pandemic", <https://www.worldometers.info/coronavirus/>, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

⁶ Oğuzhan Dağlı, "Koronavirüs Salgını ve Çin Afrika İlişkilerine Olası Etkileri", *Afrika Araştırmacıları Derneği (AFAM)*, <https://afam.org.tr/koronavirus-salgini-ve-cin-afrika-iliskilerine-olasi-etkileri/>, Rapor No: 7, 27.03.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

⁷ UNCTAD, "UN list of least developed countries", <https://unctad.org/topic/least-developed-countries/list>, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
Hasan Aydın

yüzbinlerce Afrikalının salgında hayatını kaybedebileceğinin ve kıta ülkelerinin ekonomik desteğe gereksinimleri olduğunun vurgulanması da herkesçe malum olan bir gerçeğin ilanı anlamına gelmektedir.⁸ Gelinek noktada, Sahraaltı Afrika'nın 25 yıl sonra resesyon tehlikesiyle ve Batı Afrika'da yaşayan 43 milyon insanın gıda kıtlığı riskiyle karşı karşıya kaldığı bir ortamda⁹, kıta ülkelerinin salgının üstesinden tam anlamıyla gelebilmeleri için aşı konusunda küresel anlamda adil bir paylaşım ve geçmişte ABD'nin yaptığı gibi uluslararası toplumun önde gelen aktörlerinin desteğine ihtiyaç duydukları açıktır.

II. ABD'nin Afrika'da Sağlık Diplomasisi

Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID)'na göre, ABD'nin son yirmi yılda Sahraaltı Afrika'ya yönelik gerçekleştirdiği dış yardımların toplam miktarı 100 milyar doları aşmaktadır.¹⁰ Bu kapsamda, Washington yönetimleri geçmişte Afrika'da yaşanan AIDS, Sıtma, Tüberküloz, Ebola gibi hastalıklarla mücadele noktasında gerek bireysel girişimleriyle gerekse uluslararası organizasyonlarla gerçekleştirdiği iş birliği vesilesiyle öncü rol oynamıştır. Örneğin, ABD eski başkanlarından Bill Clinton AIDS konusunu Haziran 2000 tarihli BM Güvenlik Konseyi toplantısının gündemine getirmiş, diğer bir ifadeyle bu hastalıkla küresel iş birliği yoluyla mücadele edilmesi

⁸ UNECA, "ECA Report: COVID-19 in Africa: Protecting Lives and Economies", <https://www.un.org/africarenewal/news/coronavirus/eca-report-covid-19-africa-protecting-lives-and-economies>, 17.04.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

⁹ Mark P. Lagon & Rachel Sadoof, "Health Diplomacy in Africa: Competition and Opportunity", *LAWFARE*, <https://www.lawfareblog.com/health-diplomacy-africa-competition-and-opportunity>, 07.07.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

¹⁰ USAID, "The U.S. Government's Covid-19 response in Sub-Saharan Africa", <https://www.usaid.gov/africa/documents/us-governments-covid-19-response-sub-saharan-africa>, 04.07.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
Hasan Aydın

için gayret göstermiştir. Ayrıca, başkan görevi bırakmadan önce “AIDS ve Tüberküloz ile Küresel Mücadele” yasasını imzalamıştır.¹¹ Clinton'ın ardından iktidara gelen George W. Bush da Afrika'ya yönelik olarak sağlık alanındaki yardımları da kapsayan çeşitli dış yardım kalemleri konusunda Birleşik Devletler tarihinin en cömert başkanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda, başlangıçta uluslararası toplumla iş birliği içinde hareket etmeye çalışan ve 2001 yılından itibaren “AIDS, Tüberküloz ve Sıtma ile Mücadele” için oluşturulan küresel fona 200 milyon dolar bağışlayan Bush yönetimi¹², zamanla bu tarz yardımların verimsiz kaldığı gerekçesiyle “Başkanın AIDS'le Mücadele Acil Durumu Planı (PEPFAR)” ve “Başkanın Sıtma Girişimi (PMI)” gibi bireysel çabalara yönelmiştir¹³.

Böylece, AIDS'le etkili bir şekilde mücadele edilmesi, yetim ve kimsesiz kalan çocuklar da dahil olmak üzere hastalıktan etkilenenlere destek verilmesi ve potansiyel hastaların AIDS'e yakalanmasının önlenmesi amacıyla 2003 yılından bu yana, PEPFAR'a yaklaşık 85 milyar dolar kaynak aktaran Washington yönetimleri¹⁴, Sıtma ile mücadele kapsamındaki PMI'ye de 2006 yılından itibaren 6 milyar doları

¹¹ Micheal Cox ve Dough Stokes, *Us Foreign Policy*, Oxford University Press, New York, 2012, s. 304-306.

¹² Steven Radelet, “Bush and Foreign Aid”, *Foreign Affairs*, September/October 2003, s. 113.

¹³ John W. Dietrich, “The Politics of PEPFAR: The President's Emergency Plan for AIDS Relief”, *Ethics&International Affairs*, C. 21, S. 3, Eylül 2007, s. 277; Rachel Silverman, “Resources Flow Under The President's Malaria Initiative”, *Center for Global Development*, 29.06.2012, s. 4.

¹⁴ US Embassy in Mali, “Press Briefing: U.S. Response to COVID-19 in Africa”, <https://ml.usembassy.gov/press-briefing-u-s-response-to-covid-19-in-africa/>, 02.04.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
Hasan Aydın

aşkın bir bütçe ayırmıştır.¹⁵ Ayrıca, ABD tarafından 2000-2006 yıllarında Tüberküloz ile mücadele kapsamında Afrika'ya yaklaşık 700 milyon dolar yardımda bulunduğu belirtilmektedir.¹⁶ Bush döneminin birer ürünü olan PEPFAR ve PMI gibi yardım programları, Hussein Barack Obama döneminde de sahiplenilmiştir. Örneğin Obama'nın iktidarının ilk yılında 2 milyar dolar civarında olan PEPFAR yardımları, 2016 yılına gelindiğinde 6,8 milyar doları bulmuştur. Toplamda ise 2008-2016 yılları arasında PEPFAR kapsamında 65 milyar dolar değerinde yardım ve yatırım yapılmıştır.¹⁷ Ek olarak, Obama yönetimi 2013 yılının aralık ayında Gine'de patlak verip ardından birçok Batı Afrika ülkesine sıçrayan Ebola salgını sırasında da sorumluluk üstlenmiştir. Bu amaçla, bir yandan 111 milyon doları insani yardım olmak üzere 350 milyon dolar değerinde harcama yapılırken, diğer yandan 2014 yılında hastalıktan etkilenen bölgelere yüzlerce Amerikan askeri gönderilmiş, 100 yataklı 17 sağlık merkezi kurdurulmuş ve her hafta 500 sağlık çalışanının eğitilmesi sağlanmıştır.¹⁸

¹⁵ President's Malaria Initiative, "About PMI: Funding", <https://www.pmi.gov/about>, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

¹⁶ U.S. Department of State Archive, "Fact Sheet, The United States and International Development: Partnering for Growth", <https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2007/aug/90348.html>, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

¹⁷ PEPFAR, "PEPFAR Funding", <https://www.pepfar.gov/documents/organization/252516.pdf>, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

¹⁸ Yusuf Özkan, "Ebola için kim, ne yaptı?", *BBC News Türkçe*, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/10/141022_ebola_kim_ne_yapti, 22.10.2014, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

“

Kovid-19 salgını sürecinde yaşananlar Trump yönetiminin sağlık diplomasisi konusundaki yetersizliğini ve isteksizliğini bariz bir şekilde ortaya koymaktadır.

”

AIDS, Tüberküloz, Sıtma ve Ebola gibi hastalıklara yönelik olarak sarf edilen yardımların büyük bir kısmının Afrika'ya aktarılması, Washington'ın kıtadaki imajına ve uluslararası salgınlardaki öncü rolüne olumlu yönde bir katkı sunmuştur. Nitekim, PEPFAR'ın öncelikli olarak odaklandığı 29 ülkenin 21'i kıtada yer almaktadır.¹⁹ PMI'nin yardım ve yatırımlarından faydalanan 27 ülkenin ise Myanmar, Tayland ve Kamboçya dışında tamamı Afrika'dandır.²⁰ Ayrıca, Ebola salgını sırasında ise Gine, Liberya, Sierra Leone, Nijerya, Mali ve Senegal gibi çeşitli kıta ülkelerine yardımda bulunulmuştur. Clinton, Bush ve Obama dönemlerinde Washington'ın Afrika'daki sağlık diplomasisi olarak adlandırılabilir olan bu gibi yardımlar, ABD'li devlet insanları tarafından gerek ahlaki bir görev olarak kabul edilmiş, gerek hastalıkların küreselleşmesinin önüne geçilmek istenmiş ve gerekse istikrarlı bir Afrika'ya duyulan ihtiyacın sonucu olarak gerçekleşmiştir. Ne var ki, uluslararası toplumla uyumsuz yapısıyla dikkat çeken Donald Trump dönemiyle birlikte, Washington yönetimi Afrika'ya yönelik sağlık yardımları konusunda giderek daha fazla isteksiz davranmaya başlamıştır. Kovid-19 salgını sürecinde yaşananlar Trump yönetiminin sağlık diplomasisi konusundaki yetersizliğini ve isteksizliğini bariz bir şekilde ortaya koymaktadır.

III. Donald Trump Yönetiminin Afrika'ya Yönelik İlgisizliği

Afrika'nın ve dünyanın geri kalanının en büyük şanssızlığının Kovid-19 salgını patlak verdiği esnada Washington'daki Beyaz Saray'da “önce Amerika” şiarıyla hareket

¹⁹ PEPFAR, “Controlling The Epidemic: Delivering On The Promise Of An Aids-free Generation”, <https://www.pepfar.gov/documents/organization/234744.pdf>, Aralık 2014, s. 17, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

²⁰ PMI, “Where We Work?”, <https://www.pmi.gov/where-we-work>, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
Hasan Aydın

eden ve uluslararası iş birliği konusunda isteksiz tavırlarıyla dikkat çeken Donald Trump'ın bulunmasının olduğu söylenebilir. Twitter'ı etkin olarak kullanmasına rağmen kıta ile ilgili çok az twit atan, basına sızan bir konuşmasında Afrika ülkelerine dair hakaretamiz ifadeler kullanan, çeşitli uluslararası toplantılar için ABD'ye gelen Gana devlet başkanı Akufo Addo ve Etiyopya başbakanı Abiy Ahmed Ali gibi önde gelen Afrikalı liderlerle görüşme noktasında pek de hevesli olmayan ve benzer şekilde Afrika'yı hiç ziyaret etmeyen Donald Trump'ın döneminde, Washington yönetimi kıtaya ilişkilerinde oldukça düşük profilli bir görünüm çizmiştir.²¹ Nitekim, ABD ulusal güvenlik eski danışmanı John Bolton'ın 2018 yılının aralık ayında Heritage Foundation'da açıkladığı Trump yönetiminin Afrika stratejisinin de karşılıklı ticaretin artırılması, dış yardımlarda seçici davranılması, terörle etkili bir şekilde mücadele edilmesi ve Çin ile Rusya gibi aktörlerin Afrika'daki nüfuz alanlarının sınırlandırılması gibi artık klasikleşmiş amaçlar taşıdığı görülmektedir.²²

Bu kapsamda, Bolton konuşmasında ABD çıkarlarının karşısında yer alan ve uluslararası organizasyonlarda kendilerinin aleyhine oy kullanan Afrika ülkelerinin “cömert ABD yardımlarından” yararlanamayacağını belirtmiş, verimsiz olarak nitelendirdiği BM barışı koruma misyonlarına ve bu organizasyonun diğer yardım girişimlerine daha fazla destek vermeyeceklerini ilan etmiştir. Konuşmada, uluslararası

²¹ Nicholas Westcott, “The Trump Administration’s Africa Policy”, *African Affairs*, C. 188, S.: 473, Ekim 2019, s. 1-2, 11.

²² The Heritage Foundation, “Trump Administration Unveils New Africa Strategy at The Heritage Foundation”, <https://www.heritage.org/africa/impact/trump-administration-unveils-new-africa-strategy-the-heritage-foundation>, 26.12.2018, Erişim Tarihi: 01.04.2020.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
Hasan Aydın

organizasyonların ve çok taraflı kurumların yerine Washington yönetiminin kıta ülkeleriyle ikili ilişkileri geliştirmeye yönelik çaba göstereceği ifade edilmiştir. Bolton'ın konuşmasından anlaşıldığı üzere, ABD yönetimi kendi çıkarlarını destekleyen ülkelere yönelik olarak yapacağı yardımları da, yardım alan ülkelerin sağlık ve eğitim gibi alanlara yatırım yapması, hesap verilebilirliği ve şeffaflığı güçlendirmesi ve hukukun üstünlüğünü desteklemesi gibi önkoşullara bağladığı görülebilmektedir.²³ Bu durumun ise, gerek ekonomik ilişkilerinde gerekse dış yardımlarında kıta ülkelerinin iç işlerine karışmama prensibini her fırsatta vurgulayan Pekin yönetiminin Afrika'da elini daha da güçlendirdiği kaçınılmaz bir gerçektir.

ABD eski başkanının dış yardımlar konusundaki isteksizliğinin bütçe oluşturmaya yönelik girişimlerine de yansdığı görülmüştür. Trump yönetimi, kongreye sunduğu bütçe tekliflerinde diğer ülkelere, örgütlere ve programlara yönelik harcamalarında ciddi kesintiler öngörmüştür.²⁴ Beyaz Saray'ın bu yöndeki isteğinde, Washington'ın sarf ettiği yardımların israf edilerek suiistimal edildiği ve verilen paraların nereye gittiğinin bilinmediği düşünceleri etkili olmuştur. Söz konusu bütçe tekliflerinin kongreden onay görmesi durumunda ise AGOA ve PEPFAR başta olmak üzere ABD'nin Afrika politikasında kilit rol oynayan birçok unsurun da etkileneceği ve bu durumun Washington yönetiminin kıtadaki imajına ciddi oranda zarar

²³ The Heritage Foundation, *a.g.m.*

²⁴ Amerika'nın Sesi, "Trump Bütçede Büyük Kesintiler Öngörüyor", <https://www.amerikaninsesi.com/a/teump-sosyal-programlarda-kesintiye-gidiyor/3867287.html>, 23.05.2017, Erişim Tarihi: 01.04.2021.; Amerika'nın Sesi, "Trump 4,8 Trilyon Dolarlık Bütçe Planını Açıkladı", <https://www.amerikaninsesi.com/a/trumpan-48-trilyon-dolarl%C4%B1k-butce/5280762.html>, 09.02.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

“

Donald Trump yönetimi Afrika'da ve dünyada dış yardımlar noktasında eski hükümetlerden gelen “sorumluluklarından” istediği gibi kurtulamamış, iktidarda olduğu 2017-2021 yılları arasında ABD'nin dış yardımları Obama yönetimiyle benzer bir miktarda seyretmiştir.

”

vereceği dillendirilmekteydi.²⁵ Bunun bilincinde olan kongre üyeleri Washington yönetiminin dış politik faaliyetlerinin zarar görmemesi adına Trump'ın kesinti girişimlerini ciddi oranda sınırlandırmıştır. Öyle ki, Trump'ın seçildiği Cumhuriyetçi Parti'den bazı milletvekillerinin dahi bütçe kesintisine alenen karşı çıktıkları ve dolayısıyla aleyhte oy kullandıkları vakidir.²⁶ Bu nedenle, Donald Trump yönetimi Afrika'da ve dünyada dış yardımlar noktasında eski hükümetlerden gelen “sorumluluklarından” istediği gibi kurtulamamış, iktidarda olduğu 2017-2021 yılları arasında ABD'nin dış yardımları Obama yönetimiyle benzer bir miktarda seyretmiştir.

IV. Kovid-19 salgını, Afrika, ABD ve Çin

ABD dışişleri eski bakanı Mike Pompeo “ülkesinin dünyanın önde gelen iyilik ışığı olmaya devam ettiğini” ve “hiçbir ülkenin dış yardımlar konusunda bu kadar cömert olmayacağını” iddia etse de²⁷, dış yardım bağlamında geçmişten gelen sorumluluklardan kurtulamayan Trump yönetimi Kovid-19 salgını sırasında Afrika'da yeni sorumluluklar alma konusunda oldukça gönülsüz davranmıştır. Trump yönetiminin bu gönülsüzlüğü, geçmişte seleflerinin Afrika'daki salgın hastalıklarla mücadele doğrultusunda attığı etkili ve kolektif adımlara Kovid-19'la

²⁵ David Hong, “Trump Plan To Cut Foreign Aid Endangers U.S. Interests”, *Huffpost*, https://www.huffpost.com/entry/trump-plan-to-cut-foreign-aid-endangers-us-interests_b_58dd1244e4b0fa4c0959867c, 30.03. 2017, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

²⁶ Russell Berman, “The GOP Finally Rejects Trump”, *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2019/07/trump-budget-republican-rebuke/594892/>, 26.07.2019, Erişim Tarihi: 01.04.2021.; Deirdre Walsh & Ted Barrett, “Why Trump's budget can't pass Congress”, *CNN*, <https://edition.cnn.com/2017/05/23/politics/why-trumps-budget-cant-pass-congress/index.html>

²⁷ Neolani Kirschner, “U.S. provides coronavirus aid across Africa”, *Share America*, <https://share.america.gov/u-s-provides-coronavirus-aid-across-africa/>, 16.04.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
Hasan Aydın

mücadele bağlamında bir yenisini ekleyebilmesinin önüne geçmiştir. Bu noktadan hareketle, uluslararası iş birliği yerine ikili yardımlara odaklanan ABD yönetimi, 2020 yılının ikinci yarısına gelindiğinde Afrika ülkelerine Kovid-19'la mücadelelerini desteklemek amacıyla toplamda 360 milyon doların üzerinde bir dış yardımda bulunmuştur.²⁸ USAID'e göre, salgın sürecinde Washington yönetiminin Afrika'ya ilişkin sağlık alanındaki yardımları ağırlıklı olarak Angola, Burkina Faso, Kamerun, Fildişi Sahili, Etiyopya, Kenya, Mozambik, Nijerya, Ruanda, Senegal, Güney Afrika, Tanzanya, Zambiya, Zimbabve, Fas, Tunus ve Libya gibi ülkelere yönelmekteydi.²⁹ Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Sudan, Güney Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Etiyopya ve Namibya gibi Afrika ülkeleri de ABD'nin Kovid-19 kapsamındaki nakdi yardımlarından, ekipman yardımlarından ve sağlık personelinin eğitilmesine dair çabalarından faydalanmaktaydı.³⁰

Öte yandan, Trump yönetimi Kovid-19 salgını esnasında Afrika'ya yönelik yardımlar konusunda sergilediği ikircikli tutumundan dolayı eleştirilere maruz kalmaktaydı. Zira bir taraftan Afrika ülkelerini salgına karşı çeşitli araçlarla destekleyen bir görüntü çizen ABD yönetimi, diğer tarafından ise salgının zirve yaptığı bir dönemde virüsü örtbas etmekle suçladığı Dünya Sağlık Örgütü'ne yönelik yardımlarını durdurmuş ve hatta 2021 yılına dair bütçe önerisinde dünya

²⁸ Voice of America, "U.S. Leads Way in COVID-19 Assistance in Africa", <https://editorials.voa.gov/a/u-s-leads-way-in-covid-19-assistance-in-africa/5456922.html>, 10.10.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

²⁹ USAID, "State Department: The United States Is Leading The Humanitarian And Health Assistance Response To Covid-19", <https://www.usaid.gov/news-information/fact-sheets/mar-2020-us-leading-humanitarian-and-health-assistance-response-covid-19>, 11.05.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2020.

³⁰ Kirschner, *a.g.m.*

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
Hasan Aydın

“

Söz konusu mektup, ABD'nin AIDS Ebola, Sıtma ve Tüberküloz gibi salgınlarda gösterdiği küresel sorumluluğu Kovid-19 sırasında benzer bir şekilde gösteremediğinin açık bir işareti hüviyetindedir.

”

genelindeki öngörülen dış yardım miktarında %21 oranında bir kesintiye gitmişti.³¹ Buna rağmen, tıpkı Dışişleri eski Bakanı Pompeo gibi ABD'nin sağlık diplomasisi konusunda hala dünyadaki en önemli ülke olduğu iddiasını sürdürmek ve Çin'in Afrika'da her geçen gün artan etkisini sınırlandırmak isteyen Başkan Trump, Güney Afrika, Ruanda, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kenya, Etiyopya ve Nijerya gibi Afrika ülkelerinin liderleriyle telefon görüşmesi gerçekleştirerek virüsle mücadelede daha fazla yardım sözü vermekteydi.³² Bütün bunlar yaşanırken, “Save The Children”, “Care USA”, “World Vision”ın da aralarında bulunduğu yirminin üzerinde ABD menşeli yardım kuruluşu, USAID yönetici vekili John Barsa'ya bir mektup yazarak ABD'nin insani yardımlarının korona virüsten en çok etkilenen bölgelere ya çok az ulaştığını ya da hiç ulaşmadığını belirtmiş ve dış yardımlarda yaşanan bu gecikmenin endişe verici bir boyuta ulaştığını ifade etmişlerdi.³³ Aslında, söz konusu mektup, ABD'nin AIDS Ebola, Sıtma ve Tüberküloz gibi salgınlarda gösterdiği küresel sorumluluğu Kovid-19 sırasında benzer bir şekilde gösteremediğinin açık bir işareti hüviyetindedir.

ABD'nin Trump döneminde Afrika'ya yönelik sağlık diplomasisinin seleflerine nispeten etkisiz kalması, Çin'in kıtada salgınla mücadelede öncü ülke olarak ön plana çıkmasına ve bu ülkenin kıtadaki imajını arttırmasına yol açtı. Her ne kadar Trump

³¹ Jeff Mason, Exclusive: Trump proposes 21% cut in U.S. foreign aid in budget proposal – officials”, *REUTERS*, <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-budget-foreign-exclusive-idUSKBN2030Q5>, 09.02.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

³² Meredith Mcgraw, “Trump courts Africa to counter coronavirus - and China”, *Politico*, <https://www.politico.com/news/2020/05/29/trump-africa-counter-coronavirus-china-288106>, 29.05.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

³³ Cara Anna, “Aid groups 'alarmed' by little US coronavirus assistance”, *Associated Press News*, <https://apnews.com/article/e8502c6c8556ed5ff3ca84e48b198753>, 12.07.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
Hasan Aydın

yönetimi Pekin'i "yardımlarla Afrika'yı kendisine bağımlı kılmakla" ve "sorumlusu olduğu Kovid-19 salgınında kurtarıcı gibi davranmakla" itham etse de³⁴, Çin'in gerek hükümete bağlı kurumlar aracılığıyla gerekse Jack Ma Vakfı gibi Çinli yardım kuruluşları vasıtasıyla kıtaya gönderdiği solunum cihazları, maskeler, test kitleri, sağlık personelleri ve diğer sağlık yardımları Çin-Afrika ilişkilerini oldukça olumlu yönde etkiledi³⁵. Üstelik, yapılan bir araştırmaya göre, eleştirilere rağmen Çin'in Afrika'daki artan yardımlarından ve yatırımlarından kıta liderlerinin dörtte üçü tarafından olumlu karşılanmaktaydı.³⁶ Öte yandan, Pekin yönetimi de Washington'ın ithamlarına karşılık olarak Trump yönetimini yalnızca kendilerini lekeleyerek yeni bir Soğuk Savaş başlatmaya çalışmakla ve salgının en kritik anında Dünya Sağlık Örgütü'nü suçlayarak bu örgüte olan desteğini çekmekle eleştirmekteydi.³⁷ Nitekim ABD'nin ayırdığı fonun Dünya Sağlık Örgütü'nün toplam bütçesinin yaklaşık %18'ini oluşturduğu düşünüldüğünde, durumun ciddiyeti daha iyi anlaşılmaktaydı. Madalyonun diğer yüzüne bakıldığında ise, bazı Afrika ülkelerinin salgın şartlarında Çin'e olan yüz milyar doların üzerinde olduğu tahmin edilen borçları ödeme noktasında sıkıntı yaşayabilecekleri de düşünülmekteydi. Bu kapsamda, hem ABD

³⁴ Diana Roy, "Will the Coronavirus Endanger Foreign Aid?", *Council on Foreign Relations*, <https://www.cfr.org/in-brief/coronavirus-endanger-foreign-aid-WHO>, 24.04.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.; Voice of America, agm.

³⁵ Ray Mwareya, "Vaccine diplomacy and the US-China rivalry in Africa", *Aljazeera*, <https://www.aljazeera.com/opinions/2020/11/7/africa-vaccine-diplomacy-and-the-us-china-rivalry>, 7.11.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.; Dinko Hanaan Dinko, "China's 'mask diplomacy' wins influence across Africa, during and after the pandemic", *The Conversation*, <https://theconversation.com/chinas-mask-diplomacy-wins-influence-across-africa-during-and-after-the-pandemic-153048>, 10.03.2021, Erişim Tarihi: 01.04.2021.; Anna, a.g.m.; Mcgraw, a.g.m.

³⁶ Lagon & Sadoff, a.g.m.

³⁷ Kate Mayberry vd., "African leaders say coronavirus aid falling short: Live updates", *Aljazeera*, <https://www.aljazeera.com/news/2020/5/19/african-leaders-say-coronavirus-aid-falling-short-live-updates>, 19.05.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021; Mcgraw, a.g.m.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
Hasan Aydın

hem de Çin G-20 ülkelerinin ödeme güçlüğü çeken yoksul ülkelerin borçlarının ertelenmesine yönelik kararını olumlu karşılarken, Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi Pekin yönetiminin 12 Afrika ülkesinin borçlarını askıya aldığını, 15'inin ise faizsiz kredilerini sildiğini açıklayacaktı.³⁸

Kovid-19'a karşı geliştirilen çeşitli aşuların piyasaya sürülmesiyle birlikte, Afrika ülkeleri için aşuya erişim sorunu gündeme geldi ve bu durum "aşı diplomasisi" adı verilen yeni bir sürecin de ön plana çıkmasını sağladı. Bu kapsamda, BM Genel Sekreteri António Guterres 10 ülkenin üretilen toplam aşının %75'ini elde ettiğini, yaklaşık 130 ülkenin ise tek bir doz aşuya bile ulaşamadığını belirtti ve aşu konusundaki küresel adaletsizliğe vurgu yaptı.³⁹ Sorunu çözmek için Dünya Sağlık Örgütü başta olmak üzere birçok uluslararası örgütün öncülüğünde hayata geçirilen, aşu ve sağlık malzemelerini dünyanın bütün ülkelerine daha adil bir şekilde ulaştırmayı amaçlayan Koronavirüs Aşısı Küresel Erişim Girişimi'ne (COVAX) birçok dünya ülkesi gibi Çin de destek verirken, Trump yönetimi bu girişime destek olma noktasında olumsuz bir tutum sergiledi.⁴⁰ Trump'ın iktidarı bırakmasının ardından ise, Joe Biden yönetimi selefinin aksine COVAX'ı desteklediklerini

³⁸ Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, "China-Africa friendship emerges still stronger from COVID-19 test, says Chinese FM", https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1844090.shtml, 02.01.2021, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

³⁹ BBC News Türkçe, "Covid aşısı: BM 10 ülkenin aşuların yüzde 75'ini aldığını, 130 ülkede aşu olmadığını açıkladı", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56110667>, 18.02.2021, Erişim Tarihi 01.04.2021.

⁴⁰ Emily Rauhala & Yasmeen Abutaleb, "U.S. says it won't join WHO-linked effort to develop, distribute coronavirus vaccine", *The Washington Post*, https://www.washingtonpost.com/world/coronavirus-vaccine-trump/2020/09/01/b44b42be-e965-11ea-bf44-0d31c85838a5_story.html, 01.09.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
Hasan Aydın

“

Bush ve Obama dönemlerinde AIDS, Sıtma ve Ebola gibi salgınlara karşı başkanlık düzeyinde özel programlar oluşturan ve kıtaya milyarlarca dolar fon aktaran bu devlet, Kovid-19 salgınına kelimenin tam manasıyla hazırlıksız yakalanmıştır.

”

belirterek 4 milyar dolar yardım taahhüdünde bulundu.⁴¹ Anlaşılacağı üzere, Pekin yönetimi genelde Kovid-19 yardımları özelde ise aşı diplomasisi bağlamında Afrika'da ABD'nin önünde ve bu devletten daha etkili bir şekilde hareket etmekteydi. Öyle ki, bu duruma işaret eden Fransa devlet başkanı Emmanuel Macron, aşı konusunda ABD'nin ve Avrupa'nın Afrika'daki nüfuzunu kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu ileri sürecekti.⁴² Zira gerek 50 Afrikalı diplomatın Çin'deki bir aşı üretim tesisini ziyaret ederek aşuya ulaşımda kolaylık/öncelik sözü alması⁴³, gerekse Fas, Cezayir, Etiyopya, Zimbabve, Mısır, Sierra Leone, Senegal, Ekvator Ginesi, Mozambik gibi Afrika ülkelerinin hem bağış hem de satın alma yoluyla Çin menşeli Kovid-19 aşılarını temin etmeleri⁴⁴ Pekin yönetiminin kıtada aşı konusundaki güçlü konumunu ve dolayısıyla Macron'un endişelerinde ne kadar haklı olduğunu bariz bir şekilde göstermekteydi.

Sonuç

Bu çalışmada Trump'ın idaresi altındaki ABD'nin Kovid-19 salgını esnasında Afrika'ya yeteri kadar destek olmadığı ve beklentilerin uzağında kaldığı iddia edilmektedir. Nitekim, Bush ve Obama dönemlerinde AIDS, Sıtma ve Ebola gibi salgınlara

⁴¹ Carl O'Donnell & Andrea Shalal, "Biden to pledge \$4 billion to COVAX vaccine program at G7 meeting Friday", *REUTERS*, <https://www.reuters.com/article/us-usa-biden-covax-idUSKBN2AI2YP>, 19.02.2021, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

⁴² Aljazeera, "Macron urges US, EU to rapidly divert COVID vaccines to Africa", <https://www.aljazeera.com/news/2021/2/18/macron-urges-us-eu-to-rapidly-divert-covid-vaccines-to-africa>, 18.02.2021, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

⁴³ Kizzi Asala, "50 African Diplomats on Anti-Covid-19 Visit to China's Sinopharm", *Africanews*, <https://www.africanews.com/2020/10/16/50-african-diplomats-on-anti-covid-19-visit-to-china-s-sinopharm/>, 16.10.2020, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

⁴⁴ Hassan Isilow, "Africa turns to Russia, China for COVID-19 vaccine", *Anadolu Agency*, <https://www.aa.com.tr/en/africa/africa-turns-to-russia-china-for-covid-19-vaccine/2164154>, 04.03.2021, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
Hasan Aydın

karşı başkanlık düzeyinde özel programlar oluşturan ve kıtaya milyarlarca dolar fon aktaran bu devlet, Kovid-19 salgınına kelimenin tam manasıyla hazırlıksız yakalanmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında, Trump yönetiminin dış yardımlar konusundaki isteksiz yaklaşımı kadar, ABD'nin söz konusu salgınla kendi topraklarında mücadele etmekte zorlanması da önemli rol oynamıştır. Ne var ki, tıbbi anlamdaki eksikliklerine rağmen vatandaşlarına aşya ulaşım noktasında belirgin bir mahrumiyet yaşatmayan Trump yönetimi, diğer birçok ülkenin yaptığı gibi Afrikalıların bu yöndeki problemlerine büyük oranda duyarsız kalmıştır. Üstelik, ABD hükümeti Kovid-19 yardımları ve aşya tedariki noktasında uluslararası iş birliğine gitmek yerine bir yandan Çin hükümetini, diğer yandan ise Pekin yönetiminin kontrolünde olduğunu iddia ettiği Dünya Sağlık Örgütü'nü her fırsatta eleştirmeyi tercih etmiştir.

Bu kapsamda, Bush ve Obama dönemlerinin aksine küresel meselelerde daha fazla sorumluluk almayı reddeden Trump yönetimi, Çin'in Afrika'da artan etkisi neticesinde ikili temaslarda bulunduğu bazı kıta ülkelerine birtakım yardımlarda bulunarak ülkesinin sağlık diplomasisi alanındaki etkinliğini sürdürmeye çalışmıştır. Ne var ki, Trump yönetiminin kongreye sunduğu bütçe tekliflerinde dış yardımları sürekli olarak kesintiye uğratmaya çalışması, bu alanda da belirgin bir tutarsızlık oluşturmaktadır. Nihai noktada, Kovid-19 salgını nedeniyle Afrika'daki ve dünyadaki prestiji sarsılması beklenen Pekin yönetimi, kıtaya yönelik gerçekleştirdiği sağlık yardımları ve sağladığı aşylarla Afrika'daki nüfuzunu ve imajını arttırmıştır. Her ne kadar Donald Trump'ın ardından iktidara gelen Biden yönetimi uluslararası iş birliği ve salgın hastalıklarla mücadeleyi amaçlayan dış yardımlar konusunda nispeten daha olumlu bir

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Kovid-19 Salgını, Sağlık Diplomasisi ve ABD'nin Afrika'daki İmajı
Hasan Aydın

vizyon ortaya koysa da, ABD'nin ve diğer birçok Batılı ülkenin Afrika'nın Kovid-19'la mücadelesine arzu edildiği gibi bir destek sunamamaları nedeniyle zedelenen imajlarını düzeltmek için yoğun bir gayret göstermek zorundadır.

Joe Biden'in Seçim Söylemleri Üzerinden Muhtemel Afrika Politikası

Neslihan Bayramoğlu*

Giriş

Uluslararası sistemdeki öncü konumuyla birlikte Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dünyanın farklı bölgelerinde sert ve yumuşak gücünü kullanarak hegemonyasını sürdürmeye çalışmaktadır. Dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Afrika da bu hegemon gücün etkili olduğu/olmaya çalıştığı bölgelerdendir. ABD'nin kıtaya yönelik politikaları güç dengeleri, ekonomik çıkarlar ve stratejik ilişkilerin yanı sıra sosyo-kültürel bir bağ olarak da devam etmektedir. Zira kökü Afrika'nın sömürü zamanındaki köle ticaretine dayanan ABD'li siyahilerin varlığı, söz konusu sosyo-kültürel bağın en önemli unsuru olmaktadır.

Son dönemde Afrika'da Çin'in etkili bir aktör olarak ortaya çıkması, ABD'nin Afganistan'da ve Irak'ta prestij kaybına uğraması, bu süper gücün mutlak hegemonyasının sorgulanmasına yol açmıştır. Bunların yanında iletişim çağıyla birlikte devlet dışı aktörlerin, özellikle de medyanın, kamuoyu oluşturma becerisi ve eski Amerikan başkanı Donald Trump ile birlikte tecrübe ettiği yönetim gibi nedenlerle de ABD'nin imajına yönelik farklı/olumsuz algı oluşmuştur. Joe Biden'in ülkenin yeni başkanı seçilmesiyle birlikte gerek ülke içinde gerekse dünyada farklı bir ABD beklentisi ortaya çıkmıştır. Bu beklentiler ışığında

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bölge Araştırmaları Enstitüsü, Afrika Çalışmaları Anabilim Dalı, neslihanbayramoglu@gmail.com.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Joe Biden'ın Seçim Söylemleri Üzerinden Muhtemel Afrika Politikası
Neslihan Bayramoğlu

yeniden şekillenmesi beklenen ABD-Afrika ilişkilerinin de yeni bir döneme girmesi muhtemeldir. Biden ABD'sinin Afrika politikalarını değerlendirebilmek için öncelikle ABD-Afrika ilişkilerinin genel bağlamanın ortaya konulması, akabinde ise Trump döneminde ilişkilerin boyutunun ne şekilde geliştiğinin belirtilmesi daha açıklayıcı olacaktır. Zira Cumhuriyetçi Parti'den Demokrat Parti'ye geçen bir yönetimin beraberinde değişiklikler getirmesinin yanı sıra, Trump gibi bütün sistem için sıra dışı davranan bir yöneticinin politikalarının da daha radikal değişimlere açık olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda Biden'ın temsil ettiği sistemin ABD-Afrika ilişkileri bağlamındaki politikaları değerlendirilirken, Trump döneminde yapılan faaliyetler ve söylemler çerçevesinde ele alınması zaruri olacaktır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Biden'ın temsil ettiği düşüncenin Afrika'ya yaklaşımı ve seçildikten sonra olası hareket tarzı önceki dönemle kıyaslama yoluyla açıklanacaktır. Bunun yanı sıra siyasi iradeden bağımsız bir devlet politikası olarak ABD-Afrika ilişkilerinin farklı boyutları da ortaya konacak, bu ilişkilerin yeni dönemde alacağı şekil analiz edilecektir.

Anahtar Sözcükler: ABD, Afrika, Donald Trump, Joe Biden, ABD Seçimleri

I. ABD – Afrika İlişkilerinin Tarihsel Kökleri ve Genel Çerçevesi

Asya'dan sonra dünyanın ikinci büyük kıtası olarak, yeraltı ve yerüstü kaynakları, boğazları, ticaret yolları, nüfusu, barındırdığı kadim kültür ve geçmişi ile bünyesinde büyük bir potansiyel taşıyan Afrika, güç eşitsizliği bağlamında özellikle

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Joe Biden'ın Seçim Söylemleri Üzerinden Muhtemel Afrika Politikası
Neslihan Bayramoğlu

dışsal etkilerin yol açtığı tahribat neticesinde, sahip olduğu potansiyel ekseninde bir gelişme sağlayamamıştır. Kıtanın sahip olduğu bu değerler Afrikalı devletler için kalkınma ve gelişmişlik başta olmak üzere birçok alanda avantaj gibi görünse de umulanın aksine uzun yıllar kıta dışı aktörlerin fazlaca müdahalesi ile kompleks bir yapı oluşmuş ve bu değerler Afrikalıların ayağına vurulan/vurulmak istenen pranga görevi görmüştür. Özellikle 19. yüzyıl ile hem uluslararası sistemde değişen dengeler hem de teknolojik ilerlemeler dünyanın da dengesini değiştirmiş, Avrupa'da iki büyük güç olan Britanya ve Fransa'nın karşısına rakip olarak Almanya ve İtalya gibi devletler de çıkmıştır. Batılı devletler arasında seyreden güç mücadelesi yalnızca siyasi değil, ekonomik mücadeleyi de derinleştirmiş ve böylece büyük devletler hammadde ve yeni pazar arayışları neticesinde Afrika başta olmak üzere dünya üzerindeki birçok farklı coğrafyada sömürge edinme yarışını başlatmışlardır.

Avrupalı devletler, güç dengesi bağlamında sömürge elde etme mücadelesindeyken Amerika topraklarında, Avrupa'nın aksine, kölelik karşıtı sesler artış göstermeye başlamıştı. Kölelerin daha fazla özgürlük elde etmesi gerektiğini savunan bu insanlar, siyah Amerikalıların bu topraklarda asla adil şartlara sahip olamayacaklarını düşünüyorlardı.¹ Özellikle Kuzey bölgesinde kölelerin özgürleştirilmeye başlanması, Güney eyaletlerini büyük oranda köle işgücüne dayalı ekonomisi nedeniyle rahatsız ediyordu. Ülkede, özgür kölelerin Afrika'da kendi vatanlarında yaşaması gerektiği fikri vuku bulmuş ve Batı Afrika'da Grain Coast (Tahıl Sahili) yani bugünkü Liberya

¹ Library of Congress, "The African – American Mosaic; Colonization", <https://www.loc.gov/exhibits/african/afam002.html>, Erişim Tarihi: 26.02.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Joe Biden'ın Seçim Söylemleri Üzerinden Muhtemel Afrika Politikası
Neslihan Bayramoğlu

toprakları çevresi uygun görülmüştü.² 1817'de Paul Cuffee tarafından özgür siyahları Afrika'ya yeniden yerleştirme misyonuyla kurulan Amerikan Kolonizasyon Topluluğu (AKT), 1822 yılında kıtaya ilk seferini yapmış ve özgür Afrikalılar ilk yerleşim yerlerini kurmuşlardır.³ Batı Afrika'da hâkim güçlerden biri olan İngiltere, burada başka bir devletin etkin olmasını istememiş, böylece AKT yerli kabileler ile anlaşarak kıyı şeridinde bir bölge satın almıştır. ABD bu bölgeye 'özgür bölge' anlamına gelen Liberya ismini vermiş⁴ ve böylece Liberya, Amerikalıların Afrika'ya açılmasında bir kapı görevi görmüştür.

Liberya, ABD'nin Afrika'ya yönelik politikalarının başlangıcında önemli bir sacayağı olmuşsa da Amerikalıların kıtaya olan ilgisi özellikle II. Dünya Savaşı sonrası artmıştır. Soğuk Savaş döneminde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile rekabeti düşünüldüğünde, ABD'nin çevreleme politikası Afrika'ya da yansımış ve özellikle komünizm karşıtı politikalarla kendini göstermiştir. SSCB ise kapitalizm karşıtı söylemleriyle ideolojik, ekonomik ve siyasi bir yarışın içerisine girmiş,⁵ böylece sosyalist yönetim tarzını benimseyen ülkeler ile ilişkilerini geliştirmiştir. Dekolonizasyon süreciyle bağımsızlıklarını kazanmaya başlayan Afrikalı devletler, bağlantısızlar hareketi ile her ne kadar iki kutbun dışında kalmak istedilerse de ekonomik ve siyasi yapılarının kırılğanlığı onları dışarıdan destek almaya mecbur bırakmıştır. Bu dönemde kıtada

² Donald Rahl Petterson, Svend E. Holsoe, "History of Liberia", *Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Liberia/History>, Erişim Tarihi: 27.02.2021.

³ World Digital Library, "Map of Liberia, West Africa", <https://www.wdl.org/en/item/446/>, Erişim Tarihi: 27.02.2021.

⁴ Cihan Daban, *Dekolonizasyon Süreci ve Sonrası Afrika*, Açılım Kitap, İstanbul, 2017, s. 112.

⁵ Cihan Daban, "Soğuk Savaş Dönemi'nde Sosyalizmin Tanzanya'ya Etkisi: Mwalimu Julius Kambarage Nyerere Dönemi (1961-1985)", İsmail Ermağan vd. (ed), *Dünya Siyasetinde Afrika 6*", Nobel Yayınları, Ankara, 2020, s. 239.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Joe Biden'ın Seçim Söylemleri Üzerinden Muhtemel Afrika Politikası
Neslihan Bayramoğlu

varlık göstermeye başlayan bir diğer aktör de Çin Halk Cumhuriyeti olmuştur. Üçüncü Dünya ülkeleri ile benzer söylemler geliştirerek hegemonya düzenine karşı çıkan Çin, Afrika ile özellikle ekonomik anlamdaki iş birliğini geliştirmiş ve zaman içerisinde kıtada en etkin güçlerden biri olmuştur. Nitekim günümüzde ABD hegemonyasının sorgulanması, Çin'in potansiyel küresel güç olduğu söylentileri, ABD'nin bu anlamda Çin ile rekabeti, Washington yönetiminin Afrika üzerindeki politikalarında da önemli bir etken olarak kendini göstermektedir. Çin ise kıta ile ilişkilerini yoğunlaştırarak ekonomik ve siyasi nüfuzunu arttırmanın yanı sıra Afrika ülkelerini Batılı güçlerle ilişkilerinde dengeleme unsuru olarak kullanmaktadır.⁶

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber uzun yıllar uluslararası sistemi şekillendiren Soğuk Savaş sona ermiş ve bu durum ABD'yi, tek başına süper güç olması dolayısıyla, yeni bir uluslararası politika oluşturmaya itmiştir. Bu doğrultuda, George H. Bush döneminden itibaren Afrika'ya yönelik bazı temel hedefler belirlenmiş ve kıta meseleleriyle alakadar olunmak istenmiştir. Belirlenen hedefler genel olarak demokratik kurumların yerleşmesi, otoriter rejimlerin önlenmesi, çatışmaların önüne geçilerek güvenliğin tesis edilmesi, ekonomik büyüme ve küresel ekonomik entegrasyonun sağlanması yönündeydi.⁷ Bu hedeflerin hayata geçirilmesi planlandığı kadar kolay olmamakla birlikte, ABD kıtaya yönelik politikalarında kendi güvenliği ve menfaatleri doğrultusunda söylemleri ve eylemleri arasında tutarsız bir tablo ortaya koyuyordu. Nitekim 1993 yılında

⁶ Mürsel Bayram, *Güç ve Kimlik Perspektifinden Çin-Afrika İlişkileri*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2018, s. 149.

⁷ The White House, "A National Security Strategy of Engagement and Enlargement", Washington, Şubat 1995, s. 31-33.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Joe Biden'ın Seçim Söylemleri Üzerinden Muhtemel Afrika Politikası
Neslihan Bayramoğlu

Mogadişu'ya insani yardım kapsamında gönderilen Amerikan askerlerinden 18'inin bir saldırı sonucu öldürülmesi ABD siyasetinde ve toplumunda travmaya sebebiyet vermiş ve ABD'nin Afrika'ya yönelik politikalarında ciddi bir revizyon yaşanarak birçok faaliyeti askıya alınmıştır.⁸

Afrika ABD için hiçbir zaman birincil öneme sahip politikalara dahil edilmemiş bir bölgedir. Soğuk Savaş döneminden günümüze dek bu çizgide ilerleyen ABD dış politikası, zaman zaman -özellikle de 2001 sonrası- ulusal güvenliği sağlamak amacıyla kendi menfaatleri doğrultusunda kıta ile biraz daha yakından alakadar olmuştur. George W. Bush döneminde terörle mücadele ve enerji güvenliği konuları ön plana çıkmış, 2008 yılına gelindiğinde ise ABD seçimlerinde Kenya asıllı siyahi bir Amerikan vatandaşı olan Barack Hussein Obama'nın başkan seçilmesi kıta ile belirli bir doğrultuda seyreden ilişkilerin çeşitleneceğine ve canlanacağına dair Afrikalılar arasında heyecan ve umut doğurmuştur.

II. ABD Politikalarının Olası Değişimi Üzerine: Trump – Biden Dönemi Karşılaştırması Üzerinden Afrika

ABD'nin hegemon güç olmasıyla birlikte tamamen belirleyici bir konuma yerleştiği dünya siyaseti, Washington yönetiminin politikalarına göre şekil alma eğilimi içinde olmuştur. Bush dönemiyle birlikte Büyük Ortadoğu Projesi'nin aktif olarak uygulanması kapsamında ABD'nin dünya siyasetinde daha faal bir aktör olduğu ve terörle mücadele kapsamında daha sert önlemler uyguladığı görülmüş, Obama döneminde kısmi bir yumuşama içerisine girilmiş, Donald Trump döneminde ise daha

⁸ Hasan Aydın, *Amerikan Dış Politikasında Afrika*, Alelmas Yayınları, İstanbul 2018, s. 82.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Joe Biden'ın Seçim Söylemleri Üzerinden Muhtemel Afrika Politikası
Neslihan Bayramoğlu

önce alışık olunmayan bir şekilde hem iç politikada hem de dünya genelinde olumsuz ve uzlaşmacılıktan uzak bir tavır takınıldığına tanık olunmuştur. Joe Biden'ın 2021 yılının ocak ayında başkanlık koltuğuna oturmasıyla Trump döneminin zıttı bir anlayış doğrultusunda hareket edeceği beklentisi gelişmiş ve Obama dönemine atıflar yapılmıştır. ABD'nin son dönem politikalarına bakıldığında her yeni yönetimin önceki dönemlerin kısmen telafisi ve farklı anlayışı üzerine tesis edilen politikalarla şekillendiği görülecektir. Bu bağlamda ABD'nin Biden dönemindeki Afrika politikaları da yakın dönem öncüllerinden bağımsız değerlendirilemeyecektir.

ABD'nin 46. Başkanı olarak Ocak 2021'de göreve başlayan Joe Biden, kendisinden önce görevde olan Trump'tan daha yumuşak bir dış politika söylemiyle Afrikalı ülkeler de dahil olmak üzere birçok ülkeyle ilişkilerin iyileştirilmesine yönelik umutları yeşertmiştir. Zira Trump'ın alışılmışın dışında bir karaktere sahip olması ve agresif söylemlerde bulunması ABD'nin dış politikasında birçok gerginlik yaratmıştır. Bu kapsamda, Afrikalı ülkelerin de maruz kaldığı bu sert söylemler ve eylemler, ABD ile Afrika ülkeleri arasındaki ilişkilerin soğumasına sebebiyet vermiştir. Öte yandan, Biden'ın seçim sürecinde Afrika'ya yönelik söylemlerine bakıldığında ise ilişkilerin yeniden düzelmesi muhtemel görülmektedir. Biden'ın başkan yardımcılığını üstlenen Kamala Devi Harris'in ilk Afroamerikan kökenli başkan yardımcısı olması da Afrikalılar nezdinde umut verici nedenlerden biri olmuştur.

Biden öncesi döneme bakıldığında, Trump'ın Afrika ile ilgili attığı adımlar göz önünde bulundurularak yeni başkanın ilişkileri düzeltmek için oldukça fazla çaba harcaması gerektiği söylenebilir. Nitekim 2018 yılında Başkan Trump'ın göç

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Joe Biden'ın Seçim Söylemleri Üzerinden Muhtemel Afrika Politikası
Neslihan Bayramoğlu

meselelerini tartıştıkları bir toplantıda Afrika ülkeleriyle ilgili kaba ve hakarete varan söylemleri kamuoyuna yansımış ve oldukça tepki çekmişti. Bush ve Obama dönemlerinde kıtaya yönelik yapılan yüksek miktarda mali yardımlarda kesintiler yapan Trump yönetimi, ticaret politikalarını değiştirerek Afrika'daki küçük ülkelerin ekonomilerini zora sokmuş; Eritre, Libya, Nijerya, Somali, Sudan, Tanzanya gibi Afrika ülkeleri de dahil olmak üzere çoğunluğu Müslüman olan bazı ülkelerin vatandaşlarının ABD'ye girişini yasaklayan Müslüman seyahat yasağını devreye sokmuştu.⁹

Biden, seçim sürecinde Afrika'nın sahip olduğu potansiyele vurgu yaparak kıta ile ekonomik ilişkilerin ve iş birliğinin geliştirileceği, göreve geldiği ilk gün Müslüman yasağının iptal edileceği yönünde açıklamalarda bulundu. Zira başkanlık koltuğuna geçtiği ilk gün sözünü tuttu ve ahlaki açıdan yanlış olarak nitelendirdiği bu yasağı iptal etti.¹⁰ Şubat ayında ise Beyaz Saray'ın resmi Youtube hesabından yayınladığı bir video ile Afrika Birliği Zirvesi katılımcılarına bir mesaj ilettiler. Mesajında, *“Biden-Harris Yönetimi, ortak daha iyi bir gelecek vizyonumuzu geliştirmek için Afrika Birliği ile birlikte çalışmaya karardır.”*¹¹ diyen Başkan Biden, barış ve güvenlik dışında ticaret ve yatırımlar meselesine de değindi. Bu çağrısıyla Biden'ın Afrika

⁹ Francis Owusu, Padraig Carmody, “Trump's Legacy in Africa and What to Expect from Biden”, *The Conversation*, <https://theconversation.com/trumps-legacy-in-africa-and-what-to-expect-from-biden-150293>, 25.11.2020, Erişim Tarihi: 05.03.2021.

¹⁰ Nazita Lajevardi, Kassra AR Oskooii, Loren Collingwood, “Biden Reverses Trump's 'Muslim Ban.' Americans Support the Decision”, *Washington Post*, <https://www.washingtonpost.com/politics/2021/01/27/biden-reversed-trumps-muslim-ban-americans-support-that-decision/>, 27.01.2021, Erişim Tarihi: 05.03.2021.

¹¹ “President Biden's Message to African Union Summit Participants”, <https://www.youtube.com/watch?v=CE3X77YBSN8>, 05.02.2021, Erişim Tarihi: 07.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Joe Biden'ın Seçim Söylemleri Üzerinden Muhtemel Afrika Politikası
Neslihan Bayramoğlu

hükümetleri ve Afrika Birliği de dahil olmak üzere bölgesel kurumlarla ilişkileri yeniden kurmak ve canlandırmak yönündeki hedefini gerçekleştirmek için ilk adımı attığı söylenebilir.

Biden yönetiminin gündemindeki bir diğer başlık da göçmen meselesidir. Yeni başkan, Trump yönetiminin Müslüman, Arap ve Afrikalı göçmenlere yönelik ayrımcı ve düşmanca politikalarını eleştirerek selefini duygusuz, acımasız ve pervasız davranmakla suçlamaktadır. Bu politikaların ABD imajını zedelediğini düşünen Biden yönetimi, göçmenlerin ülke için bir zenginlik ve değer olduğu düşüncesiyle bir göç sistemi kurmayı taahhüt etmiştir.¹² Amerikalıların da göçmen bir millet olduğuna dikkat çeken Biden, Trump'ın uyguladığı göçmen politikalarının ekonomiye de zarar verdiğini belirtmiştir. Ona göre göçmenler rekabet, yenilikçilik ve girişimcilik ruhunu güçlendiren unsurlardır ve Amerikan ekonomisinin kilit sektörlerinde rol almaktadırlar.¹³

Sonuç

Değişen siyasi güç dengesi ve sanayileşme ile farklılaşan üretim koşullarına bağlı olarak ekonomik güç savaşı kapsamında Avrupalı devletler hammadde ve yeni pazar arayışları ile nesiller boyu etkisini gösterecek olan sömürge yarışlarını 19. yüzyılın gündemi haline getirmişti. O esnada kölelik meselesiyle alakadar olan ABD, özgürleştirip Afrika'ya gönderdiği siyahiler için Liberya devletini kurmuş ve böylece kıtaya fiilen adım atmıştı. Yine de Amerikalıların ilgisi II. Dünya Savaşı sonrasına kadar bu topraklara pek de yönelmemişti. Soğuk Savaş döneminin

¹² Democrats.org, "Creating a 21st Century Immigration System", <https://democrats.org/where-we-stand/party-platform/creating-a-21st-century-immigration-system/> , Erişim Tarihi: 08.03.2021.

¹³ Joe Biden.com, "The Biden Plan for Securing Our Values As a Nation of Immigrants", <https://joebiden.com/immigration/>, Erişim Tarihi: 08.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Joe Biden'ın Seçim Söylemleri Üzerinden Muhtemel Afrika Politikası
Neslihan Bayramoğlu

oluşturduğu rekabet ortamı SSCB ile ABD'yi tüm dünyada ideolojik bir yarış içerisine sokunca, Afrika da bu rekabetten üzerine düşen payı almıştı. SSCB'nin yıkılmasıyla sistemde hegemon güç olan ABD, kıtaya yönelik politikalarında artış göstermişti. George H. Bush'un Yeni Dünya Düzeni, oğul George W. Bush döneminde yerini Büyük Ortadoğu Projesi'ne bırakmış ve kendi ulusal güvenliğini sağlamanın uluslararası güvenliği sağlamaktan geçtiğini kavrayan W. Bush özellikle terörle mücadele konusunda Afrika ile yakından ilgilenir olmuştu. Ondan sonra göreve gelen Obama ise daha yumuşak söylemler geliştirerek ticaret ve ekonomik iş birliğini de gündemine almıştı.

Obama'nın ardından görevi devralan Donald Trump alışılmışın dışında ve ne yapacağı kestirilemeyen bir karaktere sahip olmasıyla dünya gündemine oturmuş durumdaydı. Başkanın saldırgan söylemleri ve eylemleri birçok ülkeyle olduğu gibi Afrikalı ülkelerle de ilişkileri germiş ve tepki çekmişti. Trump gibi bir liderin ardından koltuğu devralan Joe Biden ve yardımcısı Kamala Harris ise, dış politika anlamında daha umut vadeden bir imaj çizmektedirler. Biden'ın Trump yönetiminin attığı adımları cesurca eleştirmesi ve bunları göreve geldiği ilk günden itibaren tersine çevirmeye başlaması ABD iç ve dış politikasında bir rahatlamaya gidileceği sinyallerini vermektedir. Trump'ın "Önce Amerika" doktrini çerçevesinde sadece kendi ülke çıkarlarına yönelik ilişkiler geliştirdiği ve Afrika ülkeleri de dahil olmak üzere birçok ülke ile ilişkileri ihmal ettiği aşikârdır. Bunun aksine Biden'ın Afrika ile çok taraflı ilişkileri yeniden tesis edeceğini dile getirmesi gerilen ilişkileri yumuşatabilecektir.

ABD'nin dış politika önceliğinin her zaman kendi güvenliği ve menfaatleri çerçevesinde çizildiğini göz önünde

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Joe Biden'ın Seçim Söylemleri Üzerinden Muhtemel Afrika Politikası
Neslihan Bayramoğlu

bulundurduğumuzda, Biden'ın da bu çizgiden çok sapmayacağını tahmin etmek zor olmayacaktır. Afrika'nın ekonomik ve stratejik anlamda öneminin farkında olan Demokrat Partililerin Trump'ın aksine ilişkileri iyileştirmek ve geliştirmek için adım atması yine kendi menfaatleri çerçevesinde olsa da Afrikalı ülkeler tarafından da olumlu karşılanabilir. Uzun yıllardan beri uyguladığı politikalar ile birlikte kıtada önemli bir güç unsuru olarak ortaya çıkan Çin'in, ABD'nin çıkarları açısından öncelik bekleyen bir konumda olduğu söylenebilecektir. Bu kapsamda, Biden döneminde de ABD-Çin rekabetinin en fazla ve doğrudan yaşanacağı coğrafyaların başında Afrika gelmektedir. Zira Çin'in sahip olduğu kapasite ile Afrika'daki devletler için alternatif bir tercih olarak ortaya çıkması, ABD özelinde Batının şimdiye kadar sahip olduğu ayrıcalıklı/zorunlu tercih konumundan, ikinci alternatif konumuna itilmesine neden olabileceği, bu durumun da orta vadede ABD'nin Afrika politikalarında temel bir dönüşümü beraberinde getirebileceği değerlendirilmektedir. Kaldı ki, Biden ile birlikte ABD'ye yönelik oluşan algılar da beklentileri şekillendirmiş, ABD'nin politika değişikliği konusunda seslerin yükselmesine neden olmuştur. Afrika'daki devletlerin de Çin'e alternatif olmasının yanı sıra, kendi çıkarları gereği denge kurması açısından ABD'nin bölgeye olan ilgisine ihtiyacı olacaktır. Bu nedenle Biden yönetiminin kıtaya yönelik daha aktif bir siyaset uygulaması gerektiğinin bilincinde bir edayla iktidarı devralır almaz Müslüman yasağını kaldırması ve Afrika Birliği Zirvesi katılımcılarına seslenerek iş birliğini geliştirme çağrısı yapması, yeni yönetimin ileriki dönemde de kıtaya yakından ilgileneceği beklentisini uyandırmaktadır

Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları

Begüm Gün*

“

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin dış politikasında Afrika, sadece ulusal çıkarları için önem arz ettiği sürece ilgi görmüş ...

”

Giriş

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin dış politikasında Afrika, sadece ulusal çıkarları için önem arz ettiği sürece ilgi görmüş, bu ülkenin kıtaya dair temel ve devamlılığı olan bir politikası olmamıştır. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde yeni bağımsızlığını kazanmaya başlayan Afrika devletlerinin Sovyet kontrolü altına girmesi ve yakın ilişkiler geliştirmesi ihtimali ülkenin ulusal çıkarlarına tehdit olarak görülmüş, bu dönemde Washington yönetiminin Afrika'ya ilgisi oldukça artmıştır. Soğuk Savaş sonrasında ise ABD'nin kıtaya olan ilgisinde görece bir düşüş yaşanmıştır.¹

Soğuk Savaş sonrasında kıtaya ilgisi her ne kadar düşmüş olsa da ABD, yine ulusal çıkarları çerçevesinde Afrika'da faaliyetler yürütmeye devam etmiştir. Washington yönetimi, özellikle, hayati çıkarlarının bulunduğu Gine Körfezi ve Aden Körfezi'nde faaliyetler yürütmekte, yasal ticaret akışını ve çıkarlarını korumak adına bu iki bölgede korsanlıkla mücadele politikaları izlemektedir. Bu çalışmanın amacı, ABD'nin ulusal çıkarlarını tanımlayarak, bu çıkarlar çerçevesinde Afrika'da

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bölge Çalışmaları Enstitüsü, Afrika Çalışmaları, begum.gun95@gmail.com

¹ Buğra Sarı, "Amerikan Ulusal Çıkarları ve Afrika", *Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi*, C. 1, S. 2, 2012, s. 97-98.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları
Begüm Gün

yürüttüğü korsanlıkla mücadele faaliyetlerini incelemektir. Bu doğrultuda, “ABD'nin Afrika'daki korsanlıkla mücadele faaliyetleri ulusal çıkarları ile ne ölçüde örtüşüyor?” sorusuna yanıt aranacaktır.

Çalışmada, ülkeler arasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılabilmesi adına basın açıklamaları, yasalar ve ülkelerarası antlaşmalar gibi birincil kaynakların yanı sıra ikincil kaynaklardan da yararlanılacak, sorulara yanıt bulma adına nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi yöntemi kullanılacaktır. Çalışma, Amerikan ulusal çıkarlarının incelendiği birinci bölüm, ABD'nin Gine Körfezi'ndeki ulusal çıkarları ve korsanlıkla mücadele politikalarının incelendiği ikinci bölüm ve Aden Körfezi'ndeki çıkarları ile mücadele politikalarının ele alındığı üçüncü bölüm olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Anahtar Sözcükler: ABD, Afrika, Gine Körfezi, Aden Körfezi, Korsanlık.

I. ABD'nin Afrika'daki Ulusal Çıkarları

Washington liderliği tarafından geliştirilen, uluslararası bir düzen amacı ile temellendirilen ülkenin ulusal çıkarları hayati, önemli ve çevresel olmak üzere üç ana başlığa ayrılmaktadır. Bu uluslararası düzen ise, ABD'nin, vatandaşlarının, müttefiklerinin ve ortaklarının güvenliğini, fırsatları ve refahını teşvik eden açık bir uluslararası ekonomik sistemde güçlü, yenilikçi ve büyüyen bir ABD ekonomisi ile ülkede ve dünyanın her yerinde evrensel değerlere saygı duymak ve küresel zorlukların üstesinden gelmek için daha güçlü bir iş birliği yoluyla barışı, güvenliği ve fırsatları desteklemek şeklinde tanımlanabilir. Hayati çıkarlar menfaatten ödün vermemek ve savaşa başvurmanın bu çıkarlar

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları
Begüm Gün

için meşru ve gerekli olduğu düşüncesiyle temellendirilmektedir. Büyük ve çevresel çıkarları savunmak için ise savaş abartılı bir yöntem olarak görülmekte, ülke bu tarz çıkarlarını korumak için daha çok diplomatik ve ekonomik araçları kullanmayı tercih etmektedir. Ülkenin hayati çıkarları; ticari ve ekonomik çıkarlar, enerji temini, denizlerin özgürlüğü, uzay erişimi, siber güvenlik, gökyüzünün özgürlüğü ve milli güvenlik olarak sıralanabilmektedir.²

Denizlerin özgürlüğü ABD için üç anlamda hayati önem arz etmektedir. İlki Washington yönetiminin uluslararası sistemdeki “büyük güç” konumunu korumak olarak ifade edilebilir. Güçlü bir donanmanın ve denizlere hâkim olmanın devletlerin büyük imparatorluklara dönüşmesi için gerekli olduğu inancı ile denizlerdeki hareket özgürlüğünün ülke için hayati önem taşıdığı söylenebilir. Diğer bir sebep ise, ABD donanmasının denizlerdeki güvenliği sağlamasından ülkenin sağladığı faydalardır. Denizlerin ticaret için önemi göz önüne alındığında, ülkenin pragmatist dış politikası da hesaba katılarak, denizlerin ve okyanusların güvenliğinin sağlanmasında ABD'nin ekonomik ve dolayısıyla hayati çıkarları mevzubahis olmaktadır. Son olarak denizlerde hareket serbestliği, iletişim hatlarının açık kalmasını sağladığı için ülke adına hayati önem taşımaktadır. Gelişen teknoloji ile iletişimin denizaltı fiber optik kablolar vasıtasıyla sağlanması, bu iletişim kesildiği takdirde ABD'nin dünya ile iletişiminin kesilmesine ve ticari olarak zarar görmesine sebebiyet verebileceğinden mütevellit elzemdir.³

² Adam B. Lowther & Casey Lucius, “Identifying America’s Vital Interests”, *International Affairs Forum*, C. 4, S. 2, 2013, s. 156-162.

³ Lowther & Lucius, *a.g.e.*, s.160.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları
Begüm Gün

ABD'nin Afrika'daki çıkarları ise politik, ekonomik ve stratejik olmak üzere üç ana başlığa ayrılabilir. Politik olarak bu ülkenin kıtadan çıkarı, Afrika ülkelerinin sayıca fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Uluslararası forumlarda, BM oylamalarında blok oylama yapan kıta ülkelerinin ciddi bir güce sahip olması ABD'nin ulusal çıkarları ile uyuşmaktadır. Ekonomik olarak ise Washington'un kıtadan çıkarı asgari düzeyde olsa da ülkenin hayati çıkarlarından biri olarak görülen petrolün kıtadaki mevcudiyeti Afrika'yı ABD'nin kaynaklarından biri haline getirmektedir. Dünya kanıtlanmış petrol rezervlerinin %10'nun sahip olan Afrika, Orta Doğu'nun istikrarsızlığı nedeniyle, ABD'nin kaynaklarını çeşitlendirmesi ve bağımlılığını azaltması için önem arz etmektedir. Kıtanın ABD için stratejik değeri Cebelitarık Boğazı, Kızıldeniz ve Cape rotası gibi petrol ve minerallerin sevk edildiği, terörün ve korsanlığın olası hedefleri olabilecek dünya deniz yollarına yakın olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca kıta, ABD birliklerinin nakledilebileceği ve çeşitli muharebe ve gizli operasyonların başlatılabileceği yararlı iletişim, hava ve deniz tesisleri sağlamaktadır. 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terörist saldırılardan sonra ise terörizmi engellemek ABD'nin en önemli çıkarı olarak ifade edilmiş, ülke terörizme karşı ciddi bir mücadele yürütmeye başlamıştır.⁴ 2002 yılında yayınlanan Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde terörizme karşı verilecek olan fikri bir mücadele tanımlanmış, korsanlık da bu mücadele kapsamına dahil edilmiştir.⁵

⁴ Berouk Mesfin, "The establishment and Implications of the United States Africa Command An African Perspective", *Institute for Security Studies*, 183, Nisan 2009, s. 2-3.

⁵ George W. Bush, "The National Security Strategy of the United States of America", *White House*, Washington, 17 Eylül 2002, s. 6.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları
Begüm Gün

2014 yılında ABD Korsanlık Karşıtlığı ve Deniz Güvenliği Eylem Planı (*United States Counter Piracy and Maritime Security Action Plan*) yayımlanmıştır. Mevzubahis belgede ülkenin stratejisi ve politikaları tanımlanmıştır. Ülkenin stratejisi, ABD'nin deniz güvenliğindeki hayati ulusal çıkarlarını teyit etmek ve ulusların ekonomik güvenliğinin temelini oluşturan canlı deniz ticaretini kolaylaştırmak; korsanlığa, denizde soyguna ve ilgili denizcilik suçlarına karşı korumanın ortak bir çıkara sahip olduklarını kabul etmektir. Politikası ise korsanlığı bastırmaya yönelik uluslararası çabalara liderlik etmek, bu çabaları desteklemeye devam etmeyi sağlamak ve diğer devletleri hem bireysel olarak hem de uluslararası çabalar yoluyla kararlı adımlar atmaya teşvik etmektir. ABD'nin stratejik vizyonu korsanlığı ve ilgili denizcilik suçlarını bastırmak için tüm uygun ulusal güç araçlarını kullanarak denizcilerin emniyetini ve güvenliğini sağlamak, denizlerin özgürlüğünü korumak ve yasal ekonomik faaliyet yoluyla serbest ticaret akışını teşvik etmek için bölgesel yönetişimi ve hukukun üstünlüğünü güçlendirmeye çalışmaktır.⁶

Son dönemlerde korsanlık faaliyetleri çeşitli nedenlerden dolayı artış göstermiştir: Artan teknoloji ile gemi personelinin azaltılması, 11 Eylül saldırıları sonrasında ülkelerin iç güvenliklerine daha fazla önem vermeye başlaması, liman ve kıyı güvenliğinin gevşekliği ile deniz polisi bulunmaması ya da yeterli ekipman ve eğitimin olmaması, Somali'de olduğu gibi ülke içinde endemik anarşik durum ve egemen hükümetin yokluğu,

⁶ Bureau Of Political-Military Affairs, "United States Counter Piracy and Maritime Security Action Plan", <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/255377.pdf>, 02.06.2014, Erişim Tarihi: 07.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları
Begüm Gün

“

Dünya'nın yeni 'korsanlık başkenti' olarak görülmeye başlanan Batı Afrika'da 2015-2018 yılları arasında 358 saldırı gerçekleştirilmiş,

”

yolsuzluk gibi nedenler ile ortaya çıkan resmi suç ortaklıkları, gemi sahiplerinin gemilerin ve yüklerin iadesi için daha yüklü miktarlarda para ödemeye başlaması ve küçük silahların küresel olarak yaygınlaşması.⁷ Bu bağlamda kıtadaki korsan saldırıları, Nijerya ve Somali'de yoğunlaşmaktadır. Ancak kıtadaki korsanlık faaliyetleri bu ülkeler ile sınırlı değildir. Sahraaltı Afrika'daki otuz üç kıyı ülkesinden yirmi dördü 2001 yılında korsan saldırıları yaşamıştır.⁸ ABD'nin kıtadaki korsanlıkla mücadele politikaları da özellikle korsanlık faaliyetlerinin yoğun olarak yaşandığı mevzubahis iki noktada yürütülmektedir: Gine Körfezi ve Aden Körfezi.

II. ABD'nin Gine Körfezi'ndeki Ulusal Çıkarları ve Korsanlıkla Mücadele Politikası

5000 deniz mili kıyı şeridine sahip olan, dar geçitlerin olmadığı çok sayıda doğal limanlarıyla ve hidrokarbonlar, balıklar ile diğer kaynaklar açısından oldukça zengin olan Gine Körfezi, deniz ticareti, kaynak çıkartma ve nakliye için ciddi bir potansiyele sahiptir. Körfezin bu potansiyeli hem bölgenin ekonomik büyümesi için önem arz ederken hem de Avrupa, Kuzey Amerika ve Asya'ya küresel enerji kaynakları için petrol ürünleri tedarikinde önemli bir merkez haline gelmiştir. Ancak Gine Körfezi, 2012 yılında dünyada en çok korsanlık faaliyeti rapor edilen yer olarak Aden Körfezi'ni geride bırakmıştır. Güney Amerikalı uyuşturucu kaçakçılarının Gine Körfezi'ni Avrupa'ya uyuşturucu kaçakçılığı için bir yol olarak kullanması, petrol hırsızlığı, yasa dışı yakıt ikmali, dünyadaki en yüksek yasa dışı

⁷ Peter Chalk, "Maritime Piracy Reasons, Dangers and Solutions", *Rand Corporation*, Şubat 2009, s. 2-3.

⁸ Donna Nincic, "Maritime Piracy in Africa: The Humanitarian Dimension", *African Security Studies*, S. 18, C. 3, s. 3.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları
Begüm Gün

balıkçılığın burada olması ve korsanlık faaliyetlerinin diğer bölgelere nazaran daha fazla şiddet içermesi dikkatleri bölgeye çekmiştir.⁹ Dünya'nın yeni 'korsanlık başkenti' olarak görülmeye başlanan Batı Afrika'da 2015-2018 yılları arasında 358 saldırı gerçekleştirilmiş, bu saldırılar bölge devletlerinin ve uluslararası aktörlerin endişelerini artırmıştır.¹⁰ Uluslararası Ticaret Odası bünyesinde faaliyet gösteren Uluslararası Denizcilik Bürosu'na (IMB) göre, 2020 yılının ilk altı ayında Gine Körfezi'nde en az 49 mürettebat fidye için kaçırılmış ve altı haftaya kadar karada tutsak tutulmuştur. Öte yandan, Mart ve Haziran 2020 tarihleri arasında 32 denizci kaçırılmıştır.¹¹

Gine Körfezi'nin dünya enerji tedariki için önemi göz önüne alındığında, ABD'nin de burada hayati çıkarları olduğundan bahsedilebilmektedir. ABD Korsanlık Karşıtlığı ve Deniz Güvenliği Eylem Planı Ek-B'de bu durum şu şekilde belirtilmektedir:

“Gine Körfezi'ndeki korsanlık ve deniz suçları ABD'nin, müttefiklerimizin ve ortaklarımızın çıkarlarını giderek daha fazla riske atıyor. Bu denizcilik suçları, geniş tabanlı ve kapsayıcı ekonomik büyümeyi, ticareti ve yatırımı teşvik etmenin yanı sıra barış ve güvenliği ilerletmeyi içeren ABD'nin Sahraaltı Afrika

⁹ Adeniyi Adejimi Osinowo, “Combating Piracy in the Gulf of Guinea”, *Africa Center for Strategic Studies*, S. 30, Şubat 2015, s. 1-2.

¹⁰ World Economic Forum, “West Africa is becoming the world's piracy capital. Here's how to tackle the problem”, <https://www.weforum.org/agenda/2019/06/west-africa-is-becoming-the-world-s-piracy-capital-here-s-how-to-tackle-the-problem/>, 28.06.2019, Erişim Tarihi: 10.03.2021.

¹¹ International Chamber of Shipping, “Piracy in West Africa 2020”, <https://www.ics-shipping.org/current-issue/piracy-in-west-africa/>, Erişim Tarihi: 11.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları
Begüm Gün

Stratejisi'nin dört temelini zayıflatmakla tehdit ediyor. Bölgede, kaçırma olaylarının çoğu akaryakıt ve petrol hırsızlığı için yapılıyor, ancak fidye için soygun ve adam kaçırma da önemli bir payı oluşturuyor.”¹²

Burada belirtilen hususlara ek olarak, yukarıda belirtildiği üzere, Washington yönetiminin hayati çıkarlarının başında petrol gelmektedir. 15 Temmuz 2004 yılında yayınlanan *Gine Körfezi ve ABD'nin Stratejik Enerji Politikası* başlıklı Birleşik Devletler Dış İlişkiler Senatosu duruşma raporunda Gine Körfezi'nin ülke için önemi açıklanmıştır. Rapora göre, enerji güvenliği, ülkenin ekonomisi için hayati önem taşımaktadır; ve ekonomik büyüme, makul fiyatlarla istikrarlı ve güvenilir enerji kaynaklarına bağlıdır. İhtiyaç duyduğu petrolün %60'ını ithal eden Washington için petrol ve doğalgaz kaynaklarını çeşitlendirmek ekonominin büyümesi için elzemdir. Bu durumdan mütevellit ABD, bu enerji kaynaklarına sahip ülkeler ve enerji kaynaklarının taşınması için kullanılan deniz yollarının istikrar ve güvenliğini sağlamak üzere çeşitli politikalar geliştirmektedir. Gine Körfezi, coğrafya, pazara erişim koşulları ve ham petrolün kalitesi açısından ülke için birçok stratejik avantaja sahip olduğundan dolayı ABD'nin öncelediği bölgelerdendir. Nitekim, Washington yönetimi bu bölgede güvenliği ve istikrarı sağlamak için yolsuzlukla mücadele, hukukun üstünlüğünü ve iyi yönetişimi sağlamaya yönelik politikalar takip etmektedir. Bu bağlamda bölgedeki yoksulluğu azaltmayı, şeffaflığı arttırmayı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlayan Birleşik Devletler, Afrika

¹² Bureau Of Political-Military Affairs, “United States Counter Piracy and Maritime Security Action Plan”, <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/255377.pdf>, 2.06.2014, Erişim Tarihi: 07.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları
Begüm Gün

Büyüme ve Fırsat Yasası (*African Growth and Opportunity Act*) ve *Millennium Challenge Account* gibi çeşitli girişimlerde bulunmuştur.¹³

Gine Körfezi'ne ilgisi özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra artan ABD, 6 Şubat 2007'de Birleşik Devletler Afrika Komutanlığı'nın (*US AFRICOM*) kurulduğunu duyurmuştur. Temel amacı Washington yönetiminin Afrika ve çevresindeki sularda petrol çıkarlarını korumak olan AFRICOM'un kendi topraklarında karargâh kurmasını reddeden Nijerya, Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (*ECOWAS*) bölgesinde de herhangi bir askeri üs kurulmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Ancak ülke, ABD Donanmasının Afrika Ortalık İstasyonu [*Africa Partnership Station (APS)*] aracılığıyla Deniz Güvenliği İş Birliği programına katılmasını memnuniyetle karşılamıştır. 2007 yılında oluşturulan APS'nin amacı Gine Körfezi Denizcilik Topluluğu'na bölgede deniz yönetişimini geliştirmesi için yardım etmek, ülkelerin savunma yeteneklerini eğitim ve iş birliği faaliyetleri yoluyla güçlendirmektir. Bu amaçla bölgede bir dizi eğitim faaliyetleri ve kıyı şeridi boyunca deniz güvenliği tatbikatları koordine etmiştir. Ayrıca bölgede APS tarafından koordine edilen Bölgesel Denizcilik Farkındalık Yeteneği (*Regional Maritime Awareness Capability*) programı kapsamında ülkelerin kıyılarına gözetim sistemleri kurulmuştur.¹⁴

¹³ U.S. Government Printing Office, "The Gulf of Guinea and U.S Strategic Energy Policy", Washington, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-108shrg97231/html/CHRG-108shrg97231.htm>, 15.07.2014, Erişim Tarihi: 10.03.2021

¹⁴ Daud Hassan & Sayed Hasan, "Effectiveness of the Current Regimes to Combat Piracy in the Gulf of Guinea: An Evaluation", *African Journal of Legal Studies*, S. 10, 2017, s. 62-63.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları
Begüm Gün

“

Uluslararası ticaret için önemli bir geçiş noktası olan bu bölge, her yıl yaklaşık 20.000 ile 30.000 geminin geçtiği kritik bir deniz yolu güzergâhıdır.

”

Ek olarak, Afrika Acil Durum Operasyonları Eğitimi ve Yardımı (ACOTA), Afrika Stratejik Araştırmalar Merkezi (CESA) gibi girişimlerle ABD, stratejik ortaklarla güvenlik konusunda karşılıklı iş birliği için savunma ve askeri iş birliği antlaşmalarına odaklanmıştır. Bu girişimlerin yanı sıra ABD donanması, Gine Körfezi'nde sık sık liman aramaları yapmakta ve donanmalarına düzenli lojistik ve eğitim desteği sağlamaktadır. Gine Körfezi genelindeki hemen hemen tüm girişimlerinin odak noktası, şüpheli bir gemiye nasıl binileceğini, kaçak kargonun nasıl aranacağını ve bunlara nasıl el konulacağını, Yasadışı, Bildirilmemiş ve Düzenlenmemiş (IUU) balıkçılığın ve yasadışı göçün nasıl araştırılacağını içeren deniz engelleme operasyonları yoluyla Batı Afrika'da deniz güvenliğini artırmaktır. Tüm bunların yanı sıra Gine Körfezi ülkelerinin donanmalarına da çeşitli desteklerde bulunan Washington yönetimi, Nijerya donanmasına en az beş tekne içeren askeri deniz ekipmanı bağışlamış, Şubat 2012'de eski ABD Sahil Güvenlik Cutter Chase gemisi yenilenerek Nijerya donanmasının kullanımı için NNS Thunder olarak yeniden görevlendirilmiştir.¹⁵ Mayıs 2019'da ABD donanması, Gabon donanmasına Gabon'u deniz sınırlarını koruma ve kaçakçılıkla mücadelede destekleyecek yeni bir deniz harekât merkezi devretmiştir.¹⁶

21 Ocak 2020 tarihinde ABD Yaounde Elçiliği'nden yapılan bir basın açıklamasında, ülkenin G7 ++ Gine Körfezi Dostları Grubu'nun bir yıllık sekreterliğine başladığı ve Gabon'un

¹⁵ Charles Ukeje & Wullson Mvomo Ela, "African Approaches to Maritime Security: The Gulf of Guinea", *Friedrich-Ebert-Stiftung*, Aralık 2013, s. 30.

¹⁶Stable Seas, One Earth Future, "Gauging Maritime Security in West And Central Africa", https://www.stableseas.org/sites/default/files/yaounde_code_of_conduct_brief_1.pdf, Erişim Tarihi: 13.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları
Begüm Gün

da bu grupta eş-sekreter olarak görev aldığı ifade edilmiştir. 2013 yılında Yaounde'de düzenlenen bir zirvede Batı ve Orta Afrika devlet başkanları tarafından kabul edilen deniz güvenliği standartları için uluslararası ortakların desteğini koordine eden bu grup, Gine Körfezi'nin korsanlık tehditlerine, silahlı soygun ve diğer yasadışı denizcilik faaliyetlerine karşı korunmasına yardımcı olmaktadır. Bu grup, ayrıca, gelişmiş deniz güvenliği için koşullar yaratarak, Gine Körfezi'ndeki tüm ülkeler için refahı ve ekonomik büyümeyi teşvik etmeyi amaçlamaktadır. ABD'nin bölgedeki aşırılıkçı hareketlere karşı mücadele ederken Gine Körfezi ülkelerini de güvenlik alanında destekleyeceği ve deniz güvenliğinde ortak hedeflere ulaşmak için mücadele edeceği belirtilen açıklamada, Washington yönetiminin de bu grupta yer almaktan gurur duyduğu ifade edilmiştir.¹⁷

III. ABD'nin Aden Körfezi'ndeki Ulusal Çıkarları ve Korsanlıkla Mücadele Politikası

Afrika'nın doğusundaki Aden Körfezi bölgesi, kuzeyde Süveyş Kanalı'ndan güneyde Sokotra'ya ve doğuda Hint Okyanusu'na kadar uzanmaktadır. Uluslararası ticaret için önemli bir geçiş noktası olan bu bölge, her yıl yaklaşık 20.000 ile 30.000 geminin geçtiği kritik bir deniz yolu güzergâhıdır. Jeostratejik açıdan Körfez'in odak noktası ise şiddetli çatışma, zorla yerinden edilme ve ekonomik zorluklarla karakterize edilen Afrika Boynuzu'ndadır. Körfez'de korsanlık, 1991 yılında Siad Barre'nin devrilmesiyle Somali'de ortaya çıkan devlet egemenliğinin yokluğu ile temellendirilmektedir. Somali kıyılarına saldıran korsanların stratejisi, fidye için gemileri kaçırmaktır.

¹⁷ Embassy of the United States of America Yaounde, "Press Release: U.S. Contributes to Gulf of Guinea Maritime Security", <https://cm.usembassy.gov/press-release-u-s-cameroonian-military-cooperation-broadens-and-matures/>, 21.01.2021, Erişim Tarihi: 13.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları
Begüm Gün

2011'de Somali kıyılarında korsanlığın zirve yaptığı dönemde, 32 gemide 736 denizci rehin alınmıştır. Durum, Somali karasularına yoğunlaştırılmış uluslararası askeri müdahaleyle stabilize edilmiştir. 2012'den itibaren bölgedeki korsan saldırılarının sayısı 2015 ve 2016'da hızla son on yılın en düşük seviyesine düşse de Somali'de korsanlık hiçbir zaman tamamen ortadan kalkmamıştır. 2017 yılında yalnızca bir ay içinde Aden Körfezi'nde beş korsanlık olayı rapor edilmiştir.¹⁸ Somali'nin 3.800 kilometreden daha uzun bir kıyı şeridi olması korsanlık faaliyetleriyle etkili bir şekilde mücadele edebilmeyi zorlu ve maliyetli hale getirmektedir. Uluslararası ticaret için stratejik bir geçiş yolu olarak Aden Körfezi, Basra Körfezi'nden Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'ya petrol taşımacılığı hattını da yönetmektedir. Şimdiye kadar ondan fazla ülke Somali'de korsanlıkla mücadele etmiştir.¹⁹

ABD Korsanlık Karşıtlığı ve Deniz Güvenliği Eylem Planı Ek-A'da Aden Körfezi, dünya petrolünün yaklaşık yüzde 12'sinin taşınması için kullanılan dünyanın en önemli su yollarından biri olarak belirtilmiştir. Rapora göre, ülkenin liderliğinde uluslararası toplum, Afrika Boynuzu'nda korsanlığa karşı mücadelede 2008'den beri büyük adımlar atmıştır. Somali Sahili Açıklarında Korsanlık Uluslararası Temas Grubu'nun (CGPCS) çabaları sayesinde, Afrika Boynuzu açıklarında korsanlık, 2006 yılından bu yana en düşük seviyelerine ulaşmıştır. Raporda ayrıca, Gine Körfezi'nde olduğu gibi, ülkenin bölgedeki en önemli amacının,

¹⁸ Eric Pichon & Marian Pietsch, "Piracy and armed robbery off the coast of Africa: EU and global impact", *European Parliamentary Research Service*, Mart 2019, s. 5-6.

¹⁹ Cindy Cheng, "China and U.S. Anti-piracy Engagement in the Gulf of Aden and Western Indian Ocean Region", *The Carter Center Africa-U.S.-China Trilateral Cooperation Research Series*, S. 5, s.2.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları
Begüm Gün

“

Soğuk Savaş sonrasında kıtaya ilgisi azalan ülke, terör ile korsanlığı eşdeğer tutmaya başladıktan sonra yönünü Afrika'ya çevirmiştir.

”

Afrika Boynuzu'ndaki yasal ticaret akışının korunması da dahil olmak üzere ABD vatandaşlarını ve menfaatlerini korumak olduğu belirtilmektedir.²⁰ ABD Ulaştırma Denizcilik Yönetimi Dairesi Başkanlığı'nın 2009 yılında yayınladığı beyana göre, Aden Körfezi'nden geçen kargoların önemli bir kısmı ABD'ye gönderilmekte ve bu ülkeden gelmektedir. Ek olarak, ABD vatandaşları bölgeden geçen gemilerde mürettebat veya yolcular olarak hizmet vermektedir. Günde ortalama en az bir ABD bandıralı gemi bölgeden geçmekte ve bu gemilerin pek çoğu Irak Operasyonu için savunma bakanlığı kargosu taşımaktadır. Yine aynı beyanda Washington yönetiminin, mevcut korsan kriziyle mücadelede iş birliğine dayalı uluslararası eylemi teşvik etme noktasında lider olduğu ifade edilmiştir.²¹

Temmuz 2008'de ABD, BM'nin korsanlıkla mücadelesinde liderlik rolünü üstlenmiştir. Aynı yılın aralık ayında ise, Washington yönetimi, Somali Geçici Federal Hükümeti ile iş birliği yapan ülkelere korsanlığı bastırmak için Somali topraklarına girme yetkisi veren BM Güvenlik Konseyi Kararı 1851'i hazırlamış ve karar Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmiştir. BM Güvenlik Konseyi'nin 1851 sayılı kararı, Somali Kıyıları Açıklarında Korsanlık Temas Grubu (CGPCS) olarak bilinen uluslararası bir iş birliği mekanizmasının kurulmasını da teşvik etmiştir.²² Aynı zamanda Aralık 2008'de Milli Güvenlik

²⁰ Bureau Of Political-Military Affairs, United States Counter Piracy and Maritime Security Action Plan”, <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/255377.pdf>, 02.06.2014, Erişim Tarihi: 07.03.2021.

²¹ James Caponl, “Piracy Against U.S.-Flag Vessels”, Department of Transportation Maritime Administration, *US Department of Transportation*, <https://www.transportation.gov/testimony/piracy-against-us-flag-vessels>, 20.05.2009, Erişim Tarihi: 13.03.2021.

²² Caponl, a.g.e.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları
Begüm Gün

Konseyi tarafından Afrika Boynuzu Korsanlıkla Mücadele Ortaklık ve Eylem Planı (CPAP) yayımlanmıştır. ABD'nin uluslararası ortaklıklara katılımı en çok operasyonel düzeyde görülmektedir. Aden Körfezi'nde ve Somali sahili boyunca deniz taşımacılığını korumak için deniz ve hava varlıkları sağlamada aktif bir rol üstlenen ABD, Birleşik Deniz Görev Gücü (CTF) 151, Avrupa Birliği Deniz Kuvvetleri (EUNAVFOR) Atalanta Operasyonu, NATO Okyanus Kalkanı Operasyonu ve çeşitli ulusal korsanlıkla mücadele misyonlarında yer almıştır.²³

Sonuç

ABD'nin pragmatist bir dış politika izlemesi, ülkenin ulusal çıkarlarının başına ekonomiyi ve dolayısıyla petrolü koymuştur. 11 Eylül saldırılarından sonra dış politikasında terörle mücadeleye de yoğunlaşan ABD, tabiatıyla Afrika'da da bu iki unsur çerçevesinde politikalar geliştirmiştir. Esasında, Soğuk Savaş sonrasında kıtaya ilgisi azalan ülke, terör ile korsanlığı eşdeğer tutmaya başladıktan sonra yönünü Afrika'ya çevirmiştir. Ulusal çıkarları ile ekonomisi tehdit altına girdikten sonra ise, kıtada hem doğal kaynakların fazla olduğu hem de korsanlığın giderek artış gösterdiği Gine Körfezi'nde ve dünya deniz yollarının en işlek rotalarından ve Ortadoğu'ya açılan bir kapı olan Aden Körfezi'nde korsanlıkla mücadele faaliyetleri yürütmeye başlamıştır. Gine Körfezi'nde önceliği petrol varillerinin güvenli ticareti olarak ifade edilebilecek ülke, Aden Körfezi'nde ise kargoların güvenli ulaşımı ile Ortadoğu'ya erişimini önemsemektedir. Bu bağlamda uluslararası iş birliğini teşvik etme ve korsanlıkla mücadelede uluslararası girişimlere liderlik etme çabasında olan ABD, yayınladığı pek çok raporda

²³ Mary K. Hallerberg, "Maritime Piracy: Examining the U.S. Response to A Global Threat", *U.S. Army War College*, 10.03.2010, s. 9-13.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Amerikan Ulusal Çıkarları: Afrika'da Korsanlıkla Mücadele Politikaları
Begüm Gün

da nihai amacının ABD vatandaşlarının güvenliğini, ülkenin ulusal çıkarlarını ve yasal ticaret akışını korumak gibi pragmatist temellere odaklanmaktadır.

Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası

Gözde Söğütlü*

“

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) ülkedeki savaş ağalarını desteklemesi yabancı müdahaleciliğine karşı kurulmuş olan El Şebab terör örgütünün motivasyonunu ve kapasitesini artırıcı bir etkide bulunmuştur.

”

Giriş

1960 yılında bağımsızlığına kavuşan Somali, sömürgecilik döneminden miras aldığı sorunların devletin kurumsal mekanizmasında neden olduğu bozulmalar neticesinde iç savaş ortamına sürüklenmiştir. Uzun yıllar açlık, kıtlık ve terörizm ile mücadele eden Somali'de küresel aktörlerin ve uluslararası kuruluşların benimsediği yanlış politikalar şiddet yanlısı terör gruplarının tüm ülke geneline yayılmasıyla sonuçlanmıştır.

11 Eylül 2001 saldırılarından sonra Somali'yi terörle savaş politikasının önemli bir cephesi olarak konumlandıran Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) ülkedeki savaş ağalarını desteklemesi yabancı müdahaleciliğine karşı kurulmuş olan El Şebab terör örgütünün motivasyonunu ve kapasitesini artırıcı bir etkide bulunmuştur.

Çalışmada, Somali politikası zayıf düşürülmüş ve bölünmüş devletler yaratmaya dayalı olan ABD'nin “terörle savaş” stratejisi ele alınmıştır. Ayrıca, selefi Donald Trump gibi “sonu gelmeyen savaşı durdur” sloganının savunucusu Joe Biden'ın söz konusu politika çizgisinde farklılık hissettirecek yöntem ve tercihleri ele alınmıştır.

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, gzsogutlu@hotmail.com.

“

Somali'nin savaş ve barış arasındaki çelişkili ortamında terörizmin iktisadi dinamikleri bağlamında değerlendirilecek olan gelir düzeyi, işsizlik, toplumun eğitim ve sağlık gibi temel kamu hizmetlerinden yararlanamaması durumları El Şebab terör örgütünün ülke topraklarında ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

”

Anahtar Sözcükler: Somali, El Şebab, ABD, Dış Politika

I. Militan Köktendinci El Şebab Somali'de

Afrika Boynuzu bölgesinde jeopolitik ve jeostratejik açıdan oldukça önemli bir konumda bulunan Somali, 1960 yılında bağımsızlığa kavuşmuştur. Somali, 1969 yılında gerçekleştirdiği askeri darbe sonrasında 1991 yılına kadar Siad Barre tarafından diktatörlük ile yönetilmiştir. Ülkede 1991 yılında başlayan ve kısa sürede merkezden tüm ülkeye yayılan iç savaş, devlet sisteminin çökmesine neden olmuştur.¹ Somali, 1991 yılında çöken devlet otoritesinden 2017 yılına kadar geçen 26 yıllık süreçte iç karışıklıklar, kabile anlaşmazlıkları, yolsuzluklar, dış müdahaleler ve açlık krizleri ile karşı karşıya kalmıştır.²

Somali'nin savaş ve barış arasındaki çelişkili ortamında terörizmin iktisadi dinamikleri bağlamında değerlendirilecek olan gelir düzeyi, işsizlik, toplumun eğitim ve sağlık gibi temel kamu hizmetlerinden yararlanamaması durumları El Şebab terör örgütünün ülke topraklarında ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. El Şebab terör örgütü, 2006 yılında Etiyopya ordusu tarafından dağıtılan ve Somali'deki iç savaş sırasında savaştan taraflardan biri olarak bilinen halk destekli İslami Mahkemeler Birliği'nden ortaya çıkmıştır. Somali'de şiddet yanlısı grupların en önemlilerden biri haline gelmiş olan El

¹ Güngör Şahin, “Sosyoekonomik ve Sosyokültürel, İdari ve Siyasi Yapı”, (ed.) Güngör Şahin, *Somali- Barış, İstikrar ve Kurumsallaşma*, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2019, s. 50.

² Serhat Orakçı, “Somali: Silahların Gölgesinde 26 Yıllık İstikrar Arayışı”, *İNSAMER*, 01.01.2018.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası
Gözde Söğütlü

“

El Şebab terör örgütünün, Somali topraklarında vücut bulmasının ikinci önemli nedeni sömürgecilik döneminden bağımsız düşünülmecek olan siyasi kurumların başarısızlığıdır.

”

Şebab, temel amacının Somali'yi yabancı işgalinden kurtarmak ve ülkede bir İslam devleti kurmak olduğunu belirtmektedir.³

El Şebab terör örgütünün, Somali topraklarında vücut bulmasının ikinci önemli nedeni sömürgecilik döneminden bağımsız düşünülmecek olan siyasi kurumların başarısızlığıdır. Somali, 2005 yılında ABD merkezli Foreign Policy dergisinde *Barışa Destek Fonu ve Carnegie Uluslararası Barış Vakfı*'nin da onayıyla “bir devletin kendi toprakları üzerindeki kontrolünü kaybetmesi” şeklinde tanımlanan başarısız devlet kavramı ile ilişkilendirilmiştir.⁴ Batı ve özellikle ABD kaynaklı oryantalist bir bakış açısını yansıtan başarısız devlet kavramı bilhassa 11 Eylül saldırılarından sonra Uluslararası İlişkiler disiplini içinde kendisine önemli bir yer edinmiştir. Kavramın devletlerin dış politika gündemlerinde önemli bir yer edinmesi ahlaki bir sorumluluktan ziyade güvenlikleri açısından potansiyel bir tehdit oluşturduğu ile ilgilidir. Daha açık bir ifadeyle dönemin başat güçlerinin kolonyalist yaklaşımlarının bir izdüşümü olan devlet başarısızlığı olgusu çeşitli insani, hukuki ve güvenlik sorunlarına yol açtığı gerekçesiyle politik söylemleri meşrulaştıracak biçimde uluslararası platformlarda ele alınmaya başlanmıştır.⁵ Devlet başarısızlığı olgusu Batılı perspektifte devletlerin kimliği ile ilgili yaklaşımlarla açıklanmaktadır. Bu bakış açısına göre başarısız devletler yolsuzluk, kargaşa ve anarşinin hâkim olduğu toprak parçalarını oluşturmaktadır.

³ Anneli Botha & Mahdi Abdile, “Radicalisation and al-Shabaab Recruitment in Somalia”, *Institute for Security Studies*, No. 266, 2014, s.3.

⁴ Brad Amburn, “The Failed States Index 2005” *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2009/10/22/the-failed-states-index-2005/>, October 2009, Erişim Tarihi: 02.03.2021.

⁵ Gözde Söğütlü, Başarısız Devlet Olgusu ve Terörizm İlişkisi: Somali- El Şebab Örneği, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, 2019, s.108.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası
Gözde Söğütü

“

El Şebab'ın ortaya çıkmasında etkili olan üçüncü dinamik din unsurudur.

”

Başarısız olarak nitelendirilen devletlerin çoğunluğu zengin yer altı kaynaklarının bulunduğu bölgelerdedir. Nitekim başarısız devletler sıralamasında neredeyse her yıl ilk sırada yer alan Somali'nin jeopolitik konumu ve sahip olduğu yeraltı kaynakları dikkate alındığında devlet başarısızlığı olgusunun bölgede hayati çıkarları bulunan devletlerce inşa edilmiş bir kavram olduğu yönünde tartışmalar da bulunmaktadır.⁶ Yeşiltaş ve Duran'a göre devlet başarısızlığı ile terör gruplarının ortaya çıkmasında karşılıklı kurucu bir ilişki vardır. Diğer yandan devletin aşırı baskıcı karakteri devletin çöküşüne zemin hazırlarken aynı zamanda şiddet karakterli organizasyonların yükselmesine de neden olmaktadır. Bu bağlamda Somali'de özellikle Siad Barre rejimi döneminde uygulanan baskı ve şiddet politikaları devlet yapısının aşamalı olarak çökmesine neden olmuştur. Oluşan siyasi boşluk atmosferinden yararlanan El Şebab, dayanak ve kapasitesini artırarak hareket sahasını genişletmiştir.⁷ Somali'de yetersiz bir yönetimin varlığı örgütün güneydoğu bölgesinde güvenli şehirlerde özgürce faaliyetlerini sürdürmesine olanak sağlamıştır. Örgüt bu bölgede militanlarını eğitmek için güvenli bir kamp ağının yanı sıra vergi ve haraç sistemi kurarak hakimiyet alanını genişletmiştir. Dahası örgüt bu bölgedeki Somalilere temel devlet hizmetlerini sağlayarak halk desteğinin yanı sıra eleman kazanımlarını da artırmıştır.⁸

El Şebab'ın ortaya çıkmasında etkili olan üçüncü dinamik din unsurudur. Siyasal İslamcı düşüncenin etkisiyle selefi inanç esaslarına dayanan bir İslam Devleti kurma amacıyla olan El

⁶ Ibid.

⁷ Murat Yeşiltaş, Burhanettin Duran, *Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler, Terör Örgütleri, Milisler, Vekil Güçler*, SETA Yayınları, s. 22-23.

⁸ Rob Wise, "Al Shabaab", *Center for Strategi & International Studies (CSIS)*, 2011, s.2

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası
Gözde Söğütlü

“

Dördüncü önemli neden olarak sayılabilecek olan sömürge mirası ise El Şebab'ın kurmayı hedeflediği devletin sınırlarının çıkış noktasını oluşturmaktadır.

”

Şebab üyelerine göre, insanların dinleri ve imanları tehlike altındadır. Dolayısıyla nüfusunun tamamı İslam inancını benimsemiş olan Somali halkının dini değerlerini korumak ve savunmak için savaşmaları gerekmektedir. Somali, kabile kimliği etrafında şekillenen topluluklardan meydana gelmiş olsa da din unsuru gerek El Şebab'ın aktif ve dinamik olarak faaliyetlerini sürdürmesinde gerekse de örgüte katılımların sağlanmasında önemli bir role sahip olmuştur.⁹

Dördüncü önemli neden olarak sayılabilecek olan sömürge mirası ise El Şebab'ın kurmayı hedeflediği devletin sınırlarının çıkış noktasını oluşturmaktadır. Somali'nin uzun yıllar sömürge yönetimleri altında kalması tarih boyunca ülkenin sosyo-ekonomik dinamiklerini etkilemiştir. Sömürgeci güçlerin yapay sınırlar dahilinde Somali'yi kendi aralarında bölmeleri aynı kültür ve dine sahip Somali toplumlarının farklı devlet sınırları altında kalmalarına neden olmuştur. Sınır anlaşmazlıklarına neden olan ve Pan-Somali idealinin arka planını oluşturan bu durum sömürgeci güçlerden miras kalmıştır. El Şebab'ın Somali'de faaliyetlerini kolayca sürdürmesine olanak sağlayan bir başka unsur ise Somali'ye yapılan dış müdahaleler olmuştur.¹⁰

II. ABD'nin Ulusal Çıkar Endeksli Somali Politikası

ABD'nin Somali'ye doğrudan müdahil olması 1990'lı yıllarda yaşanan gelişmelerle bağlantılıdır. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ile yaşanan rekabet Doğu Afrika bölgesinde de ciddi bir yayılım alanı bulmuş ve ABD'nin bölgeye

“

El Şebab'ın Somali'de faaliyetlerini kolayca sürdürmesine olanak sağlayan bir başka unsur ise Somali'ye yapılan dış müdahaleler olmuştur.

”

⁹ Abdurrahim Sıradağ, *Sahra–Altı Afrika'sında Terörist Grupların Yükselişi Boko Haram ve Eş- Şebab*, çev: Handan Öz, SETA Vakfı Yayınları, 2015, s.16.

¹⁰ Ibid.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası
Gözde Söğütlü

“

ABD, Soğuk Savaş bağlamında Somali'de iki hedefe ulaşmayı amaçlamıştır: Bağımsız Somali devletinin Batı yanlısı tutum izlemesini sağlamak ve ülkedeki Sovyetler Birliği etkisini azaltmak.

”

yaklaşımı bu rekabet üzerinden şekillenmiştir.¹¹ 1950'li yılların sonlarında İngiltere ve İtalya'dan sonra Güney Somali'de diplomatik misyona sahip ülkelerden biri olan ABD, Soğuk Savaş bağlamında Somali'de iki hedefe ulaşmayı amaçlamıştır: Bağımsız Somali devletinin Batı yanlısı tutum izlemesini sağlamak ve ülkedeki Sovyetler Birliği etkisini azaltmak. Bu dönemde Somali'yi daha sonra iç savaşa sürükleyecek olan askeri hükümete destek veren ABD'nin bölgeye olan ilgisi Soğuk Savaş'ın sona ermesi sonrasında yaşanan gelişmelere paralel olarak azalsa da 1998 yılında Tanzanya ve Kenya'daki Amerikan Büyükelçiliklerine yönelik saldırılar bu bakış açısını değiştirmiştir.¹²

11 Eylül 2001'de New York'taki ikiz kulelere yapılan terörist saldırılar sonrasında oluşan yeni atmosferde ABD, Somali'de ulusal güvenlik çıkarları üzerinden “terörle savaş” söylemini benimsemiştir.¹³ Amerikan üst düzey yöneticileri bu dönemde Somali'de yaşanmakta olan devletsizlik durumunun ABD'nin güvenliğine ve çıkarlarına bir tehdit oluşturduğunu iddia etmişlerdir. Parçalanmış devletlerde terörist grupların faaliyet alanı bulabileceği ve bu “müsait ortam”ın sınırlar arasında kaynak aktarımına izin vereceği öne sürülerek¹⁴ 1992 yılının aralık ayında ABD önderliğinde 24'ten fazla ülkenin aralarında bulunduğu yabancı kuvvetler “Umut Operasyonu” adı altında Somali'ye müdahalede bulunmuşlardır. ABD liderliğindeki bu uluslararası müdahale 1993 yılında başarısızlıkla

¹¹ Martin Plaut, “How unstable is the Horn of Africa?”, *Review of African Political Economy*, C. 40, S. 136, s. 328.

¹² Ibid.

¹³ Mehmet Özkan, *Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası*, SETA Yayınları 40, 2014, s.58

¹⁴ Afyare Abdi Elmi, *Somali Kimlik, İslami Hareketler ve Barış*, Açılım Kitap Yayınevi, s. 139.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası
Gözde Söğütlü

“

ABD'nin Somali'ye bir daha dönmeme kararı Eylül 2001'de gerçekleşen ikiz kuleler saldırılarından sonra benimsenen "terörle savaş" söylemi doğrultusunda Somali'nin teröristler için dünyada Afganistan'dan sonra ikinci bir sıcak nokta olarak çerçevelenmesiyle sona ermiştir.

”

sonuçlanmıştır. Amerikan siyasi hafızasına “kara şahin düştü” olarak kazınan müdahale sonrasında dönemin devlet başkanı Bill Clinton ABD askerlerini Somali'den geri çektiklerini duyurmuştur.¹⁵

“Mogadişu etkisi” ya da “Somali etkisi” olarak ifade edilen geri çekilme sonrasında ABD'nin Somali politikası ciddi bir revizyona uğramıştır. Söz konusu revizyon doğrultusunda atılan en önemli adım 3 Mayıs 1994'te başkan Clinton'un imzasını taşıyan “Başkanlık Kararı Yönergesi”nin halka arz edilmesi olmuştur. Yönergeye göre ABD'nin Birleşmiş Milletler (BM) Barış Gücü Operasyonlarına katılması ulusal çıkar ön koşuluna dayandırılmıştır. Dış politikada önemli bir kırılmayı ifade eden yönerge ile ABD, gerekçesi ne olursa olsun kendi ulusal çıkarları ile ilişkilendirilmeyen ve Amerikan halkı tarafından desteklenmeyen bir uluslararası barış operasyonuna katılmayacağını belirtmiştir.¹⁶ Mart 1994'te ABD kuvvetlerinin Somali'den aniden ayrılması sonrasında geride BM birlikleri kalmıştır. Daha sonra BM kuvvetleri de Mart 1995'te ülkeden ayrılmış ve Somalililer, çoğu ABD tarafından sağlanan Soğuk Savaş silahlarıyla donanmış olarak kendi sorunlarını çözmek zorunda kalmışlardır.

ABD'nin Somali'ye bir daha dönmeme kararı Eylül 2001'de gerçekleşen ikiz kuleler saldırılarından sonra benimsenen "terörle savaş" söylemi doğrultusunda Somali'nin teröristler için dünyada Afganistan'dan sonra ikinci bir sıcak nokta olarak çerçevelenmesiyle sona ermiştir. ABD, cihatçıların artan etkisine

¹⁵Umut Operasyonu Tarihçesi için bkz:

<https://novaonline.nvcc.edu/eli/evans/his135/Events/Somalia93/somalia93.html>, Erişim tarihi: 03.03.2021.

¹⁶Hasan Aydın, *Amerikan Dış Politikasında Afrika-Soğuk Savaşın Trump Dönemine Kadar*, Alelmas Yayıncılık, 2018, s.61.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası
Gözde Söğütlü

“

Ayrıca ABD, Somali'de kendi varlığını -bilhassa askeri anlamda- meşrulaştırmak için çeşitli terör örgütlerinin varlığından faydalanmaktadır.

”

“

Nitekim ABD'nin bölgedeki askeri faaliyetleri orta ve uzun vadede Somali devletinin güvenliğinin, istikrarının ve egemenliğinin altını oymaktadır.

”

karşı çıkmak için Somalili savaş ağalarına destek vererek eski yerel bağlantılarını canlandırmak için yeni bir siyasi proje başlatmıştır. Bu dönemde ABD'nin Somali'ye yönelik politikasının hedefleri; Somali'de faaliyet gösteren teröristlerin uzaklaştırılması ve ülkenin teröristler için bir üs olmaktan çıkması, bölgesel barışı ve istikrarı tehdit eden gelişmelerin önlenmesi, ve Somali'yi üs olarak kullanmak isteyen teröristlerin suistimal ettikleri kalıcı yönetimin oluşturulmasının önündeki engelleri aşmak şeklinde özetlenebilir.¹⁷ Bu kapsamda ABD, Doğu Afrika Boynuzu'nda Somali, Cibuti ve Kenya'yı etkisi altında tutarak -buradaki askeri üsleri vasıtasıyla- El Şebab tehlikesine karşı mücadele etme amacı gütmektedir. Ayrıca ABD, Somali'de kendi varlığını -bilhassa askeri anlamda- meşrulaştırmak için çeşitli terör örgütlerinin varlığından faydalanmaktadır. Ancak ABD'nin yerel halkın taleplerini yadsıyarak yalnızca terör örgütlerini etkisiz kılma odaklı bir güvenlik politikası uygulaması Somali politikasının istenen sonuca ulaşmadan sona ermesi ile neticelenebilir. Nitekim ABD'nin bölgedeki askeri faaliyetleri orta ve uzun vadede Somali devletinin güvenliğinin, istikrarının ve egemenliğinin altını oymaktadır.

Charles Synder ABD'nin Somali politikasının sorunları çözmeye değil onları muhafaza etmeye yönelik olduğuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca Synder, Somali'de ABD öncülüğünde yeni bir ulus kurulmasını ve hatta Washington yönetiminin barış sürecine başkanlık etmesini reddetme sebeplerini şu şekilde ifade etmektedir:

¹⁷ Elmi, a.g.e., s.141.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021

Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası

Gözde Söğütlü

“

ABD'nin uzun süredir askeri ayak izine sahip olduğu Somali, 1993'ten beri özellikle “terörle savaş” ABD askeri varlığının odak noktası olmuştur.

”

“

Donald Trump'ın göreve başladığı 2017 yılının başından bu yana Somali'de 500'den fazla kişi ABD hava saldırılarında hayatını kaybetmiştir. 2020 yılının başlangıcında ABD, Somali'de Bush ve Obama yönetimlerinin toplamından daha fazla hava saldırısı düzenlemiştir.

”

“Biz otobüsün şoförü olmak istemiyoruz. Üçüncü sırada oturanlardan olmayı tercih ediyoruz. Hem en arka sırada oturmak istemiyor hem de sürücü olmak istemiyoruz.”¹⁸

III. Biden Yönetimi ve Somali: ABD'nin Somali Politikası Değişiyor Mu?

ABD'nin uzun süredir askeri ayak izine sahip olduğu Somali, 1993'ten beri özellikle “terörle savaş” ABD askeri varlığının odak noktası olmuştur. İronik olarak aynı dönemde ülkedeki terör gruplarının faaliyetleri artmıştır. Bu durum Somali'de terörle mücadele için ABD askeri varlığının devam etmesinin önemi hakkındaki şüpheleri artırmaktadır. Afrika ülkeleriyle anlamlı bir şekilde ilişki kurma isteksizliğiyle karakterize edilen Donald Trump'ın göreve başladığı 2017 yılının başından bu yana Somali'de 500'den fazla kişi ABD hava saldırılarında hayatını kaybetmiştir. 2020 yılının başlangıcında ABD, Somali'de Bush ve Obama yönetimlerinin toplamından daha fazla hava saldırısı düzenlemiştir. Buna rağmen bölgede El Şebab gibi terör grupları faaliyetlerine aktif bir şekilde devam etmektedir ve ABD'nin Afrika Boynuzu'ndaki terörle mücadele yaklaşımı dünyanın başka bölgelerinde olduğu gibi etkisiz kalmaktadır.¹⁹ Colby College profesörü Catherine Besteman tarafından yazılan rapora göre, ABD'nin Somali'deki eylemleri yerel bağlamın yanlış okunmasına dayanmaktadır. El Şebab, sadece sivillere şiddet uygulayan terörist bir grup değildir; aynı

¹⁸ Leslie Evans, “Acting Assistant Secretary of State for African Affairs Surveys the Continent”, *UCLA, African Studies Center*, <https://www.international.ucla.edu/africa/article/5373>, Erişim Tarihi: 02.03.2021.

¹⁹ Akinola Olojo, “Joe Biden and Counter- Terrorism in Africa: More of the Same?”, *Institute for Security Studies*, <https://issafrica.org/iss-today/joe-biden-and-counter-terrorism-in-africa-more-of-the-same>, 20.01.2021, Erişim Tarihi: 02.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası
Gözde Söğütlü

“

ABD'nin, güvenlik endişeleri nedeniyle Somali'de yaşanmakta olan iç savaş ortamının terör örgütleri için güvenli sığınak sağladığı gerekçesiyle ülkeye yönelik dış müdahalelerde bulunması El Şebab'ın Somali'de daha da güçlenmesine imkân sağlamaktadır.

”

“

Uluslararası Af Örgütü'ne göre ABD'nin Somali'de gerçekleştirdiği hava saldırılarında çok sayıda sivil hayatını kaybetmiştir. El Şebab'ın saldırıları ve ABD hava saldırıları arasında kalan Somali halkı ülkelerini terk ederek mülteci konumuna düşmüştür.

”

zamanda yabancı müdahaleciliğine karşı yerel bir direniş hareketidir.

Bu bağlamda ABD'nin, güvenlik endişeleri nedeniyle Somali'de yaşanmakta olan iç savaş ortamının terör örgütleri için güvenli sığınak sağladığı gerekçesiyle ülkeye yönelik dış müdahalelerde bulunması El Şebab'ın Somali'de daha da güçlenmesine imkân sağlamaktadır.²⁰ ABD'nin Somali'de sürdürmüş olduğu terörle mücadele savaşının maliyetini ise Somali halkı ödemektedir. Uluslararası Af Örgütü'ne göre ABD'nin Somali'de gerçekleştirdiği hava saldırılarında çok sayıda sivil hayatını kaybetmiştir. El Şebab'ın saldırıları ve ABD hava saldırıları arasında kalan Somali halkı ülkelerini terk ederek mülteci konumuna düşmüştür. Dolayısıyla, El-Şebab'ın Somali'de otoritesini artırması yalnızca Somali'de yaşanan devletsizlik durumundan kaynaklanmamış aynı zamanda ABD'nin örgüte karşı sürdürdüğü mücadele anlayışından da beslenmiştir. ABD'nin terörle mücadele stratejisinin, El Şebab'ın faaliyetlerinin etkisini azaltmadığına dikkat çekilen rapora göre ABD'nin eylemleri, El Şebab'ın yerel nüfusu kontrol etme yeteneğini artırmıştır, çünkü savaş ekonomisine sıkı sıkıya bağlı olan örgüt bu durumdan doğrudan yararlanmaktadır. Bu nedenle ABD'nin El Şebab'ı askeri operasyonlarla uzun vadede kontrol altına alması mümkün görünmemektedir.²¹

²⁰ Cahherine Besteman, “The Costs of War in Somalia”, *Watson Institute International Public Affairs*, 2019, s.6.

²¹ Stephanie Savell, “When is America going to end its shadow war in Somalia”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/sep/05/ilhan-omar-send-her-back-somalia-us-foreign-policy>, 05.09.2019, Erişim Tarihi:03.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası
Gözde Söğütlü

1993'teki kanlı “Kara Şahin Düşüşü” fiyaskosunun yaşandığı Somali'deki gibi terörle mücadele ve eğitim misyonlarının küresel maliyeti tartışmalarının yaşanması karşısında ise Trump yönetimi iktidarının son döneminde Amerikan dış politikasında kritik kararlara imza atmıştır. Başkanlık dönemi boyunca “sonu gelmeyen savaşı durdur” sloganı çerçevesinde Afganistan, Irak gibi birçok ülkedeki Amerikan askerlerini geri çeken Trump, Somali'de terörle mücadele misyonları yürüten ve çoğu Özel Harekât Birliği'ne kayıtlı yaklaşık 700 kişiden oluşan asker grubunun da komşu ülkeler Kenya ve Cibuti'ye kaydırılacağını duyurmuştur. Ancak küresel çıkarların korunması için Somali gibi stratejik bölgelerde aktif olunması gerektiğini düşünen Trump yönetimi kaynakların sınırlı kullanımını içeren bir strateji izleyerek örgüte yönelik hava operasyonlarının devam edeceğini belirtmiştir.²² Seçilmiş başkan Joe Biden'ın göreve başlamasından hemen önce alınan karar kimi çerçevelerde çeşitli tartışmalara yol açmıştır. El Şebab terör örgütü mensuplarıyla bölgede çatışmaların devam ettiğini, dolayısıyla ülkede henüz terör tehdidinin son bulmadığını belirten askeri yetkililere göre Somali'de bulunan en etkin askeri güç konumunda olan ABD askerlerinin ülkeden çekilmesi durumunda

²² Allison Fedirka, “Why the US Cares About Somalia”, *Geopolitical Features*, <https://geopoliticalfutures.com/us-cares-somalia/>, 10.05. 2017, Erişim Tarihi: 02.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021

Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası

Gözde Söğütlü

“

El Şebab yanlısı bir kısım Somali halkı ABD varlığından doğrudan pay alanlar olarak cihatçılar tarafından yönetilen bir ülkenin resmini çizmekten diğer bir kısım Somalili ise Somalililerin kendi sorunlarını çözebilecekleri, dış müdahalenin olmadığı bir gelecek konusunda iyimserdirler.

”

El Şebab, Mogadişu hükümeti ve AMISOM²³ güçleri karşısında etkisini artıracaktır.²⁴

Somali'de gerçekleştirilecek parlamento seçimleri ve komşu ülke Etiyopya'da siyasi karışıklığın devam ettiği bir süreçte alınan çekilme kararını eleştirenler, ABD'nin, El Şebab militanlarına yönelik saldırılarını sürdürmesinin stratejik bölgelerin terörist saldırıları planlamak için birer sığınak haline gelmesini önleme noktasında önemli olduğuna dikkat çekmişlerdir.²⁵ Diğer yandan Somali halkının ABD güçlerinin geri çekilmesi konusundaki görüşleri de belirsizliğini korumaktadır. El Şebab yanlısı bir kısım Somali halkı ABD varlığından doğrudan pay alanlar olarak cihatçılar tarafından yönetilen bir ülkenin resmini çizmekten diğer bir kısım Somalili ise Somalililerin kendi sorunlarını çözebilecekleri, dış müdahalenin olmadığı bir gelecek konusunda iyimserdirler.²⁶ Ancak kesin olan, ABD'nin konvansiyonel askeri hareketlerle, diğer bir ifadeyle terör üzerinden savaş stratejisiyle, Somali'de başarıya ulaşamayacağıdır. Somali'de devam etmekte olan çatışmanın altında yatan içsel faktörler çözüme kavuşturulmadıkça ülkeyi istikrarsızlaştıran ve karşılığında da terör gruplarını besleyen

²³ AMISOM: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) 20 Şubat 2007'de almış olduğu 1744 sayılı kararla Somali Geçici Federal Hükümeti'nin korunması ve El Şebab ve diğer şiddet yanlısı aktörlere karşı askeri operasyonlar yapılması ve Somali güvenlik güçlerinin desteklenmesi ve eğitilmesi için Somali Afrika Birliği Misyonu (AMISOM)'u yetkili kılmıştır. Çok sayıda yabancı askerden meydana gelen AMISOM'un varlığı El Şebab'a propaganda fırsatı sağlamaktadır. Detaylı bilgi için bkz: BMGK, Güvenlik Konseyi Kararları, 1744, [https://undocs.org/S/RES/1744\(2007\)](https://undocs.org/S/RES/1744(2007)), 21.02.2007, Erişim Tarihi: 03.03.2021.

²⁴ Helene Cooper, "Trump Orders All American Troops Out of Somalia", *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2020/12/04/world/africa/trump-somalia-troop-withdrawal.html?smid=tw-share>, 04.12.2020, Erişim Tarihi: 03.03.2021.

²⁵ Ibid.

²⁶ Will Krumholz, "There is no reason for Trump to keep troops in Somalia", *Washington Examiner*, <https://www.washingtonexaminer.com/opinion/theres-no-reason-for-trump-to-keep-troops-in-somalia>, 19.10.2020, Erişim Tarihi:03.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası
Gözde Söğütlü

askeri müdahaleler ülkedeki kaos ortamını daha da derinleştirecektir.

Terör faaliyetlerinin tüm dünyayı etkisi altına almış olan Kovid-19 salgın krizinin arka planında sürdürüldüğü 2021 yılında selefi Trump'tan başkanlığı devralan Biden'ın küresel ilişkileri ve ittifakları yeniden güçlendirme taahhüdü, ABD'nin çok taraflılığı inşa edeceği beklentilerini artırmaktadır. Ancak Amerikan siyasetinde geleneksel olarak ilk 90 gün ülke içerisindeki sorunlara yönelik birtakım taahhütlerin yerine getirilmesi açısından bir test dönemi olarak kabul edilmektedir. Biden yönetiminin her ne kadar global anlamda bir önceliği olsa da dikkatini ülkesinin Kovid-19 ile mücadelesine vermesi beklenmektedir. Dolayısıyla Biden yönetiminin küresel taahhütlerinin yerine getirilmesi için belli bir sürenin geçmesi gerekmektedir. Somali'de devam etmekte olan terörizmle ilgili politikasının karakteri veya yönü hakkında henüz bir netlik olmasa da El Şebab'ın artan askeri gücü ve diğer uluslararası şiddet yanlısı gruplarla bağlantıları; insani yardım konusunda yaşanan sorunlar, Somali'de yaşanan seçim belirsizliği ve bölgedeki anlaşmazlıklar Biden yönetiminin nasıl bir politika izleyeceğini belirleyecektir.

1993 yılında 18 Amerikan askerinin öldürülmesi sonrasında ABD'nin Somali politikası değişikliğe uğramış olsa da Biden'den önceki ABD hükümetlerinin izlemiş oldukları politikaların etkileri devam etmektedir ve Beyaz Saray'a giren yeni yönetim ABD'nin Somali politikasını karşılıklı yarar temelli bir yaklaşım çerçevesinde değiştirebilir. ABD ve yurtdışındaki çoğu Somalili, Demokratların politika belirleme yaklaşımlarında Cumhuriyetçilerden daha yumuşak tutum benimseyecekleri

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası
Gözde Söğütlü

düşüncesiyle Biden'in seçim kampanyasını desteklemişlerdir. Dolayısıyla Biden yönetimi, ABD-Somali ilişkilerinin tarihsel yörüngesine rağmen, ABD'nin Somali'de yapıcı bir rol oynaması ve devam eden şiddete son vermesi için yeni bir fırsat olabilir. Bu noktada Biden yönetimi, Somali'de tek bir grubu güçlendirme politikasına bağlı kalmak yerine, El Şebab dahil olmak üzere siyasi güç için rekabet eden gruplar arasında resmi siyasi müzakerelere arabuluculuk edebilir.²⁷ Biden yönetiminin benimseyeceği çok taraflı politika, seleflerinden farklı olarak bir grup Somalilinin yanında yer alıp ülkedeki bitmeyen siyasi çatışmayı şiddetlendirmek yerine tüm ülkenin iyiliği için sürdürülebilir çözümün bir parçası olup Somali'deki ABD imajını da yeniden canlandırabilir. Bu noktada Biden yönetimi Somali hükümetinin kendi proaktif yaklaşımlarına odaklanmalarını sağlamalıdır. Bu tür yaklaşımlar, ABD'den gelen dış yardım, askeri ve eğitimle ilgili beklentileri artırmanın aksine, öncelikle yerel aktörleri devreye sokmayı hedeflemelidir. Diğer yandan Biden yönetimindeki ABD, ani ve tek taraflı bir geri çekilmeden ziyade bunun yerine gelecekteki güvenlik yardımını ve askeri desteğini Somali hükümet yetkililerinin ülkede ihtiyaç duyulan yönetim reformlarını gerçekleştirmelerine bağlamalıdır. Bu yaklaşım Biden'in selefinin kendisine bıraktığı görünüşte zayıf bir eli Somali'deki çatışmayı çözüme yönlendirmek için bir fırsata çevirmesine izin verebilir.²⁸

²⁷ Mohamed Haji Ingiriis, "The Biden Administration Can Change Failed US Policy Towards Somalia", <https://blogs.lse.ac.uk/africaatlse/2021/01/06/the-biden-administration-can-change-failed-us-policy-towards-somalia/>, 06.01.2021, Erişim Tarihi: 04.03.2021.

²⁸ Peter Kirechu, "The Dangers of Trump's Hasty Troop Withdrawal From Somalia", *Word Politics Review*, <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/29279/trump-s-troop-withdrawal-will-impair-the-u-s-somalia-campaign-against-al-shabab>, 10.12.2020, Erişim Tarihi:04.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası
Gözde Söğütlü

Somali'deki yerel çatışmalar ve kötü yönetim ortamında vücut bulmuş olan El Şebab terör örgütü bazı Somaliler tarafından radikal ideolojisi nedeniyle değil kimi bölgelerde güvenlik ve istikrar sağladığı için desteklemektedir. Dolayısıyla El Şebab hedeflerine yönelik terörle mücadele operasyonları, siyasi, diplomatik ve ekonomik çabaları mümkün kılma misyonunun yanında ikinci seçenek olmalıdır. Somali'de yumuşak güç yaklaşımına öncelik verecek ABD'nin sivilleri önceleyen azaltılmış askeri gücü, ülkede El Şebab etkisinin azalmasını da sağlayacaktır. Biden yönetimi Somali merkezi hükümetini güçlendirme, yerel ve federal yönetimlerin temel hizmetleri sağlamasını kolaylaştırma ve Somali içi ve bölgesel çatışmaları azaltma çabalarına öncülük etmelidir. Somali son birkaç yılda şüphesiz birçok alanda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Ancak güvenlik sorunu, siyasi anlaşmazlıklar ve dış müdahalelerin gölgesinde yaşanan çekişmeli parlamento seçim süreciyle son zamanlarda kaydedilen ilerlemeler risk altındadır. Dolayısıyla Somali federal hükümeti ile üye devletler arasında devam eden güç mücadelesini çözmek, kaynaklar üzerinde kontrol sağlamak için rekabet eden gruplar arasında uzlaşma zemini sağlamak El Şebab'ı güçlendiren koşulları zayıflatmak için kilit önemdedir.²⁹

Sonuç

Küreselleşen ve dijitalleşen dünyada sınırları kolaylıkla aşabilecek bir güvenlik tehdidi haline gelmiş olan terörizm olgusunun ortaya çıkmasına etki eden birden çok unsur

²⁹ Katherina Zimmerman, "Biden Should reverse Trump's decision on Somalia", Critical Threats, <https://www.criticalthreats.org/analysis/biden-should-reverse-trumps-decision-on-somalia>, 28.01.2021, Erişim Tarihi: 04.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası
Gözde Söğütlü

“

Uzun yıllar sömürgeci güçler tarafından toprakları sömürülmüş olan Somali'nin, sömürgecilik döneminden miras aldığı sorunlar ve devlet kurumlarının başarısızlığının neden olduğu güvensizlik ortamı yerelden beslenen El Şebab terör örgütünün bölgesel çapta saldırılar düzenlemesine elverişli bir zemin sağlamıştır.

”

“

Doğu Afrika bölgesindeki siyasi istikrarsızlık ve çatışmayı ele almak üzere yeni bir merkez kurma vaadiyle sefii Trump'tan başkanlığı devralan Biden'ın geri çekilme kararına ilişkin nasıl bir tutum benimseyeceği belirsizliğini korumaktadır.

”

bulunmaktadır. Uzun yıllar sömürgeci güçler tarafından toprakları sömürülmüş olan Somali'nin, sömürgecilik döneminden miras aldığı sorunlar ve devlet kurumlarının başarısızlığının neden olduğu güvensizlik ortamı yerelden beslenen El Şebab terör örgütünün bölgesel çapta saldırılar düzenlemesine elverişli bir zemin sağlamıştır.

Jeostrateji kavramı Soğuk Savaş sonrasında bir dereceye kadar öneminden kaybetmiş olsa da Somali, ABD'nin teröre karşı başlatmış olduğu savaşında oldukça kritik bir konumdadır. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında Somali'yi başlatmış olduğu terörle savaşın bir mücadele alanı olarak konumlandırılan ABD'nin ülkede gerçekleştirmiş olduğu müdahale ve askeri operasyonların siyasi bedeli, El Şebab'ın Afrika Boynuzu'nda etkisini artırması olmuştur. ABD'nin, dini kimliğin önemli bir birleştirici unsur olduğu Somali'de Müslümanları, yaşamakta olan çatışmanın çözümünün bir parçası olarak görmediğini düşünen ülke halkı özellikle iç savaş koşullarının hüküm sürdüğü dönemde gerçekleştirilen yabancı askeri müdahaleler karşısında güvenlik ve istikrar sağladığı gerekçesiyle El Şebab'ı desteklemiştir. Savaş ekonomisinden yararlanan örgüt bu durumu lehine çevirerek kontrol ettiği bölgelerin sayısını artırmıştır.

Trump yönetimi döneminde ABD Somali stratejisinin özünü oluşturan insani müdahale adı altında gerçekleştirilen askeri operasyonlarda büyük bir değişikliğe gidilerek bölgedeki Amerikan askerlerinin komşu ülkeler Kenya ve Cibuti'ye kaydırılması kararı alınmıştır. Doğu Afrika bölgesindeki siyasi istikrarsızlık ve çatışmayı ele almak üzere yeni bir merkez kurma vaadiyle sefii Trump'tan başkanlığı devralan Biden'ın geri çekilme kararına ilişkin nasıl bir tutum benimseyeceği

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Terörle Savaş Söylemi Doğrultusunda ABD'nin Somali Politikası
Gözde Söğütlü

“

Sonuç olarak Somali'yi sürdürmekte olduğu terörle savaşın önemli bir cephesi olarak gören ABD'nin bölgede yürüttüğü operasyonlar bölgenin şiddet üreten bir merkez haline gelmesine hizmet etmektedir.

”

belirsizliğini korumaktadır. Söz konusu karar Biden yönetimi döneminde hayata geçirilse dahi insansız hava araçları ve ABD özel kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen operasyonların karar dışında bırakılması ABD'nin terörle savaşının Somali'de devam edeceğini göstermektedir.

Sonuç olarak Somali'yi sürdürmekte olduğu terörle savaşın önemli bir cephesi olarak gören ABD'nin bölgede yürüttüğü operasyonlar bölgenin şiddet üreten bir merkez haline gelmesine hizmet etmektedir. ABD'li politikacılar ile Somali halkı ve dini gruplar arasındaki anlayış farkından kaynaklanan bu durum aynı zamanda ABD'nin Somali operasyonlarıyla tam olarak neyi hedeflediğinin de belirsizliğini kanıtlamaktadır. Dolayısıyla El Şebab'ın bölgesel ve küresel düzeyde saldırı gücünü azaltmak için her şeyden önce Somali devlet mekanizmasının güçlendirilmesi ve terör üzerinden savaş stratejisinin sonlandırılması gerekmektedir.

Libya'nın Son Baharı: ♦ Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası

Tuğrul Oğuzhan Yılmaz*

“

Günümüzde ülke siyasetinden dışlanmakla birlikte aynı zamanda kendini soyutlayan ABD, bölgedeki etkinliğini arttırmak için adeta yeni bir fırsat kollamaktadır.

”

Giriş

Kuzey Afrika ülkelerinden biri olan Libya, Akdeniz havzasının kontrolü açısından çok önemli bir jeopolitik konuma sahiptir. Enerji koridorlarında egemenlik sağlamak için antik çağlardan günümüze uluslararası güç merkezlerinin rekabet alanlarından bir tanesi hâlini alan ülke toprakları, çok sayıda devletin etki ve nüfuz mücadelesine sahne olmaktadır. Buna göre Amerika Birleşik Devletleri (ABD) de ülke siyasetine müdahil olmuş önemli aktörlerden biri olarak kabul görmektedir. Fakat Arap Baharına kadar olan süreçte Libya'nın yanı sıra Akdeniz havzasının da önemli bir aktörü olarak değerlendirilen ABD'nin, ülkeye yönelik politikalarının günümüzde çıkmaza girdiğini ifade etmemiz mümkündür. Zira ülkedeki iç savaş sonrasında net bir dış politika belirleyemeyen ABD, eskisi kadar ciddi bir varlık gösterememektedir. Bu durum bölgedeki dengeleri değiştirdiği gibi ülke üzerindeki uluslararası mücadeleyi de doğrudan etkilemektedir.¹ Günümüzde ülke siyasetinden dışlanmakla

* Bu başlık, Hindistanlı Marksist Tarihçi Vijay Prashad'ın çalışmasından hareketle yazılmıştır. İlgili çalışma için bkz: Vijay Prashad, *Arap Baharı, Libya Kışı*, çev. Şükrü Alpagut, Yordam Kitap, İstanbul, 2012.

* Doktora Öğrencisi & Araştırmacı, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı & Afrika Araştırmacıları Derneği (AFAM), tugrul.oguzhan.yilmaz@gmail.com.

¹ Ömer Fatih Özkan, "Arap Baharı Sonrasında ABD'nin Libya Politikası", *Lefke Avrupa Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 11, S. 2, 2020, s. 171-185.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Libya'nın Son Baharı: Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası
Tuğrul Oğuzhan Yılmaz

birlikte aynı zamanda kendini soyutlayan ABD, bölgedeki etkinliğini arttırmak için adeta yeni bir fırsat kollamaktadır. Bu çalışmada, her iki ülke arasındaki ilişkilere değinildikten sonra ABD'nin Arap Baharı sonrasında Libya'ya yönelik politikası ele alınacak ve tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kuzey Afrika, Libya, ABD, Arap Baharı, Akdeniz.

I. Libya-ABD İlişkilerinin Tarihî Arka Planı

Uzun yıllar Osmanlı Devleti'nin hâkimiyet ve idaresine tabi olan Libya'nın, ABD ile ilk temasları Türkler döneminde başlamıştı. Nitekim Amerikan donanmasının Akdeniz'e inmesinin ardından Garp Ocakları'na bağlı Trablusgarp'taki Karamanlılar ile ABD arasında 1802 yılında bir deniz savaşı yaşandı.² Bu süreçten sonra Avrupalı devletlerin Akdeniz'deki emperyal politikaları doğrultusunda 1912'de İtalyan işgaline uğrayan Libya, 24 Aralık 1951'de krallık rejimi şeklinde bağımsızlığını kazanmıştır. Bununla birlikte bu ülkenin ABD ile ilişkilerinin inişli çıkışlı bir seyir izlediğini ifade etmek mümkündür. Libya, Kral I. İdris döneminde; 30 Ağustos 1954'te ABD ile Dostluk ve İttifak Antlaşması imzaladı. Hatta kral tarafından Amerikalılara ülkedeki hava üslerinin kullanılması için izin dahi verilmişti. Bunun karşılığında ise ABD, yıllık olarak 3 milyon dolar ücreti ödemeyi kabul ederken, bu sayede ülkedeki siyasî ve askerî nüfuzunu ciddi anlamda kuvvetlendirmeyi başarmıştır.³

² Nurettin Ceviz, "Libya Tarihine Kısa Bir Bakış", *Ortadoğu Analiz*, C. 3, S. 27, 2011, s. 82.

³ Tufan Turan & Esin Tüylü Turan, "Libya'nın Tarihi Gelişimi İçerisinde Senusîlik, Türk- Senusî ve Türkiye- Libya İlişkileri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 19, Güz 2011, s. 197-198.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Libya'nın Son Baharı: Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası
Tuğrul Oğuzhan Yılmaz

Libya'da zengin petrol yataklarının yanı sıra enerji kaynaklarının bulunması yabancı petrol şirketlerinin ilgisini bu ülkeye çekmişti. Özellikle Kral İdris döneminde başta ABD olmak üzere Batılı ülkelere verilen tavizler, Libyalı genç subayları son derece rahatsız etti. Oluşan bu rahatsızlık neticesinde 1 Eylül 1969'da Kral İdris'in devrildiği bir darbe sonucunda iktidara gelen Muammer Kaddafi, ülkesindeki ABD askerî üslerini kapattı; yabancı askerleri tahliye etti ve limanları da NATO'nun kullanımına kapattı.⁴

Kaddafi'nin ABD ile karşı karşıya gelmesi, Amerikalıların ülkedeki jeopolitik etki alanını sınırlandırıyordu. Bu kapsamda, çeşitli sorunlarla karşı karşıya bırakılan Libya, 1979'da ABD'nin başını çektiği uluslararası bir ambargoya maruz kaldı.⁵ Aynı zamanda Berlin'de bir gece kulübüne yönelik terör saldırısında 3 Amerikan askerinin öldürülmesinden sonra ABD, Almanya'daki saldırıdan Libya'yı sorumlu tutmuştu. Bu doğrultuda Amerikalılar adeta istenmeyen adam ilân ettikleri Kaddafi'yi suçlayarak; Libya'nın teröre destek verdiğini iddia ettiler. 14 Nisan 1986'da Trablus ve Bingazi'yi bombalayan ABD'nin saldırıları sırasında Kaddafi'nin evlatlığı dahil çok sayıda sivil de hayatını kaybedecekti.⁶

1988'de ise ABD Hava yollarına ait bir uçağın bombalanması sonrasında İskoçya'nın Lockerbei kasabasına

⁴ Kenan Akın, *Yeni Libya veya Cemahiriye*, Er- Tu Matbaası, İstanbul, 1978, s. 44- 59; Kenan Akın, *Libya ve Kaddafi*, Hisarbank Kültür Yayınları, İstanbul, 1981, s. 28-34.

⁵ Baran Kuşoğlu, "Libya: Arap Baharı'na NATO 'Katkısı'", *Yasama Dergisi*, S. 22, 2013, s. 107.

⁶ Ceren Gürseler, "ABD'nin Libya'ya Düzenlediği El Dorado Kanyon Operasyonu: ABD'nin Terörizme Karşı Meşru Müdafaası Mıdır?", *Afrika'da Krizler, Kriz Yönetimi ve Türkiye*, (ed. Ahmet Nafiz Ünalmiş- Ceren Gürseler), Akçağ Yayınları, Ankara, 2019, s. 235-256.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Libya'nın Son Baharı: Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası
Tuğrul Oğuzhan Yılmaz

“

Obama ve Avrupalı müttefikleri “özgün dinamiklerine tam anlamıyla vakıf olmadıkları” bu coğrafyada yaşanan başarısızlıklar noktasında birbirlerini suçlamaktaydılar.

”

düşmesi, Kaddafi'nin idaresi altındaki Libya'yı çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya bıraktı. Dolayısıyla teröristlere destek verdiği ileri sürülen Libya, terörizmle ilişkilendirilerek uluslararası toplumdan adeta tecrit edildi.⁷ Ayrıca 1992'de Birleşmiş Milletler yaptırımlarının yürürlüğe girmesi sonrasında Libya halkı; siyasî, ekonomik ve sosyal sorunlarla karşı karşıya kalacaktı.⁸ Fakat 2000'li yılların başından itibaren Libya-ABD ilişkilerinde bir normalleşme sürecine girildiği belirtilebilir. Nitekim Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK), 2003'te ülke üzerindeki bütün yaptırımları kaldırdığını ilân edecekti. Çünkü ABD ile bazı konularda anlaşma sağlayan Kaddafi, siyasî ve diplomatik anlamda bir yumuşama döneminin başlamasını sağlamıştı.⁹

Barack Obama'nın iktidara gelmesinin ardından “Arap Baharı” olarak adlandırılan dönemde Libya'da Kaddafi'ye karşı isyancıları destekleyen ABD, NATO üzerinden ülkedeki iktidarı değiştirmeyi başardı. Zira NATO'yu öne çıkarmayı tercih eden Obama, ülkenin bombalanması da dahil olmak üzere isyancı muhaliflere etkin bir destek sağladı. Kaddafi'nin linç edilerek öldürülmesi ise iddia edildiği gibi ülkeye demokrasi ve istikrarı değil bilakis iç savaş ve yıkımı getirdi. Kaldı ki, Obama ve Avrupalı müttefikleri “özgün dinamiklerine tam anlamıyla vakıf olmadıkları” bu coğrafyada yaşanan başarısızlıklar noktasında birbirlerini suçlamaktaydılar.¹⁰ Kaddafi'nin iktidardan indirilmesi

⁷ Scott S. Evans, “The Lockerbie Incident Cases: Libyan-Sponsored Terrorism, Judicial Review and the Political Question Doctrine”, *Maryland Journal of International Law*, V. 18, I. 1, Article: 4, 1994, s. 22-76.

⁸ Alia Brahimî, “Libya's Revolution”, *The Journal of North African Studies*, V.: 16, I.: 4, 2011, s. 607-610; Kuşoğlu, *a.g.m.*, s. 107.

⁹ Eberhard Nembach, “Libya'nın Kararı memnun etti”, *Dutsche Welle TR*, <https://www.dw.com/tr/libyanin-karari-memnun-etti/a-2527294>, 22.12.2003, Erişim tarihi: 01.03.2021. ; Jürgen Stryjak, “ABD ve Libya arasındaki buzlar eriyor”, *Dutsche Welle TR*, <https://www.dw.com/tr/abd-ve-libya-arasinda-buzlar-eriyor/a-2526916>, 11.03.2004, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

¹⁰ Hasan Aydın, *Amerikan Dış Politikasında Afrika: Soğuk Savaş'tan Trump Dönemine Kadar*, Alelmas Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 60, 74, 122, 192-

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Libya'nın Son Baharı: Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası
Tuğrul Oğuzhan Yılmaz

ülkede ciddi bir otorite boşluğu yaratmıştı. Bu bağlamda ABD, iktidarı alaşağı etme noktasında başı çektiği gibi rejimin yıkılması için mücadele eden terör grupları ile de ilerleyen dönemlerde karşı karşıya gelecekti.¹¹

II. ABD'nin Arap Baharı Sonrasında Libya'ya Yönelik Politikaları

11 Eylül 2012'de Bingazi'deki ABD konsoloslukuna El-Kaide terör örgütü tarafından bir saldırı düzenlendi. Söz konusu eylemler sırasında Amerikalı Büyükelçi Chris Stevens'in yanı sıra konsoloslukta görevli 3 diplomat ve Libyalı 10 güvenlik görevlisi öldürülmüştü. ABD'li görevlilerin ölüm sebebi saldırganların çıkardığı yangından kaynaklı duman yüzünden boğulmaları olarak açıklanmıştı. Dönemin Başbakanı Ali Zeydan'ın, ABD konsoloslukuna saldıran terörist grupların yakalanması için Amerikalılara istihbarat sağladığı iddia ediliyordu. Bu sebeple Zeydan, 10 Ekim 2013'te kaçırıldı.¹² Prof. Dr. Ferhat Pirinççi'nin konuyla ilgili değerlendirmelerine göre Amerika'nın eski Trablus Büyükelçisi'nin öldürülmesi ABD'nin ülkeye yönelik politikasında bir dönüm noktası olmuştur. Zira bu durum dış ve güvenlik politikaları doğrultusunda "ciddi bir travma" yarattığı gibi, Kaddafi'nin devrilmesinin ardından tam 10 yıl

193, 222-224; Cantürk Caner- Betül Şengül, "Devrimler, Kaos ve İstikrar Arayışları İçinde Libya: Tarihsel ve Yapısal Bir Analiz", *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, S. 6, Haziran 2018, s. 64-66.

¹¹ Emirhan Darcan, "El Kaidenin Libya Versiyonu: Libya İslami Mücadele Örgütü", *Terör ve Şiddet Sarmalında Orta Doğu & Afrika*, (ed. Bilal Sevinç-İrfan Çiftçi, Karınca Yayınları, Ankara, 2015, s. 285-289.

¹² Hürriyet, "ABD'nin Libya Büyükelçisi Bingazi'de öldürüldü", <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/abdinin-libya-buyukelcisi-bingazide-olduruldu-21445014>, 13.09.2012, Erişim Tarihi: 01.03.2021.; Hürriyet, "Libya Başbakanı Zeydan: Beni istifa etmem için kaçırdılar", <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/libya-basbakani-zeydan-beni-istifa-etmem-icin-kacirdilar-24891508>, 10.10.2013, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Libya'nın Son Baharı: Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası
Tuğrul Oğuzhan Yılmaz

“

AFRICOM üzerinden siyasî ve askerî kazanımlar sağlamayı hedefleyen ABD, bir yandan Halife Hafter ile temasını devam ettirirken diğer yandan da sahaya inebilmek için fırsat kollamaktadır.

”

geçmesine rağmen ABD'nin belirsiz bir politika takip etmeye devam etmesine sebebiyet vermiştir.¹³

Bingazi saldırısı tıpkı 11 Eylül gibi psikolojik bir travma yaratsa da Libya politikasını yeniden gözden geçirmek için uygun bir pozisyon kollayan ABD, Rusya'nın ülkedeki artan nüfuzunu sınırlandırmak için bazı girişimlerde bulunma zorunluluğu hissetmektedir. Nitekim Libya'daki ABD misyonu Başkan Yardımcısı Joshua Harris, Ekim 2019'da Bingazi'yi ziyaretinde Trablus'taki hâkimiyet mücadelesinin sonlandırılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu çerçevede “güvenli mesafeden” bir politika takip ettiğini belirtebileceğimiz ABD, daha çok ülkedeki terör örgütleriyle mücadele noktasında Amerika Birleşik Devletleri Afrika Komutanlığı'nı (AFRICOM) ön plana çıkarmaktadır. AFRICOM üzerinden siyasî ve askerî kazanımlar sağlamayı hedefleyen ABD, bir yandan Halife Hafter ile temasını devam ettirirken diğer yandan da sahaya inebilmek için fırsat kollamaktadır. Ancak ABD Libya konusunda nerede duracağını henüz tayin edebilmiş değildir.¹⁴

ABD'nin bu ikircikli tutumu ülkeye yönelik politikasının ne kadar belirsiz olduğunun da açık bir göstergesidir. Çünkü Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH)'ne siyasî ve diplomatik anlamda destek vermesine rağmen Hafter ile görüşmelerini sürdürmesi kazanının yanında mevzi almak istemesiyle doğrudan ilgili kabul edilebilir. Kaldı ki, General Hafter'in çifte vatandaş statüsünde

¹³ Ferhat Pirinççi, “ABD'nin Libya yaklaşımı: Kayıtsızlıktan ihtiyatlı angajmana”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/abd-nin-libya-yaklasimi-kayitsizlikten-ihtiyatli-angajmana/1864746>, 04.06.2020, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

¹⁴ Nebahat Tanrıverdi Yaşar, “Rusya'nın Libya'da artan nüfusu ABD politikasını değişime zorluyor”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/rusyanin-libyada-artan-nufuzu-abd-politikasini-degisime-zorluyor/1659085>, 29.11.2019, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Libya'nın Son Baharı: Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası
Tuğrul Oğuzhan Yılmaz

ABD vatandaşı da olmasının yanı sıra CIA ile yakın temasları da Amerikan dış politikasının pragmatik yanını gözler önüne sermektedir.¹⁵ Öte yandan ABD'nin Hafter ile ilişkilerin askerî bir nitelik taşıdığına dair bazı iddialar da mevcuttur. Buna göre Bingazi'nin doğusunda kamp kuran Amerikalılar, Trablus'a saldıran Libya Ulusal Ordusu (LUO) birliklerine eğitim vermişlerdir.¹⁶

Yukarıda da değindiğimiz gibi, Rusya'nın Libya'da gündün güne artan siyasî ve askerî etkisi ABD'yi doğrudan rahatsız etmektedir. Nitekim UMH İçişleri Bakanı Fethi Başağa da Rusya'nın Hafter ile yakın ilişkilerini göz önünde bulundurarak bazı açıklamalar yapmıştır. Rusların "Libya'da Hafter için değil, Libya ve Afrika'daki stratejik çıkarları için" bulduklarını belirten Başağa, ABD'nin Libya'da askerî üs kurmak istemeleri durumunda buna engel olmayacaklarını ifade etmişti.¹⁷ Öte yandan, ABD'nin en önemli yaklaşımı Rusların ülkede bir askerî üs kurmasını engellemeye dayalıdır. Bu durumun NATO ve Avrupa Birliği (AB) açısından da önemli bir tehdit olacağına altını çizen ABD, Rusya'nın Libya'ya yönelik etkinliğini bir tür ülkeyi "istikrarsızlaştırma" olarak değerlendirmektedir.¹⁸

¹⁵ Yeni Şafak, Libya'nın yeni diktatör adayı Hafter: ABD'de oy kullandı, CIA'nın komşusu oldu!", <https://www.yenisafak.com/dunya/libyanin-yeni-diktator-adayi-hafter-abdde-oy-kullandi-ciain-komsusu-oldu-3518276>, 16.12.2019, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

¹⁶ Mehmet Perinçek, "ABD, Trablus'a saldıracak Hafter birliklerini eğitiyor", *Aydınlık*, <https://www.aydinlik.com.tr/haber/abd-trablus-a-saldiracak-hafter-birliklerini-egitiyor-206099>, 22.04.2020, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

¹⁷ Aydoğan Kalabalık, "Libya İçişleri Bakanı Başağa: ABD'nin Libya'da askeri üs kurmasını engellemeyiz", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libya-icisleri-bakani-basaga-abdnin-libyada-askeri-us-kurmasini-engellemeyiz/1741950>, 22.02.2020, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

¹⁸ Dutsche Welle TR, "ABD'den Libya'da Rus üssü uyarısı", <https://www.dw.com/tr/abdden-libyada-rus-ussu-uyarisi/a-53627590>, 30.05.2020, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Libya'nın Son Baharı: Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası
Tuğrul Oğuzhan Yılmaz

“

Obama yönetiminin Libya müdahalesini “bir skandal” olarak değerlendiren Trump, bunu rakibi Hillary Clinton’a karşı seçim kampanyasında da kullanmıştır.

”

Rusya'nın Suriye'deki iç savaşı fırsat bilerek Doğu Akdeniz'e inmesi ABD için ciddi bir tehdit olarak kabul görmektedir. Aynı zamanda Wagner güvenlik şirketinin ülkede konuşlandığı paralı askerler sayesinde geniş bir askerî alan hâkimiyeti kazanmaya başlayan Ruslar, Amerikalı yetkililerin bildirdiğine göre Hafter'in kontrolündeki LUO üslerine Mig-29 ve Su-24 savaş uçakları göndermişlerdir.¹⁹

Rusların yanı sıra Türkiye'nin de Libya'daki siyasî ve askerî etkinliğinden ciddi rahatsızlık duyduğu anlaşılan ABD, BM nezdindeki daimî temsilcisi büyükelçi Richard Mills vasıtasıyla Türk ve Rus askerlerinin yanı sıra “tüm yabancı tarafları” ülkeden çekilmeye çağırmışlardır. Buna göre Türkiye ve Rusya'nın farklı siyasî gruplara yakın durmasına rağmen ABD'nin böyle bir çağrıda bulunması bu ülkenin Libya üzerinde ciddi bir nüfuz kaybı yaşadığının da bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Nitekim Arap Baharı sırasında ülkedeki iç savaşın doğrudan tarafı olmakla birlikte günümüzde ilgili tarafları “Libya'nın egemenliğine saygıya ve Libya'daki askeri müdahaleyi derhal ve tamamen durdurmaya” davet eden ABD'nin ülkedeki etkin pozisyonunu kaybettiği gözlemlenmektedir.²⁰

Donald Trump'ın beklenmedik bir şekilde iktidara gelmesinin ardından da ABD'nin Libya konusundaki belirsiz politikası devam etmiştir. Özellikle Obama yönetiminin Libya

¹⁹ Yusuf Karataş, “Suriye ve Libya'da askeri üs yarışı kızışıyor”, *Evrensel*, <https://www.evrensel.net/yazi/86466/suriye-ve-libyada-askeri-us-yarisi-kizisiyor>, 02.06.2020, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

²⁰ Deutsche Welle TR, “ABD'den Türkiye ve Rusya'ya: Libya'dan çekilin”, <https://www.dw.com/tr/abdden-türkiye-ve-rusyaya-libyadan-çekilin/a-56374929>, 28.01.2021, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Libya'nın Son Baharı: Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası
Tuğrul Oğuzhan Yılmaz

“

Buna rağmen Obama dönemiyle kıyasladığımızda Trump iktidarında ABD'nin ciddi bir etkinlik kaybına uğradığını ifade edebiliriz.

”

müdahalesini “bir skandal” olarak değerlendiren Trump, bunu rakibi Hillary Clinton'a karşı seçim kampanyasında da kullanmıştır. Hatta iktidara geldikten sonra dahi Washington'ın Libya'da terörle mücadele dışında herhangi bir rolü olmadığını savunan Trump, bu yaklaşımıyla Amerikan askerlerini; Libya'daki çatışmaların çözümü noktasında dışarıda bırakmakla birlikte ülkedeki siyasî sorunların çözümüne yönelik taraflar arasında diplomasi ağırlıklı bir dış politikaya yer vermiştir. Ancak Trump yönetimi, diğer yandan ülkedeki El- Kaide ve IŞİD gibi terör örgütlerine hava saldırıları için onay verecektir. Nitekim ABD dış politikasının Trump döneminde Libya'daki öncelikli hedefleri petrol kaynaklarının korunması ve terörle mücadele olarak ön plana çıkmaktadır. Buna rağmen Obama dönemiyle kıyasladığımızda Trump iktidarında ABD'nin ciddi bir etkinlik kaybına uğradığını ifade edebiliriz.²¹

ABD, Rusya'nın bölgede artan etkinliği karşısında tutunmaya çalışsa da yerini adeta Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır koalisyonuna bırakmıştır. Amerika, bir yandan El- Kaide ve IŞİD terörüyle askerî mücadeleyi sürdürürken, Rusya'ya karşı AFRICOM'u ön plana çıkarmayı hedefliyordu. Ancak Washington yönetiminin bu konuda çok başarılı olduğu söylenemez. Zira ülkedeki çatışmaların tarafları arasında net bir tutum izleyememesi de bu durumun açık bir göstergesidir. Kaldı ki müttefiklerinin Libya'daki taraflar arasında birbirinden ayrı politikalar takip etmesi de ABD'nin iyi bir pozisyon alamamasına sebebiyet vermektedir. Hafter'in saldırıları karşısında UMH'nin askerî yardım talebini dahi geri çeviren ABD, ülkedeki sorunların

²¹ Kılıç Buğra Kanat & Alexander Chreky, “Libya'da Amerikan Varlığı”, *Libya Krizi: Bölgesel ve Küresel Aktörlerin Politikaları*, (ed. Burhanettin Duran-Muhittin Ataman), SETA Yayınları, İstanbul, 2020, s. 152-160.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Libya'nın Son Baharı: Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası
Tuğrul Oğuzhan Yılmaz

“

Bu anlamda ABD için Trump döneminde en önemli meselelerinin enerji koridorlarının yanı sıra petrol kaynaklarının korunması ve terörle mücadele olarak ön plana çıktığının altını çizmek gerekmektedir.

”

diplomatik yollarla çözülmesi gerektiğini ısrarla vurgulamaktadır. Ayrıca Washington'ın UMH ile Hafter arasında kesin bir seçim yapmakta zorlandığı da anlaşılmaktadır. Aslında bu durum ülke içindeki iç dinamiklerle de doğrudan ilişkilidir. Bu anlamda ABD için Trump döneminde en önemli meselelerinin enerji koridorlarının yanı sıra petrol kaynaklarının korunması ve terörle mücadele olarak ön plana çıktığının altını çizmek gerekmektedir.²²

Hafter'in gayri meşru şekilde kendisini devlet başkanı ilân etmesinden “üzüntü duyduğuna” dikkat çeken ABD, kalıcı ateşkesin sağlanabilmesi adına UMH'den yana bir siyasî tavır sergilemektedir.²³ Aynı zamanda, bu ülkenin Hafter'in petrolü kontrol etmek için gerçekleştirdiği askerî girişimlerden de rahatsızlık duyduğu anlaşılmaktadır.²⁴ Buna göre, Washington yönetimi Sirte-Cufra hattını oldukça önemsemektedir. Nitekim bu konuda BM gözetiminde Avrupalı bir barış gücünü bölgede konuşlandırmak isteyen ABD, Hafter ile pazarlık masasına otursa da bir sonuç alamamıştır.²⁵ Öte yandan Amerika'da yaşayan Libyalı iki ailenin Hafter aleyhine savaş suçundan tazminat davası açmasına ses çıkarmamıştır.²⁶ Fakat dış politika açısından UMH'ye siyasî ve diplomatik destek verse de daha

²² Kanat- Chreky, *a.g.m.*, s. 152-160.

²³ Hürriyet, “ABD, Hafter'in kendisini 'devlet başkanı' ilan etmesinden 'üzüntü' duydu”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-hafterin-kendisini-devlet-baskani-ilan-etmesinden-uzuntu-duydu-41504733>, 28.04.2020, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

²⁴ Milliyet, “ABD'den Hafter'e petrol tepkisi”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/abdden-haftere-petrol-tepkisi-6257704>, 12.07.2020, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

²⁵ Yeni Şafak, “Hafter-ABD pazarlığı: Petrole Avrupa mı konacak?”, <https://www.yenisafak.com/dunya/hafter-abd-pazarligi-petrole-avrupa-mi-konacak-3549692>, 18.07.2020, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

²⁶ Euronews TR, “ABD'de Hafter aleyhine savaş suçundan tazminat davası açıldı”, <https://tr.euronews.com/2020/09/04/abd-de-hafter-aleyhine-savas-sucundan-tazminat-davas-ac-ld->, 04.09.2020, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Libya'nın Son Baharı: Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası
Tuğrul Oğuzhan Yılmaz

“

Her ne kadar ABD, Türkiye'yi Libya siyasetinde üstü kapalı olarak destekler gibi görünse de, Linya siyasetinden dışlanmanın rahatsızlığını yaşamaktadır.

”

önce Fransa ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) tarafından Hafter'e verilen bazı ağır silahların Amerika menşeli olması ülkedeki taraflar arasında tutarlı bir siyaset takip edemediğini de gözler önüne sermektedir.²⁷

Doğu Akdeniz'deki enerji koridorlarının paylaşımı mücadelesinde Libya'daki etkinliklerin dışında kalan ABD, hidrokarbon rezervlerinin paylaşımı hususunda diplomatik girişimlerini daha da hızlandırmaya çalışmaktadır.²⁸ Ancak ABD'nin kaybettiği etki alanını tahkim edebilmesi için öncelikle Türkiye ve Rusya'nın Libya'da günden güne güçlendirdiği pozisyonunu zayıflatması gereklidir. Nitekim Amerikan İlerleme Merkezi'nden Türkiye uzmanı Alan Makovsky ve ABD Dış İlişkiler Konseyi Türkiye uzmanlarından Svante Cornell'e göre, "Türkiye'nin Libya'da askeri olarak sahada varlık göstermesi, bölgede öne çıkan baskın dış güç olma potansiyelinin yanı sıra Türkiye'nin jeostratejik ve ekonomik çıkarlarının bulunduğunu" da göstermektedir. Ancak Ankara tarafından UMH'ye verilen destek Müslüman Kardeşler'in desteklenmesiyle birlikte değerlendirilmektedir.²⁹

Yukarıda da bahsedildiği gibi ilgili uzmanların işaret ettiklerine göre ABD, Rusya'nın yanı sıra Türkiye'nin de ülkedeki etkinliğini dengelemeyi hedeflemektedir. Her ne kadar ABD, Türkiye'yi Libya siyasetinde üstü kapalı olarak destekler gibi

²⁷ Eric Schmitt & Declan Walsh, "U.S. Missiles Found in Libyan Rebel Camp Were First Sold to France", *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2019/07/09/world/middleeast/us-missiles-libya-france.html>, 09.07.2019, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

²⁸ Tarık eş Şami, "ABD'nin Libya stratejisi", *Independent Türkçe*, <https://www.indyurk.com/node/194546/dünya/abd-nin-libya-stratejisi>, 11.06.2020, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

²⁹ Mehtap Çolak Yılmaz, "ABD İçin Libya Türk- Rus Eksenini Kırma Fırsatı", *Voice of America TR*, <https://www.amerikaninsesi.com/a/abd-libyayi-turkiye-rusa-eksenini-kirma-firsati-olarak-goruyor/5464841.html>, 16.06.2020, Erişim tarihi: 01.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Libya'nın Son Baharı: Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası
Tuğrul Oğuzhan Yılmaz

“

Dolayısıyla, Washington'ın Türkiye ile Rusya'nın siyasî yakınlaşmasına ve Libya'da iş birliği ihtimâllerine karşı AFRICOM'u etkin kılması kaçınılmazdır.

”

görünse de, Linya siyasetinden dışlanmanın rahatsızlığını yaşamaktadır. Çünkü Washington yönetimi Libya'da henüz “net bir politika” hayata geçirememiştir. Kaldı ki bu ülkenin Doğu Akdeniz'de NATO'daki müttefikleri arasında çıkan anlaşmazlıkta Türkiye'nin yerine Yunanistan ve GKRY ile güçlü bir iş birliğine gitmesi de bu durumun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla, Washington'ın Türkiye ile Rusya'nın siyasî yakınlaşmasına ve Libya'da iş birliği ihtimâllerine karşı AFRICOM'u etkin kılması kaçınılmazdır.³⁰

5 Şubat 2021'de Libya Siyasi Diyalog Forumu'nun Cenevre'deki oylamada UMH Başbakanlığına Abdülhamid Dibeybe'yi, Başkanlık Konseyi'ne ise Bingazili Yunus Menfi'yi seçmesi de ABD'yi rahatsız etmiş görünmektedir.³¹ Seçimlerin hemen ardından ülkenin yeni başbakanı Dibeybe ile bir telefon görüşmesi gerçekleştiren ABD'nin Trablus Büyükelçisi Richard B. Norland, “ikili ilişkilerin yanı sıra Libya'da teknokrat hükümetin kurulması, seçimlere hazırlık, elektrik kesintileri ve acil ihtiyaçların karşılanması” gibi konuları değerlendirmiştir. Bu konuşmadan, ABD'nin Libya'da kaybettiği nüfuzunu yeniden arttırmayı planladığı anlaşılabilmektedir.³²

Öte yandan Voice of America (Amerika'nın Sesi)'da yayınlanan bir habere göre Libya Başbakanı Dibeybe'nin: “Türk

³⁰ Yılmaz, *a.g.m.*

³¹ Arzu Çakır, “Libya'nın Yeni Başbakanı 'Türkiye ve Rusya'ya Yakın”, *Voice of Amerika TR*, <https://www.amerikaninsesi.com/a/libyanin-yeni-basbakani-turkiye-ve-rusyaya-yakin/5771833.html>, 09.02.2021, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

³² Mehmet Nuri Uçar, “ABD'nin Trablus Büyükelçisi Norland, Libya'nın yeni Başbakanı Dibeybe ile 'ikili ilişkileri' görüştü”, *Anadolu Ajansı*, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdinin-trablus-buyukelcisi-norland-libyanin-yeni-basbakani-dibeybe-ile-ikili-iliskileri-gorustu/2136924_07.02.2021, Erişim Tarihi: 01.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Libya'nın Son Baharı: Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası
Tuğrul Oğuzhan Yılmaz

halkı ve devletiyle çok büyük dayanışmamız olacak. Türkiye, müttefik, dost ve kardeşimizdir. Ayrıca Libyalıların gerçek hedeflerine ulaşmasında onlara destek olmak için büyük imkanlara sahip. Türkiye bizim için gerçek bir ortaktır” şeklindeki açıklamaları kendisinin Türkiye ve Rusya'ya yakın olduğuna dair yorumların yapılmasına sebep olmuştur. Bu çerçevede mevcut İçişleri Bakanı Fethi Başağa, Tobruk Parlamento Başkanı Akile Salih İsa gibi iki önemli siyasî liderin başbakanlık seçimi kaybetmesi ABD nezdinde şaşkınlıkla karşılanmıştır. Dolayısıyla Dibeybe'nin başbakanlık görevine gelmesinden memnuniyet duyulduğuna dair bir açıklama yapılsa da, ABD ülke siyasetinden -en azından şimdilik- biraz daha dışlanmış görünmektedir.³³

Sonuç

Libya'nın bağımsızlığını kazandığı dönemden bu yana ABD ile ilişkileri Kral İdris dönemi haricinde genellikle sorunlu olmuştur. Özellikle Libya'daki çıkarlarını Akdeniz jeopolitiği üzerinden şekillendiren ABD, Obama döneminde ülkede etkin bir politika izlemiştir. Hatta Libya'daki devlet otoritesinin dağıtılarak ülkenin yeniden dizayn edilmesi sürecinde NATO ile birlikte başı çeken ABD, Kaddafi'nin iktidardan alaşağı edilmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Fakat ülkedeki istikrarsızlığın bir süre sonra iç savaşa dönüşerek siyasî eksenli bir bölünmeye yol açması sonrasında ABD'nin bu ülkeye yönelik dış politikasında çeşitli değişikliklere gidilmiştir.

Bingazi'deki saldırıların yarattığı psikolojik travmayla birlikte ülke siyasetindeki etkinliğini zayıflatma yolunu tercih eden ABD, Trump'ın iktidara gelmesinin ardından terörle mücadele ve enerji koridorlarının korunması gibi hedeflere yönelmiştir. Buna

³³ Çakır, a.g.m.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Libya'nın Son Baharı: Kaddafi'nin Ardından ABD'nin Libya Politikası
Tuğrul Oğuzhan Yılmaz

“

Libya'ya yönelik dış politikasında net bir pozisyon belirlemekten aciz kalan ABD'nin ülkeden çekilmesi sonucunda sahneyi Türkiye, Mısır, Suudi Arabistan ve BAE gibi bölgesel güçler doldurmuştur.

”

rağmen Libya'nın bölünmesi sürecine müdahil olma noktasında geç kalan Rusya'nın bugün ülkede en önemli aktörlerden biri hâline gelmesi Washington yönetiminin bölgedeki çıkarlarına doğrudan tehdit olarak algılanmaktadır. Aynı zamanda Libya'ya yönelik dış politikasında net bir pozisyon belirlemekten aciz kalan ABD'nin ülkeden çekilmesi sonucunda sahneyi Türkiye, Mısır, Suudi Arabistan ve BAE gibi bölgesel güçler doldurmuştur. Buna rağmen ABD'nin söz konusu müttefiklerinin arasındaki ciddi anlaşmazlıklar Amerikan siyasetini de doğrudan etkilemektedir. Şu hususu ifade etmek gerekir ki, zikrettiğimiz bu ülkeler farklı taraflara destek sağlamaktadır.

Dolayısıyla ABD, iç dinamiklerdeki değişimlerin sonucunda AFRICOM üzerinden Türkiye ve Rusya gibi Libya'da son derece etkin ülkelerin etki ve nüfuz alanlarını sınırlandırmaya çalışacaktır. Bu anlamda Rusya'ya karşı Türkiye'yi ya da başka bir bölgesel gücü öne çıkarmaya çalışabilir. Kaldı ki, Rusya'nın Kuzey Afrika'daki ve Çin'in de Sahraaltı Afrika'daki faaliyetlerinden ciddi anlamda rahatsızlık duyan ABD'nin, Joe Biden'in iktidara gelmesiyle birlikte Ortadoğu'daki yeni ağırlık merkezlerinden birinin Libya olması kaçınılmazdır. Yani Washington yönetimi, Obama döneminde istikrarsızlaştırılmasına büyük katkı sağladığı Libya'da, Trump döneminde yaşadığı etkinlik kaybını telafi etmeyi amaçlayacaktır. Sonuç olarak her ne kadar Biden dönemi yeni başlamış olsa da ABD, Libya'da yeniden sahneye çıkmak için uygun bir fırsat kollamaktadır.

“

Sonuç olarak her ne kadar Biden dönemi yeni başlamış olsa da ABD, Libya'da yeniden sahneye çıkmak için uygun bir fırsat kollamaktadır.

”

Asvan'dan Hedasi'ye: ABD'nin Nil Sorununa Yaklaşımı

Osman Kağan Yücel*

Giriş

Afrika'nın kronik sorunları arasında yer alan Nil Nehri paylaşım sorunu 100 yılı aşkın süredir kıtadaki uluslararası ilişkiler gündeminin ilk sıralarındaki yerini koruyor. Donald Trump dönemindeki ABD örneğinde olduğu gibi bu durum ister istemez kıta dışı güçlerin de bu soruna müdahalesine kapı aralıyor. Bu yazıda en göze çarpan vakalarla ABD'nin Nil sorununa dolaylı veya dolaysız etkilerine Etiyopya-Sudan-Mısır üçlüsü üzerinden odaklanılacaktır. Bu kapsamda, çalışmada, yaklaşık bir asırlık süreç içinde ABD'nin kişi, şirket veya devlet politikası olarak Nil sorunundaki rolüne değinilecektir.

Anahtar Sözcükler: Nil Nehri, Afrika, Etiyopya, Sudan, Mısır, ABD

I. Tarihsel Arka Plan

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) eski Başkanı Donald Trump'ın 2020 yılının Ekim ayında Sudan Başbakanı Abdullah Hamduk ile gerçekleştirdiği telefon görüşmesinde, Etiyopya'nın Mavi Nil Nehri üzerine inşa ettiği Hedasi Barajı'na atıf yaparak, barajın Mısır'ın Nil'deki haklarını ihlal ettiğini, ülkenin tarımına

* Araştırmacı, Afrika Koordinasyon ve Eğitim Merkezi (AKEM), osmankaganyucel@gmail.com.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Asvan'dan Hedasi'ye: ABD'nin Nil Sorununa Yaklaşımı
Osman Kağan Yücel

“

Nil Nehri sorunu kökenleri sömürgecilik dönemine kadar uzanan ve sömürgeciliğin sona ermesini takip eden yıllarda problemin tarafı olan Nil'in havzasında yer alan ülkelerinin iş birliğine yanaşmayan tavırları nedeniyle karmaşıklaştığı bir su paylaşım meselesidir.

”

ciddi zararlar vereceğini belirtmesi ve Kahire yönetiminin barajı bombalayacağını ima etmesi son yüzyıl içinde Nil Nehri'nin şahit olduğu siyasi kırılmaların son halkası oldu.¹ Bunun daha da ötesinde Washington'ın arabuluculuğunda Beyaz Saray'da yapılan bir dizi görüşmeden sonuç çıkmaması üzerine, ABD Hazine Bakanlığı'nın Etiyopya aleyhine yayınladığı bildiri ve ardından ABD'nin bu ülkeye yönelik yardımlarının Etiyopya'nın Nil sorunundaki tavrından dolayı kesilmesi, Trump yönetiminin iktidarı boyunca Washington-Addis Ababa ilişkilerindeki olağanüstü durumu ortaya çıkardığı gibi, sorunu daha da içinden çıkılmaz bir hale getirdi. 20. yüzyılın ilk yıllarında gelişen ABD-Etiyopya ilişkilerini sekteye uğratan bu tavır, ABD'nin Afrika ve Etiyopya ilişkilerinde alışık olunmayan bir sonucu ortaya çıkardığı kadar Nil konusundaki tarihi ve siyasi yaklaşıma da aykırı bir durum olarak telakki edilmektedir. Halbuki 1950'li yıllarda Mısır'da yapımı planlanan Asvan Barajı, bugünkü siyasi atmosfere çok yakın bir duruma tekabül etmiş, bunun üzerine ABD baraj için sağlayacağı yardım teklifinden geri adım atmıştır. Bu durum uluslararası siyasette eksen değişikliklerini beraberinde getirdiği gibi ABD'nin Nil ve barajlar konusundaki ikircikli yaklaşımının da tezahürü olmuştur.

Nil Nehri sorunu kökenleri sömürgecilik dönemine kadar uzanan ve sömürgeciliğin sona ermesini takip eden yıllarda problemin tarafı olan Nil'in havzasında yer alan ülkelerinin iş birliğine yanaşmayan tavırları nedeniyle karmaşıklaştığı bir su paylaşım meselesidir. Yaklaşık 100 yıllık bir süre zarfında zaman

¹ BBC News "Trump comment on 'blowing up' Nile Dam angers Ethiopia", <https://www.bbc.com/news/world-africa-54674313>, 24.10.2020, Erişim Tarihi: 14.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Asvan'dan Hedasi'ye: ABD'nin Nil Sorununa Yaklaşımı
Osman Kağan Yücel

zaman hararetli tartışmaların yaşanmasına sebep olan bu anlaşmazlık, üç tarihi kırılma noktası göz önüne alınarak incelenebilir. Bunlardan ilki İngiltere ve Mısır arasında yapılan 1929 Nil Antlaşmasıdır. Söz konusu antlaşma, Afrika'nın sömürgeleştirilmesi sürecinde İngiltere'nin 1882 ve 1918 tarihleri arasında Nil Havzası ülkelerinde fiili kolonyal yönetim tesis etmesi ve pamuk tarımını artırma hedefi nedeniyle Nil Nehri sularına artan ihtiyacı güvence altına almak için bu dönemde bölgedeki diğer kolonyal güçlerle birtakım antlaşmalar yapılması suretiyle sağlanmıştır. Böylece nehrin akış rejimi kontrol altına alınarak, sulama projeleri ve barajlar ile pamuk üretiminin artırılması hedeflenmiştir. İkinci olarak ise sömürgeciliğin ortadan kalkmasının ardından 1959 yılında Mısır ve Sudan arasında yapılan antlaşmayla Mısır 55,5 milyar metreküp, Sudan ise 18,5 milyar metreküp su kullanım hakkına sahip olmuştur. Böylece sömürgecilik sonrası Nil sularının statüsü belirlenmiştir. İki ülke arasında yapılan bu antlaşma Nil Nehri Havzası'nda günümüze kadar devam eden su paylaşım rejimini oluşturmuş, bu kapsamda biteviye devam eden sorunların da kökeni teşkil etmiştir.² Son olarak ise Etiyopya'nın Hedasi Barajı projesine başlamasıyla Nil'deki hidropolitik statükonun bir anlaşma olmadan değişime uğradığı dönem bu kapsamda ele alınabilir.

II. ABD ve Nil Havzası: İlk Temaslar

ABD'nin, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Afrika'yla teması kısıtlı olsa da özellikle Nil Havzası konusunda bazı şahsi

2 Osman Kağan Yücel, "Nil Sorununda Stratejik Adımlar: Eski Aktörler, Yeni Arabuluculuk Girişimleri", *Afrika Araştırmacıları Derneği – AFAM*, <https://afam.org.tr/nil-sorununda-stratejik-adimlar-eski-aktorler-yeni-arabuluculuk-girisimleri/>. Erişim Tarihi: 14.03.2021.; Osman Kağan Yücel, "Nil Havzası Hidropolitikinde Çin Faktörü: Mısır Hegemonyasının Sonu mu?", *Afrika Araştırmacıları Derneği – AFAM*, <https://afam.org.tr/nil-havzasi-hidropolitiginde-cin-faktoru-misir-hegemonyasinin-sonu-mu/>. Erişim Tarihi: 14.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Asvan'dan Hedasi'ye: ABD'nin Nil Sorununa Yaklaşımı
Osman Kağan Yücel

girişimler gerçekleşmiş ve diplomatik ilişkilerin temelleri atılmıştır. Belirtilen dönemde ilişkilerin kısıtlı olmasındaki en önemli unsur ABD dış politikasına hâkim olan izolasyonculuk³ yaklaşımından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, ülkenin bahsi geçen bölgeyle ilk temasları çoğunlukla gazeteciler ve iş insanları aracılığıyla gerçekleşmiştir. 19. yüzyılın son yıllarında ABD'li gazeteci Henry Morton Stanley, İngiliz ordusuyla beraber Sudan'da cereyan eden çatışmalara tanık olmuş, ilerleyen yıllarda Etiyopya'ya geçerek bölgedeki çatışmaları haberleştirmiştir. Stanley, daha sonra gazeteci kimliğinden ziyade özellikle Nil Havzası'nda ve Kongo'da karşımıza 'kâşif' ve sömürge yöneticisi olarak çıkmaktadır. Bir başka şahsi temas da William H. Ellis isminde⁴ Afrika kökenli bir pamuk tüccarının Etiyopya'ya seyahatiyle mümkün olmuştur. Ellis, bölgede yaptığı temaslar neticesinde dönemin Etiyopya Kralı Menelik tarafından kabul edilmiş, Etiyopya'da pamuk üretimi ve tekstil fabrikası kurma niyetini krala bildirmiştir. Bu görüşmenin sonucunda ise ikili bir anlaşma yapılması kararlaştırılmış, böylece Afrikalı tüccar Ellis ABD'nin Etiyopya ile diplomatik temasa geçmesinde aracı olmuştur.

Ellis'in girişimlerini takiben, 1900-1903 yılları arasında yapılan yazışmalar neticesinde ABD'li diplomat Robert Peet Skinner'ın ABD Başkanı William McKinley'i ikna etmesi üzerine iki ülke arasında ilk resmi adım atıldı. Skinner'ın beraberindeki heyetle birlikte 18 Aralık 1903 tarihinde Addis Ababa'ya giderek ABD elçiliğini açması neticesinde ABD ile Etiyopya arasında

³ ABD'nin izolasyon politikası ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Bear F. Braumoller, "The Myth of American Isolationism", *Foreign Policy Analysis*, C. 6, S. 4, Ekim 2010, ss. 349-371.

⁴ Getachew Meteferia, *Ethiopia and the United States: History, Diplomacy, Analyses*, Angora Press, 2009, s. 13-14.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Asvan'dan Hedasi'ye: ABD'nin Nil Sorununa Yaklaşımı
Osman Kağan Yücel

“

Mavi Nil üzerine Etiyopya'nın tarım ve şehir suyu altyapısını takviye etmek için baraj yapım fikri bölgedeki dengeler açısından yeni bir dönemin sinyallerini veriyordu.

”

diplomatik ilişkiler resmen kuruldu.⁵ Skinner'ın ABD'li yöneticileri bu ülkede elçilik açılmasına ikna etmesinde, “Etiyopya'nın bölgedeki diğer ülkelere göre bağımsız bir yapıda olduğu ve bu ülkenin nüfusunun Amerikan sanayicileri ve üreticileri için önemli pazarlardan biri olmaya aday olduğu” gibi ifadelerinin etkili olduğu belirtilir. Daha da önemlisi, Afrikalı tüccar Ellis'in McKinley yönetimine ABD'li müteahhitlerin Etiyopya'da barajlar başta olmak üzere pek çok altyapı projesini üstlenebileceğine yönelik rapor sunması ikili ilişkilerin kurulması noktasında kilit rol oynamıştır.

III. Etiyopya'nın Baraj Hamlesi ve ABD

ABD ile Etiyopya arasındaki diplomatik ilişkilerin Nil Nehri üzerine baraj yapımı safhasına yansması ancak 1927 yılı itibariyle gerçekleşti. Etiyopyalı yetkililerin bu dönemde basına verdikleri demeçlerde ABD'li iş çevrelerini Etiyopya'ya yatırım yapmaya davet etmeleri iki ülke arasındaki ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcını temsil etmekteydi. Bu gelişmelerin ışığında Mavi Nil üzerine Etiyopya'nın tarım ve şehir suyu altyapısını takviye etmek için baraj yapım fikri bölgedeki dengeler açısından yeni bir dönemin sinyallerini veriyordu. Nitekim ABD menşeli J. G. White Mühendislik firması ile Etiyopya İmparatorluğu arasında 20 milyon dolar karşılığında Nil Nehri üzerine baraj inşa edilmesine yönelik bir anlaşma imzalanması, İngiltere ve Mısır'ın çıkarları ile örtüşmüyordu. Bunun üzerine, Londra yönetimi, Etiyopya'nın Nil Nehri üzerinde muhatap alındığı 1902 antlaşmasının maddelerini öne sürerek barajın yapımının mümkün olmadığı Washington'a ve Addis Ababa'ya ilettiler.⁶ Bu antlaşmanın muhtevasına göre Etiyopya'nın Mavi Nil üzerine

⁵ Meteferia, a.g.e., s. 14-15.

⁶ Meteferia, a.g.e., s. 28-29.

“

Nasır liderliğindeki Mısır'ın bu dönemdeki en önemli gündem maddeleri arasında Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi, Mısır ordusunun modernize edilmesi ve Nil Nehri üzerine yeni bir baraj inşa edilmesi geliyordu.

”

inşa edeceği baraj veya sulama projelerinde İngiltere'nin veya diğer taraf ülkelerin veto hakkı bulunuyordu. Bu gelişmeyi takip eden günlerde, İngiliz basınının “Etiyopya Mısır'ın sularına göz dikti”, “Nil suları üzerinde büyük mücadele”, “Mısır alarmda” türünden başlıklarla hedef göstermesi üzerine projenin hayata geçirilmesi zorlaşmıştır.⁷ Bunun üzerine, J. G. White şirketi fizibilite çalışmalarından elde edilen verilerin bölgenin baraj yapımına müsait olmadığını belirterek anlaşmayı tek taraflı olarak feshettiğini bildirdi. Müteakip günlerde ise Etiyopya'nın İtalya tarafından işgal girişimine uğraması projenin rafa kaldırılmasını zorunlu kıldı.

IV. Asvan Barajı ve ABD Yardımının Serencamı

1950'li yıllar Afrika'da sömürgeciliğe karşı direniş hareketlerinin ve kıta ülkelerinin bağımsızlık serüveninin zirveye ulaştığı yıllara tekabül etmektedir. Bu dönemde kolonyal ülkeler kıtadaki hakimiyet alanlarını terk etmek zorunda kalmıştır. Mısır, bu yıllarda bağımsızlığını elde etse de halen üstü örtülü bir sömürge yönetiminin etkisi altındadır. Fakat 1952 yılında bir grup subayın gerçekleştirdiği askeri darbe ile ülkede monarşi yönetimi sonlandırılmış, müteakip yıllarda Cemal Abdünnasır'ın Cumhurbaşkanı olmasıyla Mısır'ın siyasi ve ekonomik eğilimlerinin değişimi söz konusu olmuştur. İkinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki süreçte ABD'nin izolasyoncu politikalarını terk ederek dünya siyasetinde başat aktör olması ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin de etkisiyle oluşan iki kutuplu sistemin oluşturduğu rekabet atmosferinin yansıması Ortadoğu ve Afrika siyasetinde hissedilir hale gelmiştir. Nasır liderliğindeki Mısır'ın bu dönemdeki en önemli gündem maddeleri arasında Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi, Mısır ordusunun modernize

⁷ Meteferia, a.g.e., s. 30.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Asvan'dan Hedasi'ye: ABD'nin Nil Sorununa Yaklaşımı
Osman Kağan Yücel

edilmesi ve Nil Nehri üzerine yeni bir baraj inşa edilmesi geliyordu.⁸

ABD, Mısır ve Nasır'ın SSCB eksenine kayması ihtimali karşısında Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki Sovyet nüfuzundan çekindiği için Mısır'a baraj yapımı için bir teklif sundu. Buna göre Nasır yönetimine Asvan Barajı'nın inşası için ilk etapta 56, ikinci etapta ise 16 milyon dolarlık yardım taahhüdünde bulunulmaktaydı. Ancak Washington yönetimi bu yardımların karşılığında Mısır'dan Arap-İsrail çatışmalarını sonlandırmasını ve Sovyetler ile ilişkilerini sınırlı tutmasını talep ediyordu. Öte yandan ABD'nin Mısır'a yapacağı silah yardımlarının savunma amaçlı kullanılması ve ABD'li askeri personelin gözetiminde yapılması da isteniyordu. İçerdiği istekler nedeniyle bu teklife sıcak bakmayan Nasır yönetimi, bir süreliğine ABD ve SSCB arasında denge siyasetini devam ettirmeyi amaçlasa da Gazze'de Mısır askerlerini hedef alan bir İsrail saldırısı karşısında orduyu hızla modernize etmenin elzem olduğu düşüncesiyle hareket etti ve Çekoslovakya aracılığıyla SSCB'den silah satın aldı. Bu durum Washington yönetiminin hoşuna gitmezken, dönemin ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Mısır'ın blöf yaptığına kanaat getirerek 19 Temmuz 1956 yılında Asvan Barajı için yapılan yardım teklifini geri çektiklerini açıkladı.⁹

Aynı yıl içerisinde Süveyş Krizi'nin de patlak vermesi ABD-Mısır ilişkilerini tam anlamıyla olumsuz yönde etkileyerek Kahire

⁸ Dougherty, J., The Aswan Decision in Perspective. *Political Science Quarterly*, C. 74, S. 1, 1959, s. 21-45.

⁹ History.com, "United States withdraws offer of aid for Aswan Dam", <https://www.history.com/this-day-in-history/united-states-withdraws-offer-of-aid-for-aswan-dam>, Erişim tarihi: 13 Mart 2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Asvan'dan Hedasi'ye: ABD'nin Nil Sorununa Yaklaşımı
Osman Kağan Yücel

“

1964 yılında Asvan Yüksek Barajı'nın ilk etabının açılış törenine SSCB Genel Sekreteri Kruşçev'in de katılması, Mısır'ın Soğuk Savaş'ın Sovyet eksenine doğru kaymasını sembolize eden tarihi bir an olarak kayıtlara geçecekti.

”

“

ABD'nin Hedasi Barajı konusunda pek çok alanda iş birliği içinde bulunduğu Etiyopya'ya destek vermemesi ise Nil konusundaki ikircikli tavrını ortaya koymaktaydı.

”

yönetiminin SSCB'yle daha da yakınlaşmasının kapısını araladı. SSCB'nin Nasır yönetimine Asvan Barajı'nın inşaatı için yüzde 2'lik faiz oranıyla 1,2 milyar dolar kredi teklif etmesi, Nil Nehri üzerinde tarihte benzeri görülmemiş devasa bir projenin hayata geçmesini sağladı. Bu kapsamda, 1964 yılında Asvan Yüksek Barajı'nın ilk etabının açılış törenine SSCB Genel Sekreteri Kruşçev'in de katılması, Mısır'ın Soğuk Savaş'ın Sovyet eksenine doğru kaymasını sembolize eden tarihi bir an olarak kayıtlara geçecekti.¹⁰

V. Hedasi Barajı ve Değişen Dinamikler

Etiyopya, 2011 yılında ülkenin 100 yıllık hayali olan Mavi Nil üzerine baraj yapımı için harekete geçtiğinde, karşılaştığı en önemli sorunlar arasında barajın finansman nasıl karşılanacağı sorusu geliyordu. Nitekim, Addis Ababa yönetiminin daha önce ABD ve Dünya Bankası nezdinde gerçekleştirilen temasları büyük ölçüde Mısır'ın engellemeleri ile karşılaşmıştı. Bunun üzerine Etiyopya yönetimi tarafından Hedasi barajını ülkenin öz kaynakları ile yapılması kararlaştırıldı. Nitekim, Etiyopya 1950'li yıllarda ABD ile ortaklaşa gerçekleştirilen Etiyopya-ABD Abbay Çalışma Programı vasıtasıyla baraj ve sulama konusunda çok sayıda uzmanın yetiştirmiş olmasından dolayı insan kaynağında sıkıntı yaşanmayacaktı. Halihazırda ülkenin Su Kaynakları Bakanlığı da iki ülke arasında devam eden bu programın neticesinde teşekkül etmişti. ABD'nin Hedasi Barajı konusunda pek çok alanda iş birliği içinde bulunduğu Etiyopya'ya destek vermemesi ise Nil konusundaki ikircikli tavrını ortaya koymaktaydı.

¹⁰ Dougherty, J., a.g.e., s. 21-45.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Asvan'dan Hedasi'ye: ABD'nin Nil Sorununa Yaklaşımı
Osman Kağan Yücel

“

Sorunun taraf ülkeleri arasında başlayan üçlü görüşmelerden bir netice çıkmaması Mısır'ı Hedasi Barajı meselesini uluslararasılaştırma politikasına itmiş, 2019 yılında ABD Başkanı Donald Trump'ın girişimleriyle Mısır, Sudan ve Etiyopya arasında Beyaz Saray'da Washington yönetiminin arabuluculuğunda görüşmeler başlamıştır.

”

Hedasi Barajı'nın Etiyopya tarafından yapımına başlandığı günlerde küresel siyasetin gündeminde Arap ülkelerindeki halk ayaklanmaları ve yönetim değişiklikleri ilk sıralarda yer almaktaydı. Bilindiği üzere, Mısır da bu süreçten kaçınılmaz bir şekilde etkilenecekti. Nil Nehri'nin siyasi, askeri ve ekonomik hegemonu konumundaki Mısır'ın da bu atmosferden etkilenmesi Mübarek dönemini sonlandırmış, ülkede yeni bir iktidarın kurulması sürecinde yaşanan siyasi istikrarsızlık ortamı ise Mısır için hayati öneme sahip bir dış politika gündeminin ötelenmesine sebep olmuştur. İlerleyen süre zarfında, Mısır iç politikada görece istikrara kavuşmasının neticesinde Nil konusunda sesini daha gür bir şekilde çıkarsa da, Etiyopya planlarının gerisinde olmakla birlikte Hedasi Barajı'nın inşaatında önemli bir aşama kat etmişti.

Sorunun taraf ülkeleri arasında başlayan üçlü görüşmelerden bir netice çıkmaması Mısır'ı Hedasi Barajı meselesini uluslararasılaştırma politikasına itmiş, 2019 yılında ABD Başkanı Donald Trump'ın girişimleriyle Mısır, Sudan ve Etiyopya arasında Beyaz Saray'da Washington yönetiminin arabuluculuğunda görüşmeler başlamıştır. 2020 yılının ilk aylarına kadar Beyaz Saray'da gerçekleştirilen bir dizi görüşme sonrasında, Etiyopya heyetinin ABD yönetiminin Nil konusunda Mısır'ın tezlerine yakın bir politika izlediğini gerekçe göstererek görüşmelerden çekilmesi Nil Nehri paylaşım sorunu açısından yeni bir kırılma noktasını teşkil etmiş, Trump yönetiminin bu yöndeki diplomatik girişimi ise başarısızlıkla sonuçlanmıştır.¹¹

11 The Globe and Mail, "Trump's diplomacy fails to resolve Nile River deadlock", <https://www.theglobeandmail.com/world/article-trumps-diplomacy-fails-to-resolve-nile-river-deadlock/>, 08.03.2020, Erişim Tarihi: 14.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Asvan'dan Hedasi'ye: ABD'nin Nil Sorununa Yaklaşımı
Osman Kağan Yücel

“

ABD Hazine Bakanlığı'nın görüşmelerin başarısızlığa uğraması sonrasında sürpriz bir bildiriye imza atarak Mısır ve Sudan'ın tezlerine yakın bir şekilde Hedasi Barajı'nın “herhangi bir anlaşma olmadan doldurulmaması gerektiği” açıklaması ise Etiyopya-ABD ilişkileri açısından problemlili bir alanın ortaya çıkmasını sağladı.

”

ABD yönetiminin Hedasi Barajı meselesinde arabuluculuk etme fikri büyük olasılıkla Mısır ve Sudan'ın siyasi durumlarını dolayısıyla daha kolay ikna edilecekleri üzerine kurgulanmıştı. ABD'nin Mısır ile ilişkileri karşılıklı menfaatler neticesinde olumlu seyrediyor, Sudan ise Ömer el Beşir'in askeri darbe ile devrilmesi sonrasında Batı ülkelerine yakın bir siyasi yaklaşım tarzını öne çıkarıyordu. Etiyopya ise Washington yönetimi açısından Doğu Afrika'da başta terör olmak üzere pek çok alanda iş birliğinin devam ettiği kadim bir müttefik ve stratejik ortak durumundaydı. Muhtemel senaryoya göre Etiyopya'nın da Nil konusunda Beyaz Saray görüşmelerinde ABD açısından makul bir çizgiye çekileceği varsayılmıştır. Fakat, bu görüşmelerde öngörülemez tavır Etiyopya tarafından gelmiş, bu tavrın neticesinde ABD'nin ümitvar olduğu görüşmeler akamete uğramıştır. ABD Hazine Bakanlığı'nın görüşmelerin başarısızlığa uğraması sonrasında sürpriz bir bildiriye imza atarak Mısır ve Sudan'ın tezlerine yakın bir şekilde Hedasi Barajı'nın “herhangi bir anlaşma olmadan doldurulmaması gerektiği” açıklaması¹² ise Etiyopya-ABD ilişkileri açısından problemlili bir alanın ortaya çıkmasını sağladı. Bu gelişmeleri takip eden günlerde, Trump yönetiminin aldığı bir karar ile Etiyopya'ya yönelik ABD yardımlarının kesilmesi¹³ ise Washington yönetiminin Nil konusunda Mısır'ın zarar görmemesi için çabaladığının, diğer bir ifadeyle Kahire yönetiminin tezlerine yakın olduğunu göstergesiydi.

12 “Statement by the Secretary of the Treasury on the Grand Ethiopian Renaissance Dam” <https://home.treasury.gov/news/secretary-statements-remarks/statement-by-the-secretary-of-the-treasury-on-the-grand-ethiopian-renaissance-dam>. Erişim Tarihi: 14.03.2021.

13 Anadolu Agency, “Cutting aid to Ethiopia haunts Trump in election”, <https://www.aa.com.tr/en/africa/cutting-aid-to-ethiopia-haunts-trump-in-election/1960477>, 02.09.2020, Erişim Tarihi: 14.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Asvan'dan Hedasi'ye: ABD'nin Nil Sorununa Yaklaşımı
Osman Kağan Yücel

Sonuç

Etiyopya, Mavi Nil üzerine inşa ettiği Hedasi Barajı'nın tüm bu tartışmaların gölgesinde bu yıl içinde elektrik üretimine başlayacağını açıkladı. Bu durum sıradan bir vaka olmaktan ziyade Nil Havzası'nda 100 yıllık Mısır hegemonyasının gerileme döneminin somut örneğidir. Bu süreç içinde ABD'nin farklı dönemlerdeki Nil yaklaşımlarının ne gibi sonuçlar doğurduğu göz önüne alınırsa önümüzdeki günlerde yaşanacak muhtemel gelişmeler daha sağlıklı tahlil edilecektir. Bu doğrultuda, “ABD'deki yeni yönetim Nil sorununa nasıl bir yaklaşım gösterecek?”, “sorunun taraf ülkelerine yaklaşımlar bir önceki dönemin devamı mı olacak?”, “ABD Hedasi Barajı konusunda arabuluculuk girişiminde bulunacak mı?”, “daha doğrusu Nil sorunun arabuluculuğa ihtiyacı var mı?” gibi pek çok soru sorulabilir ve birçok görüş öne sürülebilir. Ancak kesin olan bir şey var ki, o da eğer ABD yönetimi Nil sorununun çözümü için adım atacaksa, tarihin seyri içindeki kararlarından daha çetrefilli bir durum ile karşı karşıya kalacaktır.

ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi

Burak Yetimoğlu*

“

Krallık, ABD ile ilişkilerini, bu devleti resmen “ilk tanıyan” ülke olması nedeniyle Washington yönetiminin değerli bir dostu olduğu esasına göre değerlendirmiştir. Fas’ın bağımsızlığını kazanmasında mühim bir rol oynayan ABD, özellikle savunma noktasında Fas Krallığı’nın önde gelen müttefiklerinden biri olmuştur.

”

Giriş

Stratejik bir coğrafi konuma sahip olan Fas Krallığı, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) için II. Dünya Savaşı’ndan itibaren değerli bir müttefik olmuştur. Krallık, ABD ile ilişkilerini, bu devleti resmen “ilk tanıyan” ülke olması nedeniyle Washington yönetiminin değerli bir dostu olduğu esasına göre değerlendirmiştir. Fas’ın bağımsızlığını kazanmasında mühim bir rol oynayan ABD, özellikle savunma noktasında Fas Krallığı’nın önde gelen müttefiklerinden biri olmuştur. Uzun bir süre askeri alanda da devam eden stratejik ortaklık, VI. Muhammed’in 1999 yılında kral olmasıyla birlikte, ekonomik, siyasi, kültürel vb. birçok alana yayılmıştır. Özellikle de Fas’ta gerçekleşen terör saldırıları sonrası, Fas Krallığı, ABD için de stratejik bir yaklaşım olan “ılımlı İslam” anlayışının önde gelen temsilcilerinden biri olmuştur. ABD’nin 45. Başkanı Donald Trump döneminde Fas’ın İsrail ile normalleşmesi karşılığında, ABD’nin Batı Sahra bölgesinde bulunan Dahla şehrinde konsolosluk açmaya karar vermesi, iki ülke arasındaki iyi ilişkilerin olduğu noktayı gösteren en ciddi gelişmelerden biri olmuştur. Son dönemde Fas’ın kıyısı olan Atlas Okyanusu bölgesinde yapılan askeri tatbikatlar da Kuzey Afrika’da Fas’ın ABD için ne kadar kıymetli bir müttefik olduğunu

* Doktora Öğrencisi, Uluslararası Rabat Üniversitesi- Global Araştırmalar Merkezi, burak.yetimoglu@uir.ac.ma.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi
Burak Yetimoğlu

göstermiştir. Bu çalışmada, iki ülke arasındaki müttefiklik ilişkisi tarihsel olarak incelenecek ve bu kapsamda dikkat çekici kırılma noktalarının üstünde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Fas Krallığı, ABD, Kuzey Afrika, İsrail, Savunma, Askeri Yardım

I. Fas-ABD İlişkilerinin Kısa Bir Tarihçesi

ABD'nin 44. başkanı Barack Obama, 4 Haziran 2009 tarihinde Mısır'ı ziyareti sırasında Kahire Üniversitesi'nde İslam toplumu ve Müslüman ülkelerle ilgili dikkati çeken bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmanın kayda değer noktalarından biri de Fas Krallığı ile ilgili belirttiği bazı cümleler olmuştur. Obama, ülkesinin Müslüman ülkelerle hiçbir zaman herhangi bir sorunu olmadığını belirtmiş, bu duruma örnek olarak ise, Fas Sultanlığı'nın ABD'yi ilk tanıyan ülke olmasını ve ABD'nin ikinci başkanı John Adams'ın 1796'da Trablus Antlaşması'nı imzalarken, "Amerika Birleşik Devletleri'nin Müslümanların yasalarına, dinine veya huzuruna karşı hiçbir düşmanlığı yoktur" ifadelerini örnek vermiştir.¹ Fas Krallığı ile ABD arasındaki bu özel ilişki, daha sonra tüm diplomatik ilişkilerde her zaman üzerinde durulan bir husus olmuştur.

ABD gemilerinin Fas Sultanlığı'na ait bölgelerde korsanlarla bir problem yaşamadan güvenli bir şekilde seyahat edebilmesi için Fas Devleti ile kıymetli anlaşmalar yapmıştır. Böylelikle Amerika ticaret gemileri herhangi bir korsan tacizi yaşamadan bölgeye mal götürme imkânı bulmuştur. Bu anlaşmalar daha sonra 1836 yılında Fas'ın ABD'ye verdiği

¹ *The New York Times*, "Text: Obama's Speech in Cairo", <https://www.nytimes.com/2009/06/04/us/politics/04obama.text.html>, 04.06.2009, Erişim Tarihi: 30.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021

ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi

Burak Yetimoğlu

“

Amerika için bu bölgenin önemi, daha çok kendi ticaret yollarının korunması ve ticaretinin artırılması şeklinde olmuştur.

”

kapitülasyonlara dönüşmüştür. Bu kapitülasyonlar her ne kadar mevcut ticari durumun korunmasına yönelik olsa da Amerikan vatandaşlarına sadece Fas'taki ABD konsolosluklarında kurulan mahkemeler tarafından yargılanma hakkı da dahil olmak üzere birtakım özel ayrıcalıklar da vermiştir.² Verilen bu kapitülasyonlar Fas'ın 1956 yılında bağımsızlığını kazanmasına kadar devam etmiştir. Bu nedenle, Fransa'nın ve İspanya'nın Fas'taki himaye süreci başladıktan sonra da, ABD, Fas'ta yaşanan bu himaye sürecine çok fazla dahil olmadan, süreci izleyen bir politika sürdürmüştür. Amerika için bu bölgenin önemi, daha çok kendi ticaret yollarının korunması ve ticaretinin artırılması şeklinde olmuştur. Bu durum 1942 yılında yapılan “Operation Torch” (Meşale Operasyonu)'a kadar devam etmiştir.

II. İkinci Dünya Savaşı'nın Ardından ABD'nin Fas Politikası

II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla beraber ABD, Almanya karşısında savaşı kazanabilmek için birçok stratejik bölgelere askeri çıkarmalar yaparak, savaşı hızlı bir şekilde lehine döndürme stratejisi izlemiştir. Bu politika çerçevesinde Fas toprakları Amerika için stratejik öneme sahip bir bölge haline gelmiştir. Çünkü Fas'ın sahip olduğu jeo-stratejik konum, Avrupa, Orta Doğu ve Afrika gibi stratejik değeri yüksek bölgelerin güvenliği için ABD'ye gereken pozisyonu sağlamıştır.³

En önemli çıkarmalardan biri Meşale Operasyonu olarak anılan “Operation Torch” çıkarması olmuştur. Fransa'da Vichy

² Carol Migdalovitz, "U.S- Moroccan Relations How Special?", *Institut français des relations internationales (IFRI)*, <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/noteocpcarolmigdalovitz.pdf>, Erişim Tarihi: 30.03.2021.

³ El-Mostafa Azzou, “Les relations entre le Maroc et les Etats-Unis : regards sur la période 1943-1970”, *Guerres mondiales et conflits contemporains*, N. 221, S. 1, 2006, s. 105-16.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi
Burak Yetimoğlu

hükümetinin Almanya etkisine girmesiyle birlikte, Fransa'nın hâkim olduğu Kuzey Afrika topraklarının güvenliğini sağlamak amacıyla ABD ve müttefikleri Fas başta olmak üzere Kuzey Afrika topraklarına çıkarmalar yapmıştır. Eisenhower'ın komutanlık ettiği otuz beş bin Amerikan Askeri Fas kıyılarından iç bölgelere doğru gelmiş ve Vichy hükümeti güçlerini etkisiz hale getirmiştir.⁴ II. Dünya Savaşı'nın kırılma anlarından olan bu operasyon sonrası, Fas toprakları ABD için daha değerli hale gelmiştir. Bu sebeple operasyonun üstünden henüz bir yıl bile geçmeden Fas'ın Kazablanka şehrinde Anfa Konferansı düzenlenmiştir.

Tarihler 22 Ocak 1943'ü gösterdiğinde, Fas'ın bağımsızlığını kazanma sürecine dair önemli bir gelişme gerçekleşmiştir. Fas'ın Kazablanka şehrinde bulunan Anfa Otel'de, ABD başkanı Roosevelt, İngiltere Başbakanı Winston Churchill ve Özgür Fransız Kuvvetleri Lideri General Charles de Gaulle II. Dünya Savaşı sonrası nasıl bir strateji izleyeceklerine dair bir plan hazırlamak için toplanmışlardı.⁵ İlaveten, ABD Başkanı Roosevelt ile Fas Sultanı V. Muhammed de Anfa Konferansı görüşmeleri çerçevesinde ilk defa görüşmüşlerdir. Kenneth Pendar'a göre bu görüşme, "Fas Tarihi boyunca ilk kez bir Fas Sultanı Fransa Devlet Başkanı dışında bir devlet başkanı ile görüşme" olarak tarihe yazılacaktı. Bu görüşme esnasında ABD Başkanı, sömürge devletlerin bağımsızlıklarının

⁴ Yabiladi.com, "8-10 novembre 1942: Le débarquement des Alliés et la bataille navale de Casablanca", <https://www.yabiladi.com/articles/details/59100/8-10-novembre-1942-debarquement-allies.html>, Erişim Tarihi: 30.03.2021.

⁵ Medias24-Site d'information, "Conférence de Casablanca: Pourquoi Roosevelt a choisi le Maroc en janvier 1943", <https://www.medias24.com/conference-de-casablanca-pourquoi-roosevelt-a-choisi-le-maroc-en-janvier-1943-6579.html>, 03.01.2020, Erişim Tarihi: 30.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi
Burak Yetimoğlu

“

ABD'nin Fas'a olan ilgisi II. Dünya Savaşı sonrası da azalmamıştır. Washington yönetimi, Fransa'nın hakimiyetinin sürdüğü Fas'ta ABD ordusu tarafından kullanılacak şekilde dört adet hava üssü inşa etmiştir.

”

kazanılması gerektiğini belirtmiş, savaşın ardından ABD ve Fas arasında güçlü bir ekonomik iş birliğinin oluşacağını da sinyalini vermiştir. Bu görüşmelerin gerçekleştiği tarihte Fas Kralı olan V. Muhammed'in oğlu Velihaht II. Hasan bu toplantı ile ilgili görüşlerini belirtirken, Başkan Roosevelt'in konferans esnasında II. Dünya Savaşının neticelenmesiyle birlikte Fas Devleti'nin de çok hızlı bir şekilde bağımsızlığına kavuşacağını belirttiğinden bahsetmiştir.⁶ Hatta General de Gaulle'da Fas Sultanı ile ABD başkanının bu görüşmelerinden rahatsızlık duyduğunu ifade etmiştir. Öte yandan, uzun bir dönem Fransa'nın Fas yetkili generali olarak görev yapmış General de Juin'in anılarına göre bu görüşme, Fas sultanına bağımsızlık mücadelesinde ciddi bir cesaret vermiştir.

ABD'nin Fas'a olan ilgisi II. Dünya Savaşı sonrası da azalmamıştır. Washington yönetimi, Fransa'nın hakimiyetinin sürdüğü Fas'ta ABD ordusu tarafından kullanılacak şekilde dört adet hava üssü inşa etmiştir. Hatta 1950-1963 yılları arasında Fas'ta yüz bin ABD Silahlı Kuvvetleri mensubunun bulunması dikkate değer bir ayrıntıdır.⁷ Bu nedenle, bağımsızlık sonrası eski durum değişmemiş, Fas'ın bulunduğu bölge ABD için stratejik önemini korumaya devam etmiştir. Bu stratejik ortaklığın yanında iki ülke arasında o dönem için dikkat çekici dostluk emareleri de görülmüştür. Hatta, Kral V. Muhammed'in Amerika'ya yapmış olduğu ziyaret esnasında krala gösterilen ilgi bu durumun göstergesi olmuştur.⁸ Fas'ın bağımsızlığı kazanmasında ciddi

⁶ Azzou, a.g.e.

⁷ Carol Migdalovitz, "U.S- Moroccan Relations How Special?", *Institut français des relations internationales (IFRI)*, <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/note>, Erişim Tarihi: 30.03.2021.

⁸ Yabiladi.com, "Maroc/Etats-Unis : Quand Eisenhower attendait Mohammed V à l'aéroport de Washington",

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi
Burak Yetimoğlu

“

Soğuk Savaş döneminde Fas'ın komşularında artan Sovyet etkisine karşı Fas ABD'nin bölgedeki hayati müttefiklerinden biri olmuştur.

”

“

Fas Krallığı ile ABD'nin stratejik ilişkisinde Fas'ın İsrail ve Yahudilerle olan ilişkisi önemli bir belirleyici olmuştur.

”

çabaları olan Amerika'nın, bölgede Fas'a yüklediği anlam değerlidir. Bu nedenle Soğuk Savaş döneminde Fas'ın komşularında artan Sovyet etkisine karşı Fas ABD'nin bölgedeki hayati müttefiklerinden biri olmuştur.⁹

Fas ile Amerika arasındaki gelişen bu yükselen ilişki ağında İsrail ve Yahudi lobisinin etkisini de gözden kaçırmamak gerekir.¹⁰ Özellikle de Kral II. Hasan döneminde Fas'ta bulunan Yahudilerin Filistin'e göç etmelerine yasal yollardan izin verilmesi o tarihlerde mühim bir karar olmuştur. Bu izinden sonra Fas Krallığı, İsrail'in Arap devletleri ile arasında gerçekleşen barış görüşmelerine de sürekli olarak öncülük etmiştir.¹¹ Krallığın İsrail ve Yahudi lobisi ile geliştirdiği bu ikili ilişkiler, Fas'ın Batı Sahra bölgesinde Polisario ile girdiği savaşta Rabat yönetimine mühim katkılarda bulunmuştur.¹² Bu katkılardan en dikkat çekici olanı, Fas Krallığı'nın Batı Sahra'da Polisario'yu yavaşlatmak için inşa ettiği dev duvara ekipman ve malzeme desteği verilmesidir. Ayrıca duvarın çevresine kurulan askeri teçhizatlar noktasında ABD de Fas Krallığı'na yüksek miktarda askeri teçhizat temin etmiştir. Bu nedenle, Fas Krallığı ile ABD'nin stratejik ilişkisinde Fas'ın İsrail ve Yahudilerle olan ilişkisi önemli bir belirleyici

<https://www.yabiladi.com/articles/details/50264/maroc-etats-unis-quand-eisenhower-attendait.html>, Erişim Tarihi: 31.03.2021.

⁹ El-Mostafa Azzou, "La presence militaire américaine au Maroc, 1945-1963", *Guerre mondiales et conflits contemporains*, V. 210, N. 2, 2003, s. 127.

¹⁰ Franceinfo, "Le Maroc est un ami important et un allié des Etats-Unis", selon un conseiller de Donald Trump", https://www.francetvinfo.fr/monde/afrique/maroc/le-maroc-est-un-ami-important-et-un-allie-des-etats-unis-selon-un-conseiller-de-donald-trump_3465969.html, 29.05.2019, Erişim Tarihi: 31.03.2021.

¹¹ Gzt, "Fas-İsrail ilişkilerinin tarihi arka planı", <https://www.gzt.com/mecra/fas-israil-iliskilerinin-tarihi-arka-plani-3565983>, 29.12.2020, Erişim Tarihi: Erişim Tarihi: 31.03.2021

¹² Irénées.net, "Origines, enjeux et perspectives de paix du conflit du sahara occidental - Irénées", https://www.irenees.net/bdf_fiche-analyse-18_fr.html, Erişim Tarihi: 31.03.2021

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi
Burak Yetimoğlu

“

ABD için Fas bölgede çok büyük bir önem ifade etse de Kuzey Afrika'da tansiyonu yükseltecek bir çatışmanın, Kuzey Afrika'yı hatta tüm kıtayı bir çatışmaya sürükleyebileceği endişesi, bu devletin Fas'a tam anlamıyla destek vermesinin önüne geçmiştir.

”

olmuştur. Ancak Washington yönetiminin, Fas için hayati bir milli mesele olan Batı Sahra meselesinde tüm gücüyle Fas'ın yanında olduğunu belirtmek de yanlış olur. Özellikle Batı Sahra meselesinde ABD Temsilciler Meclisi, Fas'a yapılan yardımlar konusunda yönetimi zorlamış ve bölgede çatışmaların artmasından endişe duymuştur. ABD için Fas bölgede çok büyük bir önem ifade etse de Kuzey Afrika'da tansiyonu yükseltecek bir çatışmanın, Kuzey Afrika'yı hatta tüm kıtayı bir çatışmaya sürükleyebileceği endişesi, bu devletin Fas'a tam anlamıyla destek vermesinin önüne geçmiştir. Fakat yine de askeri iş birliğinin sürmesi ve birçok alandaki ortaklık sayesinde, ABD'nin de teşvikiyle, Suudi yönetimi Fas Krallığı'na çok değerli krediler sağlamıştır.¹³

Bu yardımların dışında, Körfez Savaşı sırasında Fas Krallığı'nın Amerika ile ortak hareket etmesi ve savaşa dahil olması da iki ülkenin arasındaki ilişkilerin iyi yönde ilerlemesini sağlamıştır. Askeri, ekonomik, jeostratejik vb. ortaklıkların yanında, Fas krallarının ABD başkanları ile kurduğu yakın ilişki iki ülke arasında devlet ilişkisinin ötesinde bir yakınlık olmasını sağlamıştır. Özellikle II. Hasan'ın vefatı sonrası, cenaze törenine Clinton'un bizzat katılması iki ülke arasındaki dostluğun bir nişanesi olmuştur.¹⁴

III. Kral VI. Muhammed dönemi Fas-ABD İlişkileri

¹³ Middle East Eye édition française, “La face cachée de la crise entre le Maroc et l'Arabie saoudite”, <http://www.middleeasteye.net/fr/opinion-fr/la-face-cachee-de-la-crise-entre-le-maroc-et-larabie-saoudite>, Erişim Tarihi: 31.03.2021.

¹⁴ Le Monde, “La mort de Hassan II, roi du Maroc”, https://www.lemonde.fr/archives/article/1999/07/25/la-mort-de-hassan-ii-roi-du-maroc_3579742_1819218.html, Erişim Tarihi: 31.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi
Burak Yetimoğlu

“

Fas Krallığı her ne kadar 2001 yılında Irak Savaşı esnasında ABD'ye askeri anlamda destek vermemiş olsa da, savaş sonrasında artan terör eylemleri sonrası ABD ve Batılı güçlerin “terörle mücadelesine” büyük katkılar sunmuştur.

”

Bağımsızlığın kazanılmasından itibaren sürekli olarak yükselen bir grafik ile ilerleyen Fas-ABD ilişkileri, Kral II. Hasan'ın vefatından sonra tahta geçen Kral VI. Muhammed döneminde de devam etmiştir. VI. Muhammed babasının vefatının ardından halkına ve uluslararası topluma ılımlı mesaj vererek babasından farklı olarak daha demokratik ve insan haklarına saygılı bir yönetim anlayışı ile Fas'ı yöneteceğine dair açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamalar Amerika tarafından da olumlu karşılanmış ve Fas ile ikili ilişkilerin olumlu yönde gelişeceği düşünülmüştür.¹⁵ Bu olumlu ilişkilere ek olarak, VI. Muhammed döneminde iki ülke arasındaki ilişkiler, askeri ve stratejik ortaklığın yanı sıra ekonomik, kültürel ve dini olarak da çeşitlendirilmiştir.

Fas Krallığı her ne kadar 2001 yılında Irak Savaşı esnasında ABD'ye askeri anlamda destek vermemiş olsa da, savaş sonrasında artan terör eylemleri sonrası ABD ve Batılı güçlerin “terörle mücadelesine” büyük katkılar sunmuştur. Hiç şüphesiz bu desteğin sağlanmasındaki en önemli nedenlerden biri de Fas'ta 16 Mayıs 2003 tarihinde gerçekleşen ve 45 kişinin ölmesiyle sonuçlanan Kazablanka terör saldırısıdır.¹⁶ Bu terör saldırısı sonrası Fas Krallığı da terörle mücadelede küresel anlamda etkin bir rol almaya başlamıştır. Bu rollerden en mühimi, “İlımlı İslam” projesinin, bir “Emîrû'l-mü'minîn (Commandeur des croyants)” tarafından, yani VI. Muhammed tarafından, uygulamaya konulması olmuştur. VI. Muhammed bu proje

¹⁵ Marguerite Rollinde, “L'alternance démocratique au Maroc : une porte entrouverte”, *Confluences Méditerranée* N. 51, S. 4, 2004, s. 57-67.

¹⁶ JeuneAfrique.com, “Ce jour-là: 16 mai 2003, les attentats de Casablanca – Jeune Afrique”, <https://www.jeuneafrique.com/559935/politique/ce-jour-la-16-mai-2003-les-attentats-de-casablanca/>, 16.05.2018, Erişim Tarihi: 31.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi
Burak Yetimoğlu

kapsamında Fas'ta bulunan Dini İşler Bakanı'nı da değiştirmiş, göreve yeni atanan bakan Buşşiya Tarikatı üyesi Ahmet Tefvik olmuştur. Yeni değişiklikle birlikte göreve gelen Ahmet Tefvik'in bir önceki bakana göre daha ılımlı bir İslam anlayışı olduğu ve kralın "ılımlı İslam" projesini desteklemek için seçildiği belirtilmektedir.

Ahmet Tefvik'in bakanlığı döneminde Dini İşler Bakanlığı çok daha etkin bir şekilde çalışmış ve bakanlığın içinde yeni birçok bürokratik kurumlar açılmaya başlanmıştır. Bu kurumlardan biri olan Yüksek Ulema Konseyi 2004 yılında tekrardan hayata geçirilmiş ve yeniden kurulmuş gibi faaliyetlerine devam etmiştir. Ancak kurumun faaliyete geçmesinden daha ilgi çekici bir nokta açılış gününde kralın yaptığı konuşmadır. Terör saldırıları sonrası Dinî İşler Bakanlığı'nda kurulan yeni birimde konuşan Kral, Fas İslamı'nın hoşgörülü, açık görüşlü ve her dine eşit yaklaşan yapısına zarar veremeyeceklerini; bu yapıyla çelişen ve aşırıya kaçan bütün anlayışlarla savaşıacaklarını belirtmiştir. Bu açıklamaların yoğunlaşması üzerine, Dinî İşler Bakanlığı, ibadet yerlerinin yönetimi, fetva üretimi, eğitimin kontrolü gibi görevlerinin yanında dinde hoşgörü ve dinler arası diyalog ile ilgili çok fazla çalışmalar yapmaya başlamıştır.¹⁷

Kralın gerçekleştirmiş olduğu bu dikkate değer konuşma ve 2003 yılının ardından çalışmalarını daha aktif bir şekilde sürdüren Dini İşler Bakanlığı, Amerika Birleşik Devletleri için bölgede Fas'ın değerli bir müttefik olmasının devamlılığını

¹⁷ Burak Yetimoğlu, "Fas İslamı ve Fas'ın din diplomasisi", *Gzt*, <https://www.gzt.com/mecra/fas-islami-ve-fasin-din-diplomasisi-3534394>, 04.02.2021, Erişim Tarihi: 31.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi
Burak Yetimoğlu

“

Bölgede Fas gibi mühim bir ülkenin kralı ve aynı zamanda dini lideri olan VI. Muhammed'in ABD için önem arz edecek dini politikalar" geliştirmesi ABD için Fas'ı daha kıymetli hale getirmiştir.

”

“

Böylece 2004 yılında Fas Krallığı ile ABD arasında Serbest Ticaret Anlaşması (STA) imzalanmıştır.¹ İmzalanan STA 2006 yılında yürürlüğe girmiş ve anlaşma ile beraber her geçen yıl iki ülke arasındaki ticaret hacmi sürekli olarak büyümüştür.

”

sağlamıştır. Çünkü, ABD'ye göre Fas'ın komşusu Cezayir'de uzun bir süre devam eden iç savaşın nedeni ülkede artan "Siyasal İslam" olmuştur. Cezayir'de bu gelişmeler yaşanırken, bölgede Fas gibi mühim bir ülkenin kralı ve aynı zamanda dini lideri olan VI. Muhammed'in ABD için önem arz edecek dini politikalar" geliştirmesi ABD için Fas'ı daha kıymetli hale getirmiştir.¹⁸

ABD için bölgede dikkate değer bir gelişme olan bu dini faaliyetlerin yanında, VI. Muhammed döneminde hızlı gelişen "serbest ekonomi" anlayışı da iki ülke arasında ilişkilerin gelişmesini sağlamıştır. Fas Krallığı 1990'lı yılların başından itibaren Avrupa Birliği'ne bağlı olan ticaretini çeşitlendirmeye ve farklı ülkelerle de ekonomik iş birliği yapmaya gayret etmiştir. Bu gayret neticesinde, uzun zamandır stratejik ve askeri ortaklık geliştirdiği Washington yönetimi ile bir ticaret anlaşması yapmanın kendisi için önemli olduğuna karar vermiştir. Böylece 2004 yılında Fas Krallığı ile ABD arasında Serbest Ticaret Anlaşması (STA) imzalanmıştır.¹⁹ İmzalanan STA 2006 yılında yürürlüğe girmiş ve anlaşma ile beraber her geçen yıl iki ülke arasındaki ticaret hacmi sürekli olarak büyümüştür. İki ülke arasında imzalanan STA sonrası Fas'ın ABD'ye yaptığı ihracatın, tüm ihracat içinde oranı 2012-2014 yılları arasında %2 dolaylarından %4 civarına çıkarken, ithalat payı da %4'lerden %7'lere kadar yükselmiştir. Ayrıca, Fas'ın ekonomik kalkınmasında çok yüksek payı olan ABD yardımlarının oranı da bu ticaret anlaşması sonrasında gelişim göstermiştir.

¹⁸ Yahia H. Zoubir, "Les États-Unis et le Maghreb : primauté de la sécurité et marginalité de la démocratie", *L'Année du Maghreb*, S. II, 01.03.2007, s. 563-84.

¹⁹ Ward Vloeberghs, "Quand le royaume rayonne", *Confluences Méditerranée* N. 78, S. 3, 30.09.2011, s. 157-70.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi
Burak Yetimoğlu

“

ABD'nin Fas ile savunma sektöründen sonra ekonomik alanda da iş birliği yapmasının nedenlerinden biri, daha önce de belirttiğimiz üzere, Fas'ın bölgede ılımlı ve hoşgörülü “İslam” anlayışının temsilcisi olması ve “terörizmle mücadele” verdiği katkıları teşvik etmesidir.

”

Amerika'dan Fas'a doğrudan gelen yatırımcı gelirlerinin oranı da %3,5'tan %6'lara kadar çıkmıştır.²⁰ ABD'nin Fas Ticaret Müşaviri bir Fas gazetesine verdiği röportajda STA sonrası Fas'ın Amerika'ya ihracatının %200 oranında arttığını ve 1,6 milyar dolara kadar varan bir ihracat hacminin oluştuğunu belirtmiştir. Bu yüksek ihracat rakamlarının yanında, 120 Amerikan şirketinin yaklaşık 100 bin Faslı vatandaşına istihdam sağladığını ifade etmiştir. ABD'nin Fas ile savunma sektöründen sonra ekonomik alanda da iş birliği yapmasının nedenlerinden biri, daha önce de belirttiğimiz üzere, Fas'ın bölgede ılımlı ve hoşgörülü “İslam” anlayışının temsilcisi olması ve “terörizmle mücadele” verdiği katkıları teşvik etmesidir. Bölgede ABD başta olmak üzere Avrupa ülkelerine savunma ve istihbarat desteği veren Fas'ı ekonomik ve sosyal olarak güçlendirmek her zaman bu ülkeler için de faydalı olacaktır.²¹

Fas Krallığı ile ABD arasındaki savunma ve askeri iş birliği son zamanlarda artmaya devam etmiştir. VI. Muhammed döneminde artan bu ilişkilerin gözden kaçmaması gereken diğer bir noktası, Fas Krallığı'nın ABD'nin üst düzey çabaları sonrası NATO dışından ayrıcalıklı müttefik ülke olma özelliğini kazanmasıdır. Bu durum, askeri teçhizatın satın alınmasını finanse etmek için fonlara erişimini mümkün kılan bir statü de sağlamıştır.²² Fas, ABD askeri teçhizatının dünyadaki 3. en

²⁰ Karim El Mokri, “Maroc-Les Amériques : Interactions économiques et géopolitiques”, Economia.ma, <http://economia.ma/fr/content/maroc-les-am%C3%A9riques-interactions-%C3%A9conomiques-et-g%C3%A9opolitiques>, 10.12.2015, Erişim Tarihi: 31.03.2021.

²¹ Medias24-Site d'information, “Le Consul américain à Casablanca : Le Maroc a tout à gagner à investir aux Etats-Unis”, <https://www.medias24.com/le-consul-americain-a-casablanca-le-maroc-a-tout-a-gagner-a-investir-aux-etats-unis-16908.html>, 27.02.2021, Erişim Tarihi: 31.03.2021.

²² Yousra Abourabi, “Les relations internationales du Maroc: Le Maroc à la recherche d'une identité stratégique”, içinde *Le Maroc au présent : D'une*

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi
Burak Yetimoğlu

büyük alıcıları arasında yer almaktadır. Bölgede Cezayir ile arasında olan askeri rekabet sonrası, Cezayir'in yaptığı büyük silah alımları sonrası Fas da ABD'den yüksek miktarda silah alımı yapmaya devam etmektedir. Özellikle Çin ve Rusya'nın Kuzey Afrika bölgesinde yoğun bir şekilde faaliyet göstermesi sonrası, Fas, ABD için artık değeri göz ardı edilemeyecek bir ülke olmuştur.²³ Bu nedenle 2 Ekim 2020'de Fas ile ABD arasında "tarihi" bir savunma anlaşması imzalanmıştır.²⁴ Bu savunma anlaşmasının tarihi olarak nitelendirilmesinin nedeni; 2020-2030 yıllarını kapsayan, stratejik ve askeri alanda topyekûn işbirliğinin, silah ve teçhizat tedarikinin, tüm alanlarda (Kara, Deniz, Hava) ortak askeri eğitimin ve ortak istihbarat çalışmalarının önünü açmasıdır.²⁵ Böylece iki ülke, askerlerinin beceri ve kabiliyetlerini ortaklaşa geliştirmeye ve askerlerin birlikte hareket etme kabiliyetlerinin daha hızlı ve kolay hale gelmesinin çalışmalarını başlatmıştır.

Amerika ile Fas arasında imzalanan bu tarihi anlaşma sonrası iki ülke arasındaki ilişkilerde "İsrail" etkisi bir anda tartışılmaya başlanmıştır. İsrail ile Arap- Müslüman ülkeleri arasında "sözde barış planı" olarak planlanan "yüzyılın anlaşmasının" başarıya ulaşması için Fas Krallığı ile yapılacak

époque à l'autre, une société en mutation, ed. Assia Boutaleb vd., Description du Maghreb , Centre Jacques-Berque, Maroc, 2016, s. 569-604.

²³ Le Point Afrique, "Accord de coopération militaire du Pentagone : au tour du Maroc", Le Point, https://www.lepoint.fr/afrique/accord-de-cooperation-militaire-du-pentagone-au-tour-du-maroc-04-10-2020-2394764_3826.php, 04.10.2020, Erişim Tarihi: 31.03.2021.

²⁴ Le360, "Vidéo. Signature d'un accord historique de défense entre le Maroc et les États-Unis", <https://fr.le360.ma/politique/video-signature-dun-accord-historique-de-defense-entre-le-maroc-et-les-etats-unis-224328>, 02.10.2020, Erişim Tarihi: 31.03.2021.

²⁵ LesEco.ma, "MAROC-USA: un partenariat 'plus fort que jamais'", <https://lesec.ma/maroc/maroc-usa-un-partenariat-plus-fort-que-jamais.html>, 20.01.2021, Erişim Tarihi: 31.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi
Burak Yetimoğlu

bir anlaşma da önem taşımaktaydı.²⁶ Bu durum Fas Krallığı için de kaçırılmayacak bir fırsat olmuştur. Böylece, Fas Krallığı'nın uzun bir süredir kırmızı çizgisi olan milli meselesi "Batı Sahra" konusunda bir diplomatik ilerleme kaydetmenin yolu açılmıştır. Fas Krallığı İsrail ile normalleşmesi karşılığında, ABD'nin Batı Sahra bölgesinde bulunan Dahla şehrinde bir konsolosluk açarak, bölgede hâkim devlet statüsünü dünyanın büyük güçlerinden biri olan ABD tarafından tanınmasını sağlamış olacaktı.²⁷ ABD'nin Batı Sahra'da konsolosluk için Dahla'yı seçmesinin de ayrı bir önemi bulunmaktadır. Bölgede yapılmakta olan havalimanı, liman ve yolların güçlendirilmesi gibi mega projelerle, bu şehrin mühim bir ticaret merkezine dönüşmesi için hazırlıklar yapılmaktaydı. Şehrin stratejik konum olarak mühim bir konumda olması ABD'nin neden konsolosluk için neden o şehri seçtiğini de göstermektedir.²⁸

Değindiği üzere, Fas Krallığı ile ABD arasındaki iyi ikili ilişkilerin arkasında Fas'tan dünyanın birçok bölgesine göç etmiş Yahudi Lobisi'nin de etkisinin olduğunu unutmamak faydalı olacaktır. Her ne kadar 2000 yılından bu yana Fas ile İsrail arasında gergin bir atmosferin var olduğu ve ilişkilerin durma noktasına geldiği bilirse de, iki ülke arasındaki ticari, siyasi ve diplomatik faaliyetlerin tam olarak kesildiği iddia edilemez. Bu

²⁶ Halil Kaya, Trump'ın sözde barış planı ve Fas'ın tutumu", AA, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/trumpin-sozde-baris-plani-ve-fasin-tutumu/1761997>, 01.04.2021, Erişim Tarihi: 31.03.2021.

²⁷ Le Monde, "Maroc-Israël : « Le Maghreb va au bout des alliances héritées de la guerre froide»", https://www.lemonde.fr/afrique/article/2020/12/22/maroc-israel-le-maghreb-va-au-bout-des-alliances-heritees-de-la-guerre-froide_6064244_3212.html, 22.12.2020, Erişim Tarihi: 31.03.2021.

²⁸ Fnh.ma, "Maroc - Etats-Unis: une nouvelle impulsion aux relations économiques", <https://fnh.ma/article/actualite-economique/maroc-etats-unis-une-nouvelle-impulsion-aux-relations-economiques>, 16.01.2021, Erişim Tarihi: 03.04.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi
Burak Yetimoğlu

nedenle, bu normalleşmeyle birlikte aslında Fas Krallığı kendisi için çok büyük bir taviz vermezken, karşılığında kendisi için çok değerli olan milli bir meselede büyük bir diplomatik zafer kazanmıştır.

Donald Trump döneminde alınan Batı Sahra'da elçilik açma kararı ile ilgili yeni ABD başkanı Joe Biden herhangi bir açıklama yapmamıştır. Ancak yeni yönetimin bu kararda çok keskin bir şekilde değişiklik yapacağı düşünülmemektedir. Ayrıca, 2020 yılının ekim gerçekleştirilen tarihi savunma anlaşmasının devamı olarak düşünülebilecek bir mahiyette, 2021 yılının mart ayı başında Fas Krallığı Donanması ile ABD Donanması'nın Fas'ın okyanus kıyılarında geniş katımlı bir askeri tatbikat gerçekleşmiştir. Bu askeri tatbikat, son zamanlarda iki ülke arasındaki kıymetli ilişkilerin bir göstergesi olmuştur.²⁹ ABD'nin Fas Büyükelçiliği'nden bu tatbikat ile ilgili yapılan açıklamada, "birçok farklı sahada yüzey saldırıları, denizaltı karşıtı savaş, hava-deniz saldırıları, birleşik lojistik destek ve deniz engelleme operasyonları dahil olmak üzere çeşitli savunma alanlarında ortak ülkeler arasındaki birlikte çalışabilirliği artırmayı hedefledikleri" belirtilmiştir.³⁰ Bu tatbikat sonrası ABD, Fas Krallığı'nın kendisi için bölgede önemli bir askeri müttefiki olduğunu tescillemiştir.

²⁹ Le Desk, "La 6ème Flotte Américaine En Exercice Au Large Du Maroc et Des Canaries Perturbe Les Liaisons Aériennes", <https://ledesk.ma/encontinu/la-6eme-flotte-americaine-en-exercice-au-large-du-maroc-et-des-canaries-perturbe-les-liaisons-aeriennes/>, 03.03.2021, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

³⁰ Bladi.net, "Coopération militaire : exercices entre le Maroc et les Etats-Unis", <https://www.bladi.net/etats-unis-maroc-exercice-militaire,80477.html>, 04.03.2021, Erişim Tarihi: 01.04.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
ABD ve Fas Krallığı Arasındaki Stratejik Ortaklığın Tarihsel Gelişimi
Burak Yetimoğlu

Sonuç

Amerika Birleşik Devletleri, Kuzey Afrika bölgesinde komşularına nazaran ekonomik, siyasi, askeri olarak daha stabil bir ülke olan Fas Krallığı ile olan ilişkisine uzun bir süredir çok önem vermiştir. Bu önem, Fas'ın bağımsızlığından itibaren ABD için süreklilik arz edecek şekilde artmıştır. VI. Muhammed dönemine kadar aradaki ilişki; dost ilişkisi ve savunma ve iş birliği alanında yapılan birkaç ortaklık düzeyinde yürütülmüştür. Ancak VI. Muhammed'in kral olmasıyla birlikte ilişkiler daha üst bir noktaya taşınmış, Fas Krallığı ABD için önemli bir stratejik ülke olmuştur.

Özellikle 11 Eylül 2001 Amerika İkiz kuleleri ve 16 Mayıs 2003 Kazablanka saldırıları sonrası, Fas Krallığı ABD için terörle mücadelede çok değerli bir ortak haline dönüşmüştür. ABD bu ortaklığı ticari ve siyasi olarak çeşitlendirmiş, ikili ilişkileri güçlendirmiştir. ABD Başkanı Trump döneminde, İsrail ile normalleşme karşılığında ABD'nin Fas'ın Batı Sahra bölgesinde bulunan Dahla'da konsolosluk açması, Fas için mühim bir diplomatik kazanım olmuştur. Özellikle, Çin ve Rusya'nın Afrika'da askeri ve ekonomik alanda yüksek miktarda yatırımlar yapması sonrası, Fas Krallığı ABD için çok daha kritik değere sahip bir ülke haline gelmiştir. Bu nedenle, geçtiğimiz ay iki ülke arasında çok kritik ortak savunma tatbikatları gerçekleştirilmiştir. Fas Krallığı'nın en mühim milli meselesinde ABD'nin atmış olduğu adım, bölge güvenliği ve stratejik konumu açısından da ABD'nin Fas'taki çıkarlarının ve iki ülke arasındaki iş birliğinin artarak devam edeceğini göstermektedir.

Enerji Rekabeti Bağlamında ABD'nin Mozambik'teki LNG Açılımı

Necdet Burak Özyurt*

“

Küresel güçlerin rekabetinin en derin şekilde hissedildiği coğrafyaların başında Afrika gelmektedir.

”

Giriş

Küresel güçlerin rekabetinin en derin şekilde hissedildiği coğrafyaların başında Afrika gelmektedir. Kıtanın sahip olduğu doğal zenginlikler ve burada hüküm süren ülkelerin küresel ticaret yollarına yön veren jeostratejik konumları ekonomik ve siyasi gücü elinde toplamaya çalışan büyük ülkelerin politikalarını şekillendirmektedir. 2010 yılında Mozambik'te keşfedilen yüksek miktarda doğal gaz rezervi de küresel enerji piyasasına hâkim ülkelerin dikkatini çekmiş; kaynağın çıkartılması ve arzı konusunda adımlar atılması için büyük motivasyon sağlamıştır. Elde edilecek doğal gazın satışının boru hatlarıyla değil; sıvılaştırılarak tankerler aracılığıyla uzak ülkelere taşınması, kaynaktan fayda sağlanabilmesi adına tek seçenek gibi durmaktadır. Bulunan rezervlerin ve kâğıt üzerindeki zenginliğin 1975 yılında Portekiz'den bağımsızlığını kazanmasının ardından 1992'ye kadar iç savaşın pençesinde refahtan uzak bir şekilde yaşayan Mozambik halkına ne getireceği henüz bilinmezken, doğal gazın nasıl çıkartılacağı ve nereye satılacağı konusu da keşfin ardından en çok merak edilen sorulardan olmuştur.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bölge Çalışmaları Enstitüsü, Afrika Çalışmaları, ORCID: 0000-0001-9065-358X, necdetburak@gmail.com.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Enerji Rekabeti Bağlamında ABD'nin Mozambik'teki LNG Açılımı
Necdet Burak Özyurt

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) sıvılaştırılmış doğal gaz piyasasındaki önemli ihracatçılardan biri olması, bu devletin Afrika'daki enerji yarışında geride kalmak istememesi ve Çin'in artan enerji ihtiyacı çerçevesinde Mozambik'teki doğal gaz rezervlerine ilgi göstermesi gibi nedenlerden ötürü gözler Washington yönetiminin konuyla ilgili atacağı adımlara çevrilmiştir. Dolayısıyla, bu çalışmada Mozambik'te keşfedilen doğal gazın işlenebilmesi adına bölgede kurulması planlanan tesis için gerekli olan fonun sağlanması amacıyla ABD tarafından tahsis edilen kredinin hangi koşullarda verildiği incelenmiş ve bu durumun uluslararası küresel enerji rekabetinde neye tekabül ettiği araştırılmıştır. Yapılan bu inceleme ile Mozambik'teki durumun anlaşılması; hangi ülkelerin sahada olduğu, ne gibi adımlar atıldığı ve yaşanan güvenlik sorunlarının neler olduğu ortaya konularak bu alanda literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu inceleme çerçevesinde elde edilecek bilgi ve değerlendirmeler; açıklayıcı ve betimleyici bir yöntem kullanmak suretiyle nicel verilerle de desteklenerek yazıya dökülecektir. Ayrıca, çalışma içerisinde alanında uzman kişilerin medyada yer alan görüşlerine de yer verilecektir.

Anahtar Sözcükler: Mozambik, LNG, Afrika, ABD, Çin, DAİŞ

I. LNG nedir?

Doğal gaz, fosil enerji kaynakları içerisinde en çevreci olarak nitelendirilen ve avantajlarından dolayı dünya enerji tüketiminde payı her geçen yıl artan bir yakıt türüdür.¹ Bu nedenle doğal gazın arz güvenliği özel bir öneme sahiptir. Öte

¹ BP, "Statistical Review of World Energy 2020", <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2020-full-report.pdf>, Erişim Tarihi: 20.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Enerji Rekabeti Bağlamında ABD'nin Mozambik'teki LNG Açılımı
Necdet Burak Özyurt

yandan yüksek miktarda enerjiye ihtiyaç duyan bazı bölgeler doğal gazın çıktığı coğrafyalardan uzakta bulunabilmektedir. Denizaşırı ülkelere boru hatlarıyla doğal gaz transferinin maliyetinin yüksek olması ve beraberinde getirdiği güvenlik sorunları düşünüldüğünde bunları aşmak adına sıvılaştırılmış doğal gaz (*Liquefied Natural Gas–LNG*) ticareti ön plana çıkmıştır.² Belirli bir soğutma işlemine tabi tutulan doğal gaz sıvı halini aldıktan sonra hacimsel olarak 600 kat küçülmekte; bu yöntem de doğal gaz ticaretinde LNG'yi avantajlı duruma taşımaktadır.³

Zaman içerisinde doğal gazı sıvılaştırma ve gazlaştırma terminallerinde, tanker sayılarında ve LNG ticaret hacminde dikkate değer bir artış gözlenmiştir. Bu doğrultuda, uluslararası doğal gaz ticaretinde LNG'nin payı 1970'li yıllarda yüzde 6 iken bu rakam 2015'te yüzde 32,5'a çıkmıştır.⁴ LNG ticaretindeki bu yükseliş doğal gaz kaynağını coğrafi nedenler yüzünden boru hatlarıyla satamayan ülkeler adına önemli bir şans sunmaktadır. Bu sebepten dolayı rezerv sahibi ülkelerin pazardaki paylarını LNG aracılığıyla artırması öngörülmektedir. LNG'nin küresel piyasada rolünün artmasında en önemli etken ise Avrupa ve Asya'daki yüksek enerji tüketimine sahip olan ülkelerin taleplerinin çoğalmış olmasıdır. LNG aracılığıyla doğal gaz satan ülkeler yatırımlarını gazın sıvılaştırılması ve nakliyesine, satın alan ülkeler ise tankerler ile gelen gazın tekrar gazlaştırılmasına yönelik tesis inşalarına yönlendirmeye başlamışlardır.

² Erdal Tanas Karagöl & Salihe Kaya, "LNG'nin Dünya Enerji Ticaretindeki Yeri", SETA, <https://setav.org/assets/uploads/2016/12/LNGnin-Dunya-Enerji-Ticaretindeki-Yeri-PDF.pdf>, Erişim Tarihi: 21.03.2021.

³ Shell, "Sıvılaştırılmış Doğalgaz (LNG)", <https://www.shell.com.tr/kurumsal-musteriler/shell-Ing/liquefied-natural-gas-Ing.html>, Erişim Tarihi: 19.03.2021.

⁴ BP, "BP Statistical Review of World Energy", <http://www.bp.com/statisticalreview> Erişim Tarihi: 21.03.2021

“

LNG, Avrupa ülkelerine Rusya'ya olan doğal gaz bağımlılıklarını minimize etmek için önemli bir fırsat sunmaktadır.

”

LNG, Avrupa ülkelerine Rusya'ya olan doğal gaz bağımlılıklarını minimize etmek için önemli bir fırsat sunmaktadır. İngiltere ve İspanya'nın alıcı olarak ilk iki sırada yer aldığı Avrupa pazarı, ihtiyaç duyduğu gazın büyük bir bölümünü Katar ve Cezayir'den karşılamaktadır. Kaya gazı devriminin ardından 2016 yılında LNG ihracatçıları listesine giren ABD, Avrupa için bir başka önemli enerji arz noktası olmaya başlamıştır.⁵

II. Afrika'nın Üçüncü Büyük Doğal Gaz Rezervi

Mozambik'teki doğal gaz rezervlerinin keşfi evvela 2000'li yılların başında gerçekleşmiştir. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin en büyük petrol ve kimya şirketi olan Sasol'un, ülkenin Pande ve Temane bölgelerinde yürüttüğü sondaj çalışmaları sonucu 2,7 trilyon fit küp doğal gaz bulunmuştur. Bu çalışmanın konusunu da oluşturan ve Mozambik'i doğal gaz piyasasında önemli bir konuma getiren rezervlerin keşfi ise 2010 yılında gerçekleşmiştir. Bu kapsamda, merkezi ABD'de bulunan Anadarko enerji şirketi, ülkenin kuzeydoğusunda yer alan Cabo Delgado eyaletinin kıyılarında yer alan ve Rovuma sahası olarak adlandırılan bölgede geniş doğal gaz yatakları keşfettiğini ilan etmiştir. Ertesi yıl aynı bölgede İtalyan petrol şirketi Eni de büyük bir gaz sahası tespit ettiğini duyurmuştur.⁶ Gerçekleştirilen çalışmaların ardından ülkenin yaklaşık 150 Trilyon fit küp doğal gaz rezervine sahip olduğu ortaya çıkmış; bu rakam Mozambik'i Nijerya ve Cezayir'in ardından Afrika'nın üçüncü, dünyanın ise on ikinci büyük doğal gaz rezervine sahip ülkesi konumuna taşımıştır.⁷

⁵ Karagöl & Kaya, a.g.e.

⁶ Aljazeera, Ilham Rawoot, "Gas-rich Mozambique may be headed for a disaster", <https://www.aljazeera.com/opinions/2020/2/24/gas-rich-mozambique-may-be-headed-for-a-disaster>, Erişim Tarihi: 17.03.2021.

⁷ M. Anne Pitcher, "Mozambique Elections 2019: Pernicious Polarization, Democratic Decline and Rising Authoritarianism", *African Affairs*, C. 119, S. 476, Temmuz 2020, s. 468-486.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Enerji Rekabeti Bağlamında ABD'nin Mozambik'teki LNG Açılımı
Necdet Burak Özyurt

“

Söz konusu kredi ABD'nin EXIM Bank aracılığıyla Sahraaltı Afrika'da onayladığı en büyük kredi olmuştur.

”

Mozambik yüksek enerji arzına ihtiyaç duyan ülkelere denizaşırı ve uzak bir mesafededir. Komşuları Tanzanya, Malavi, Zambiya, Zimbabve, Esvatini Krallığı ve Güney Afrika Cumhuriyeti'nin bu ülkeden çıkartılacak doğal gazın müşterileri olması kıtanın şartları göz önüne alındığında mümkün görünmemektedir. Zira çıkartılması planlanan doğal gazın yüzde 90'ı için halihazırda Avrupa ve Asya'daki enerji tüketimi yüksek olan ülkeler ile uzun vadeli anlaşmalar yapılmıştır.⁸ Bu ticaretin tahmin edildiği üzere LNG üzerinden gerçekleşmesi planlanmaktadır.

ABD'li enerji şirketi Anadarko'nun Afrika'da sahip olduğu varlıkların 2019 yılında Fransız petrol şirketi Total'e 8,8 milyar dolar karşılığında satılmasının ardından, bu firma Rovuma sahasındaki doğal gaz rezervlerinin yüzde 26,5'ine sahip olmak suretiyle en büyük hissedarı haline gelmiştir. LNG konsorsiyumunda Total'in ardından yüzde 15 ile en çok paya ise Mozambik devlet petrol şirketi ENH (*Empresa Nacional de Hidrocarbonetos*) sahiptir.⁹

III. ABD'nin LNG Projesine Dahil Olması

Uluslararası sistemin önde gelen aktörleri olan ABD ve Çin'in güçlerini karşı karşıya getirdiği alanlardan biri de bu iki devin Afrika'daki yatırımlarıdır. Pekin yönetiminin kıtadaki ülkelerle özellikle ekonomik ve siyasi ilişkilerini sürekli olarak artırması ve ABD'nin dünya üzerinde LNG ihraç eden ülkeler arasında Katar ile Avustralya'nın ardından 47,5 milyar metreküp

⁸ Total, "Total closes the acquisition of Anadarko's shareholding in Mozambique LNG", <https://www.total.com/media/news/press-releases/total-closes-acquisition-anadarkos-shareholding-mozambique-lng>, Erişim Tarihi: 20.03.2021.

⁹ Reuters, "Oil Major Total closes purchase of Anadarko's Mozambique LNG asset", <https://www.reuters.com/article/us-total-mozambique-idUSKBN1WF0HM>, Erişim Tarihi: 27.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Enerji Rekabeti Bağlamında ABD'nin Mozambik'teki LNG Açılımı
Necdet Burak Özyurt

ile üçüncü sırada yer alması, Washington yönetimini dünya enerji piyasasını yakından ilgilendiren Mozambik'teki bu gelişmelere karşı aksiyon almaya zorlamıştır.¹⁰ Öte yandan yakın gelecekte Mozambik'in de küresel LNG piyasasında önemli bir ihracatçı olması beklenmektedir.¹¹ Böylece, daha önce ABD senatosunda yeterli çoğunluk sağlanamadığı için ertelenen karar 2019'un son aylarında çıkmış ve ABD İhracat-İthalat Bankası (*US EXIM Bank*) Birleşik Devletler'in bölgeye ihracatını desteklemek amacıyla Mozambik'in kuzeyinde devasa bir LNG tesisi kurulması için 5 milyar dolar kredi verilmesi kararını onaylamıştır¹². Söz konusu kredi ABD'nin EXIM Bank aracılığıyla Sahraaltı Afrika'da onayladığı en büyük kredi olmuştur. Kredi sonucu Afungi yarımadasında büyük bir LNG tesisi kurulması planlanmaktadır. Finansman, Fransız enerji şirketi Total'in LNG üretiminde kullanacağı ABD yapımı malzeme ve ekipmanların satın alınmasını kapsamaktadır. Bu sayede başta Teksas, New York, Pensilvanya, Georgia ve Tennessee eyaletlerindeki üreticilerde olmak üzere, beş yıllık öngörülen inşaat süresince ABD vatandaşı 16 bin 400 kişiye istihdam sağlanacağı belirtilmektedir. Bunlara ek olarak tesisin kurulmasının ardından da Florida ve Güney Karolina'da ek iş olanaklarının ortaya çıkacağı tahmin edilmektedir.¹³

¹⁰ Statista, "Major liquefied natural gas exporting countries in 2019", <https://www.statista.com/statistics/274528/major-exporting-countries-of-lng/>, Erişim Tarihi: 25.03.2021.

¹¹ Fondation Jean-Jaures, "Une nouvelle geopolitique de l'energie", No. 173, Mayıs 2013, s.9

¹² Cullen S. Hendrix, "What US Strategy Gets Wrong About in Africa", *Peterson Institute for International Economics*, Mart 2020, Erişim Tarihi: 11.04.2021.

¹³ Şarkul Avsat, "ABD, Afrika'daki yatırımlarını artırarak Çin ile yeni bir rekabet cephesi açıyor", <https://turkish.aawsat.com/home/article/2427056/abd-afrikadaki-yat%C4%B1r%C4%B1mlar%C4%B1n%C4%B1-art%C4%B1rarak-%C3%A7in-ile-yeni-bir-rekabet-cephesi-a%C3%A7%C4%B1yor>, Erişim Tarihi: 26.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Enerji Rekabeti Bağlamında ABD'nin Mozambik'teki LNG Açılımı
Necdet Burak Özyurt

ABD EXIM Bank Yönetim Kurulu Başkanı Kimberly A. Reed kredi onayının ardından medyaya verdiği demeçte anlaşmanın küresel pazar şartlarında Çin ve Rusya ile rekabet etmek için ABD'de üretilen mal ve hizmetlerin ihracatına yardımcı olacak iyi bir örnek olduğunu dile getirmiştir. ABD EXIM Bank'ın tahminlerine göre kredinin faiz getirisi ve muhtemel kazançlardan elde edilecek vergi gelirlerinin 600 yüz milyon dolardan fazla olması beklenmektedir. Bankanın yönetim kurulu üyesi Judith D. Pryor da konuyla ilgili yaptığı açıklamada 2010 yılında Afrika'nın kentsel bölgelerinde yaşayan insan sayısının 400 milyonken 2050'de bu rakamın 1,3 milyara yükselmesinin beklendiğini ifade ederek, verilen kredinin aynı zamanda Mozambik ekonomisinin ve ülkede yaşayan insanların yaşamlarının daha iyi bir seviyeye ulaşması adına önemli olduğunu dile getirmiştir.¹⁴

IV. Çin-ABD Rekabetinin Mozambik'teki İzdüşümü

Tarihi kredinin onaylanması dönemin ABD Başkanı Donald Trump'ın ülkesinin Afrika ile ticaret ve karşılıklı yatırım rakamlarını yükseltmek için 2018'de başlattığı 'Afrika'nın Kalkınması İnisyatifi' bağlamında değerlendirilmektedir.¹⁵ Öte yandan konuyla ilgili basına konuşan Mozambik merkezli siyasi risk ve güvenlik danışmanlık şirketi Zitamar Consulting ekonomisti Mark Bohlund, bu adımla birlikte Batılı ülkelerin ve Washington yönetiminin Çin'in Afrika'daki faaliyetlerini itham etmek için sıklıkla yönelttiği eleştirilerin bizatihi ABD'nin kendisi tarafından uygulandığını vurgulamıştır. Diğer bir ifadeyle,

¹⁴ US EXIM Bank, "EXIM approves 5 billion to finance exports to Mozambique LNG Project", <https://www.exim.gov/news/exim-approves-5-billion-finance-exports-mozambique-lng-project>, Erişim Tarihi: 21.03.2021.

¹⁵ Indyturk, "ABD, Afrika'daki yatırımlarını artırarak Çin ile yeni bir rekabet cephesi açıyor", <https://www.indyturk.com/node/221471/d%C3%BCnya/abd-afrikadaki-yat%C4%B1r%C4%B1mlar%C4%B1n%C4%B1-art%C4%B1rarak-%C3%A7in-ile-yeni-bir-rekabet-cephesi-a%C3%A7%C4%B1yor>, Erişim Tarihi: 25.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Enerji Rekabeti Bağlamında ABD'nin Mozambik'teki LNG Açılımı
Necdet Burak Özyurt

Afrika'daki faaliyetleri nedeniyle her fırsatta Çin'i suçlayan/eleştiren ABD yönetimi, sağlanan bu krediyle birlikte Mozambik'i geleceğe yönelik olarak geri ödemesi zor bir şekilde borçlandırmaktadır. Bohlund, tesis kurulması adına sağlanan kredinin ABD'li şirketlerin enerji piyasasındaki durumlarını iyileştireceğini belirtirken, bu adımın iki ülkenin LNG ihracat pazarında rekabet edecek gibi görünmeleri sebebiyle iki yönlü ticareti desteklemesini beklemediğini ifade etmiştir.¹⁶

Total'in inşa etmeyi planladığı tesis için ABD'nin dışında Japonya da Japonya Uluslararası İş Birliği Bankası (*JBIC*) aracılığıyla projeye 3 milyar dolar kredi sağlama kararı alarak bölgedeki rekabete dahil olmuştur. ABD'nin ve Japonya'nın yanı sıra Afrika Birliği'ne bağlı Afrika Kalkınma Bankası (*AFDB*), Birleşik Krallık'ın İhracat Finans Kuruluşu (*UK Export Finance*) ve Tayland İhracat-İthalat Bankası'nın da (*Export-Import Bank of Thailand*) dahil olduğu 20'den fazla finans kurumu tesis inşası için fon katkısı sağlarken, ortak finansman 15 milyar dolara ulaşmıştır.¹⁷ Yaklaşık olarak 20 milyar dolara mal olacağı tahmin edilen Mozambik LNG projesine ilişkin nihai yatırım kararı Haziran 2019'da alınmıştır. 2019'un ikinci yarısında inşaat çalışmalarına başlanırken öngörülen ilk üretim tarihi ise 2024 yılı olarak planlanmaktadır.¹⁸ Total'in projesi için fon aktaran ülkeler

¹⁶ South China Morning Post, "US 'follows China's Path in Africa by funding Mozambique liquefied natural gas project", <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3095564/us-follows-chinas-path-africa-funding-mozambique-liquefied>, Erişim Tarihi: 26.03.2021.

¹⁷ Indyturk, "ABD, Afrika'daki yatırımlarını artırarak Çin ile yeni bir rekabet cephesi açıyor", <https://www.indyturk.com/node/221471/d%C3%BCnya/abd-afrikadaki-yat%C4%B1r%C4%B1mlar%C4%B1n%C4%B1-art%C4%B1rarak-%C3%A7in-ile-yeni-bir-rekabet-cephesi-a%C3%A7%C4%B1yor>, Erişim Tarihi: 26.03.2021.

¹⁸ NS Energy, "Mozambique LNG Project", <https://www.nsenergybusiness.com/projects/area-1-mozambique-lng-project/>, Erişim Tarihi: 27.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Enerji Rekabeti Bağlamında ABD'nin Mozambik'teki LNG Açılımı
Necdet Burak Özyurt

arasında Çin bulunmasa da bu durum Pekin yönetiminin bölgede önemli bir aktör olmadığı anlamına gelmemektedir. Çin Ulusal Petrol Şirketi (CNPC), Total'in projesinin yakınlarında bir gaz tesisi inşa etmeyi amaçlayan Exxon Mobil şirketiyle birlikte hareket etmektedir.¹⁹

ABD, Mozambik'in kuzeyindeki LGN projesi için onayladığı kredi desteğiyle bölgede Çin'in önüne geçmiş gibi görünse de kıta geneline bakıldığında rakamlar tersini işaret etmektedir. Trump yönetimi kıta ile ticari ilişkileri geliştirme bağlamında selefi Obama yönetimine kıyasla daha başarılı olsa da ekonomik etki konusunda Çin'in gerisinde kaldığı açıktır.²⁰ Çinli EXIM Bank'ın sadece 2019 yılında Afrika'daki ülkeler için verdiği finansal desteğin 87 milyon doları bulmasına rağmen, Washington yönetimi EXIM Bank aracılığıyla 2009-2019 yılları arasında toplam 12,4 milyon dolar kredi imkânı sunabilmiştir.²¹ Bu rakamlara ek olarak, ABD'nin ve Çin'in Afrika ile karşılıklı ticaretleri de Pekin yönetiminin bu yarışta epey önde olduğunu ortaya koymaktadır. Çin Ticaret Bakanlığı verilerine göre, Pekin ile kıta ülkeleri arasındaki karşılıklı ticaret hacmi 208,7 milyar dolara ulaşmışken, ABD ile Afrika arasında bu rakam 56,9 milyar dolardır. Bu farkın arka planına bakıldığında ise Çin'in 'Kuşak-Yol' projesi bağlamında kıta boyunca inşa ettiği yollar, üstlendiği demiryolu projeleri ve yükselttiği barajlar görülmektedir. Moskova merkezli yatırım bankası Renaissance Capital'den ekonomist Charles Robertson, Washington yönetiminin Çin'in Afrika'da

¹⁹ Şarkul Avsat, *a.g.e.*

²⁰ Hasan Aydın, "Beklentiler ve Gerçekler Arasında Trump Yönetiminin Afrika Politikası", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/beklentiler-ve-gercekler-arasinda-trump-yonetiminin-afrika-politikasi/1628417/>, Erişim Tarihi: 30.03.2021.

²¹ South China Morning Post, *a.g.e.*

“

Mozambik, Cabo Delgado eyaletinde dört yıl önce ortaya çıkan terör örgütü Ensar'ul Sunna'ya karşı mücadelesini Rus ve Güney Afrikalı özel güvenlik şirketlerinin paralı askerleriyle sürdürmeye çalışmaktadır.

”

yaptıklarını yeni yeni ciddiye almaya başladığını ifade ederek bu rekabetten en çok Afrika'nın kazançlı çıkacağını ileri sürmektedir.²²

V. Projenin Güvenliği ve DAİŞ Tehdidi

Total'in üstlendiği LNG tesisinin inşaatı Mozambik'in kuzeyinde yer alan Cabo Delgado eyaletinin Palma şehri yakınlarında devam ederken merkezi hükümetle savaştan Irak Şam İslam Devleti (DAİŞ) ile iltisaklı Ensar'ul Sunna örgütüne bağlı teröristler bölgenin güvenliğine ve projenin sürdürülebilirliğine zarar vermektedir. Son olarak 24 Mart 2021 tarihinde Palma şehrine bir saldırı başlatan teröristler, LNG tesisinin inşaatında çalışan işçilerin kaldığı oteli kuşatmıştır. Mozambik Savunma Bakanlığı Sözcüsü Omar Saranga'nın verdiği bilgilere göre kuşatılan otelden kaçmaya çalışan yedi kişi öldürülmüştür. Otel kuşatmasının ardından DAİŞ'e bağlı teröristler, 75 bin kişinin yaşadığı Palma şehrini ele geçirdiklerini duyurarak Mozambik ordusuna dahil askerlerin de aralarında bulunduğu en az 55 kişinin öldürüldüğü bilgisini paylaşmıştır.²³

Güvenlik kaynaklarının aktardığı bilgilere göre Total ve tesis inşaatını sürdüren uluslararası müteahhitlik şirketleri rehin tutulan personelleri tahliye etmek için yoğun bir çaba harcamaktadır.²⁴ Mozambik'te hükümetin Ensar'ul Sunna örgütüne karşı özel güvenlik hizmeti satın aldığı Güney Afrika

²² South China Morning Post, *a.g.e.*

²³ Hürriyet, "DEAŞ Mozambik'in Palma kasabasını ele geçirdiğini açıkladı", <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/deas-mozambikin-palma-kasabasini-ele-gecirdigini-acikladi-41774786>, Erişim Tarihi: 30.03.2021.

²⁴ Nicholas Bariyo, Gabriele Steinhauser & Benoit Faucon, "As Islamic siege in Mozambique Drags On, Natural Gas Project Scrambles to Evacuate", *Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/as-islamist-siege-in-mozambique-drags-on-natural-gas-project-scrambles-to-evacuate-11616858201>, Erişim Tarihi: 30.03.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Enerji Rekabeti Bağlamında ABD'nin Mozambik'teki LNG Açılımı
Necdet Burak Özyurt

merkezli Dyck şirketinin yönetim kurulu başkanı Lionel Dyck, yaptığı açıklamada helikopterlerin de kullanıldığı kurtarma çalışmalarıyla yüzden fazla kişinin Palma şehrinden tahliye edildiğini ifade etmiştir. Palma kentinin sokaklarının cesetlerle dolu olduğunu belirten Dyck, şehrin çok iyi planlanmış, koordineli bir saldırı sonrası ele geçirildiğinin altını çizmiştir.

Mozambik, Cabo Delgado eyaletinde dört yıl önce ortaya çıkan terör örgütü Ensar'ul Sunna'ya karşı mücadelesini Rus ve Güney Afrikalı özel güvenlik şirketlerinin paralı askerleriyle sürdürmeye çalışmaktadır.²⁵ Örgütün ortaya çıkış nedenleri ile ilgili iki iddia ön plana çıkmaktadır. Bunların ilkinde Cabo Delgado'nun ülkenin en fakir bölgesi olmasına rağmen uluslararası petrol şirketlerinin çalışmalarına da ev sahipliği yapmasına işaret edilerek eyaletteki yoksulluğun altı çizilmektedir. Diğer iddiada ise Mozambikli Müslüman gençlerin Kenya ve Tanzanya'dan gelen vaizler tarafından radikalleştirildikleri ifade edilirken yurtdışında okuyan Mozambikli üniversite öğrencilerinin de Vehhabilikten etkilenerek örgüte katıldıkları belirtilmektedir.²⁶ 10 Mart 2021 tarihinde ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan bildiride DAİŞ'in Mozambik kolu olduğu belirtilen Ensar'ul Sunna örgütünün Yabancı Terör Örgütleri Listesi'ne eklendiği duyurulmuştur.²⁷ Teröristlerin

²⁵ Tufan Aktaş, "Mozambik'te terör örgütü Ensar'ul Sunna'nın saldırdığı kentte sivilleri kurtarma operasyonu sürüyor" *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/mozambikte-teror-orgutu-ensarul-sunnanin-saldirdigi-kentte-sivilleri-kurtarma-operasyonu-suruyor/2192133> , Erişim Tarihi: 31.03.2021.

²⁶ Eric Morier-Genoud, "The Jihadi insurgency in Mozambique: Origins, nature and beginning", *Journal of Eastern African Studies*, C. 14, S. 3, Temmuz 2020, s. 396-412.

²⁷ Kasım İleri, "ABD, DEAŞ'ın Demokratik Kongo ve Mozambik kollarını yabancı terör örgütleri listesine ekledi", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-deasin-demokratik-kongo-ve-mozambik->

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Enerji Rekabeti Bağlamında ABD'nin Mozambik'teki LNG Açılımı
Necdet Burak Özyurt

saldırılarında bugüne dek 2 binden fazla kişi yaşamını yitirirken 670 bin kişi de evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Bölgede 1 milyondan fazla insan güvenlik krizi riski ile hayatlarına devam etmektedir.²⁸ Palma'da yaşanan krizin ardından uluslararası yardım beklentisini dile getiren Mozambik yönetimine ilk cevaplar Lizbon ve Washington'dan gelmiştir. Portekiz, isyancı güçlere karşı mücadelesinde Mozambik ordusunu eğitmek için ülkeye askeri personel gönderme sözü verirken, ABD ise Mozambik hükümetiyle iş birliği yapmaya kararlı olduğunun altını çizmiştir.²⁹ Yaşanan güvenlik sorunları sebebiyle projenin akıbetinin sekteye uğrayıp uğramayacağı ve küresel güçlerin DAİŞ'in bölgedeki varlığına karşı bir aksiyon alıp almayacağı sorusu ise henüz bir cevap bulamamaktadır.

Sonuç

ABD'nin Mozambik'in kuzeyinde keşfedilen ve önümüzdeki yıllarda çıkartılması planlanan doğal gaz rezervlerine ilgisi nedeniyle LNG tesisi inşası için onayladığı tarihi kredi, Afrika'daki enerji rekabetinde yarışın hızlanacağı anlamına gelmektedir. Çin'in 'Kuşak ve Yol' projesi bağlamında kıtaya aktardığı yatırımlar düşünüldüğünde, Washington yönetiminin bu rekabette geride kalmasının Birleşik Devletler'in küresel gücüne zarar vereceği açıktır. LNG projesinin en büyük destekçisi olarak tesisin üretime geçtiği dönem içerisinde karar

[kollarini-yabanci-terror-orgutleri-listesine-ekledi/2171933](#), Erişim Tarihi: 31.03.2021.

²⁸ Tufan Aktaş, "Mozambik'te terör örgütü Ensar'ul Sunna'nın saldırdığı kentte sivilleri kurtarma operasyonu sürüyor" *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/mozambikte-terror-orgutu-ensarul-sunnanin-saldirdigi-kentte-sivilleri-kurtarma-operasyonu-suruyor/2192133>, Erişim Tarihi: 31.03.2021.

²⁹ Marie Toulemonde, "Mozambique: Following the rise of Islamist group al-Shabab in Cabo Delgado", *The Africa Report*, www.theafricareport.com/78864/mozambique-following-the-rise-of-islamist-group-al-shabab-in-cabo-delgado, Erişim Tarihi: 14.04.2021.

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021
Enerji Rekabeti Bağlamında ABD'nin Mozambik'teki LNG Açılımı
Necdet Burak Özyurt

verici olma arzusu taşıyan ABD, buradaki gücüyle hem Çin'in enerjiye ulaşımında etki sahibi olmak hem de dünya enerji piyasasında en çok LNG ihraç eden üçüncü ülke olarak küresel LNG arzında Mozambik'teki konsorsiyum ile ortak hareket etmek isteyecektir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, ABD'nin EXIM Bank aracılığıyla tarihindeki en yüksek krediyi Mozambik'teki LNG tesisinin inşası için onaylaması yakın gelecekte bölgede daha aktif bir politika izleyeceğine işaret etmektedir.

ABD'nin Afrika üzerinden küresel güçlere karşı hızlandıracağı rekabetin Çin'in etkinliğini kırma amacı taşıyacağı da şüphesizdir. Kıtadaki ülkelerin birçoğunun Pekin yönetimiyle olan ilişkilerini ABD'nin bölgedeki ve dünyadaki güçlü konumuyla dengeleme arzusu içerisinde olmaları da uluslararası ilişkilerin muhtevası açısından bakıldığında anlaşılabilir bir hamle olacaktır. Öte yandan söz konusu LNG tesisinin bulunduğu alanda DAİŞ kaynaklı güvenlik sorunları artan bir grafik çizirken, bu durum projenin sürdürülebilirliğini de tehlikeye atmaktadır. ABD'nin 'terörle mücadele' adı altında Mozambik ile ortak bir çalışma içerisine girip girmeyeceği de Washington yönetiminin bölgedeki geleceği adına kilit bir öneme sahiptir.

ABD'nin Ruanda ile Ticari İlişkileri

Gamze Düzler*

“

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) de son dönemde Ruanda ile ticari ilişkilerini geliştiren ülkeler arasında yer almaktadır.

”

Giriş

Afrika'nın en küçük ülkelerinden biri olan Ruanda, uluslararası ilişkiler alanında genellikle 1994 yılında yaşanan iç savaş ve soykırım ile anılmaktadır. Ruanda, soykırım öncesi dönemde dünyanın en yoğun nüfuslu ve en yoksul ülkelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.¹ Ruanda'da Hutu ve Tutsiler arasında yaşanan etnik çatışmadan doğan soykırım sırasında yaklaşık 800.000 kişi hayatını kaybetmiştir.² Soykırımdan sonraki süreçte birçok uluslararası kurum ve kuruluştan destek alan ülke, hızlı bir toparlanma sürecine girmiştir. Ülkede gerçekleştirilen yapısal reformlarla soykırımın izleri silinmeye çalışılmakta ve ekonomik büyüme ile kıtada ön plana çıkmaktadır. Artan ekonomik potansiyeli birçok ülkenin bu küçük Afrika ülkesiyle olan ikili ticari ilişkilerinin artmasını sağlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) de son dönemde Ruanda ile ticari ilişkilerini geliştiren ülkeler arasında yer almaktadır. Bu çalışmada, Ruanda'nın uluslararası alanda artan ekonomik potansiyeline değinildikten sonra ABD'nin bu ülke ile olan ticari ilişkileri gelişen süreç içerisinde ele alınacaktır.

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler, gamze.duzler@gmail.com

¹ Klinghoffer, A. J. *The International Dimension of Genocide in Rwanda*, Palgrave Macmillan, London, 1998, s. 6.

² Katongole, E., & Wilson-Hartgrove, J. *Mirror to the Church: Resurrecting Faith after Genocide in Rwanda*, Zondervan, Michigan, 2009, s. 41.

“

Dünya Bankası'nın 2020 İş Yapma Kolaylığı Raporu'nda dünya çapında 190 ülke arasında 38. sırada yer alan Ruanda, Afrika ülkeleri arasında ise ikinci sırada yer almaktadır.

”

“

IMF'ye göre, dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden birçoğunun yer aldığı Sahraaltı Afrika bölgesi,¹ ABD menşeli işletmelerin ihracatı için gelişmekte olan bir pazar olarak değerlendirilmektedir.

”

Anahtar Sözcükler: Ruanda, ABD, Ticaret, AGOA, Afrika.

I. Ruanda'nın Ticari Potansiyeli

Ülkede soykırımından günümüze uzanan süreçte toplumsal, ekonomik ve güvenlik alanlarında önemli gelişmeler sağlanmıştır. Ruanda'da yaşanan gelişmelerden en dikkat çeken, Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin ve Dünya Bankası'nın desteğiyle gerçekleştirilen ekonomik ve yapısal reformlar sayesinde artan ekonomik büyüme oranlarıdır. 1994 yılını takip eden süreçte ekonomide büyüme sürecine giren ülke, uluslararası alanda farklı ülkelerle ticari ilişkilerini geliştirmiştir. Dünya Bankası'nın 2020 İş Yapma Kolaylığı Raporu'nda dünya çapında 190 ülke arasında 38. sırada yer alan Ruanda, Afrika ülkeleri arasında ise ikinci sırada yer almaktadır.³

Bu durum birçok yabancı yatırımcının ülkeye olan ilgisini arttırmaktadır. Dünyanın sayılı ekonomilerinden olan ABD, son yıllarda Afrika ülkeleriyle olan ticari ilişkilerini arttırmıştır. IMF'ye göre, dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden birçoğunun yer aldığı Sahraaltı Afrika bölgesi,⁴ ABD menşeli işletmelerin ihracatı için gelişmekte olan bir pazar olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, 18 Mayıs 2000 tarihli Amerikan Ticaret ve Kalkınma Yasası'yla, Afrika İşleri için Amerika Birleşik Devletleri Ticaret Temsilciliği oluşturulmuştur.⁵ Sahraaltı Afrika'daki 49 ülke için ABD ticaret ve yatırım politikalarını geliştirmek ve koordine

³ World Bank Group, World Bank Doing Business: Comparing Business Regulation in 190 Economies,

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf>, 2019, s. 5, Erişim Tarihi: 13.03.2021.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: IMF, “Real GDP Growth, Annual Percent Change”, https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD, Erişim Tarihi: 07.03.2021.

⁵ Office of the United States Trade Representative, “History of the United States Trade Representative”, <https://ustr.gov/about-us/history>, Erişim Tarihi: 10.03.2021.

“

Afrika ile gelişen ticari ilişkiler bağlamında, 2000 yılında yürürlüğe giren ticaret tercihi programı “Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası (AGOA)” ABD ile kıta ülkeleri arasında gerçekleştirilen ticari ilişkilerinin merkezinde yer almaktadır.

”

etmekle görevli ABD Ticari Temsilciliği'nin Afrika İşleri Ofisi, aynı zamanda bölgedeki Amerikan ticaret ve yatırım politikalarının ve hedeflerinin müzakerelerine ve uygulanmasına da öncülük etmektedir.⁶

II. AGOA ve Afrika

Afrika ile gelişen ticari ilişkiler bağlamında, 2000 yılında yürürlüğe giren ticaret tercihi programı “Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası (AGOA)” ABD ile kıta ülkeleri arasında gerçekleştirilen ticari ilişkilerinin merkezinde yer almaktadır.⁷ ABD Kongresi tarafından, Sahraaltı Afrika'da istikrarlı ve sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınmayı teşvik etmenin ABD ve Sahraaltı Afrika ülkelerinin karşılıklı çıkarına olduğu belirtilerek yeni bir ticaret ve yatırım politikası oluşturulmuştur. Bu kapsamda, bölgedeki ülkelerin hem doğal kaynaklar hem de insan kaynağı bakımından zengin olduğuna; bölgenin ekonomik potansiyeline ve ABD için siyasi önemi olan bir bölgeyi temsil ettiğine; Afrika'daki ticaret ve yatırım engellerinin karşılıklı olarak azaltılmasının ve bu gibi faaliyetlerin teşvik edilmesinin, bölge için ticaret ve yatırımın faydalarını arttıracığına ve ABD ile Sahraaltı Afrika arasındaki ticari ve siyasi bağları güçlendireceğine dikkat çekilmiştir.⁸ AGOA, Sahraaltı Afrika ülkelerinin ürünleri için ABD'ye gümrüksüz giriş sağlayarak, kıta ülkelerinin ihracatının genişletilmesini ve çeşitlendirilmesini sağlamaktadır. AGOA kapsamında, uygun olarak değerlendirilen

⁶ Office of the United States Trade Representative, “Countries and Regions: Africa”, <https://ustr.gov/countries-regions/africa>, Erişim Tarihi: 10.03.2021.

⁷ Office of the United States Trade Representative, “Countries and Regions: African Growth and Opportunity Act (AGOA)” <https://ustr.gov/issue-areas/trade-development/preference-programs/african-growth-and-opportunity-act-agoa>, Erişim Tarihi: 13.03.2021.

⁸ AGOA Legislation, “Public Law 106-200”, https://agoa.info/images/documents/2/AGOA_legal_text.pdf, Erişim Tarihi: 13.03.2021.

Sahraaltı Afrika ülkeleri için uygunluk koşulları mevzuatta belirtilmesine karşın, ülkelerin yayınlanmış koşulları karşılayıp karşılamadığı yıllık olarak Washington yönetimi tarafından belirlenmektedir.⁹ ABD başkanının takdirine bağlı olarak, ülkelere yasadan yararlanma statüleri verilebilmekte veya verilen statü geri alınabilmektedir.¹⁰ Amerika Birleşik Devletleri Ticaret Temsilciliği, tarafından yayınlanan AGOA'nın uygulanmasına ilişkin 2020 Bienal Raporu'na göre 38 ülke AGOA'ya uygun olarak belirtilmiştir.¹¹ ABD'nin Sahraaltı Afrika ülkeleri ile ticaretinin temelini oluşturan ve daha önce üç kez yenilenen AGOA, bu ülkenin kongresi tarafından son olarak 2015 yılında yenilenerek 2025 yılına kadar uzatılmıştır.¹²

AGOA, ayrıca, piyasa reformlarını teşvik etmek ve demokrasiyi inşa etmek gibi daha geniş kapsamlı hedeflere ulaşmak için önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan, bir ülkenin Washington yönetiminin AGOA kapsamında sağladığı kolaylıklardan faydalanabilmesi için aşağıdaki koşullara riayet etmesi gerekmektedir:¹³

- Ülkede, piyasaya dayalı bir ekonomi ve gelişmiş hukukun üstünlüğü sağlanmalı; yolsuzlukla mücadele için ticari engellerin ve sistemlerin ortadan kaldırılması ve işçi haklarının korunması yönünde ilerleme kaydedilmelidir.

⁹ AGOA Legislation, *a.g.e.*

¹⁰ AGOA Country Eligibility, <https://agoa.info/about-agoa/country-eligibility.html>, Erişim Tarihi: 13.03.2021

¹¹ United States Trade Representative, "2020 Biennial Report on the Implementation of the African Growth and Opportunity", <https://ustr.gov/sites/default/files/assets/agoa/USTR-Biennial-Report-to-Congress-on-AGOA-062320.pdf>, 2020, s.79, Erişim Tarihi: 21.03.2021.

¹² AGOA, "About AGOA", <https://agoa.info/about-agoa.html>, Erişim Tarihi: 13.03.2021

¹³ AGOA Legislation, *a.g.e.*

- Ülke, ABD ulusal güvenliğini ve dış politika çıkarlarını baltalayan faaliyetlerde bulunmamalıdır.
- Ülke uluslararası düzeyde ağır insan hakları ihlallerine karışmamalıdır.

Belirtilen şartlar altında, ülkelerin belirtilen kriterlere uygunluğu ABD tarafından düzenli aralıklarla yapılan çalışmalarla değerlendirilmekte ve yayınlanan "AGOA'nın uygulanmasına ilişkin Bienal Raporlarında" söz konusu yasadan faydalanan ülkelerin her bir kriter bağlamında değerlendirilmesi yapılmaktadır.

III. Ruanda ile Ticari İlişkiler

Son yıllarda ekonomisinde yaşanan büyüme ile Afrika ülkeleri arasında dikkat çeken Ruanda'da, nüfusun büyük bölümünün temel geçim kaynağı tarımsal üretimken; turizm, madenler, kahve ve çay ülkenin ana döviz kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır. AGOA, ABD ve Afrika ülkeleri arasındaki ticaretin gelişmesinde önemli rol oynadığı gibi, bu ülkenin Ruanda ile olan ekonomik ilişkileri için de önem arz etmektedir. Washington yönetiminin Kigali yönetimiyle gelişen ticari ilişkileri bağlamında, 2012 yılında "ABD-Ruanda İkili Yatırım Anlaşması" yürürlüğe girmiştir. Anlaşma ile ilgili görüşmeler, 2006 Birleşik Devletler-Ruanda Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşması (TIFA) kapsamındaki istişarelerin bir sonucu olarak 2007 yılında başlatılmıştır.¹⁴ Anlaşmada iki ülke arasında gerçekleştirilecek ticarete ilişkin süreçler detaylı olarak ele alınmıştır. İkili yatırım

¹⁴ Office of the United States Trade Representative, "Countries and Regions: Africa Rwanda" <https://ustr.gov/countries-regions/africa/rwanda>, Erişim Tarihi: 13.03.2021.

anlaşmasının genel amaçları; iki ülke arasındaki ekonomik iş birliğinin teşvik edilmesi, tarafların ekonomik kalkınmasının artırılması, ülkelere yapılacak yatırımlar için istikrarlı bir ortamın sağlanması ve bu hedeflere sağlık, güvenlik ve çevrenin korunması ve uluslararası kabul görmüş işçi haklarının geliştirilmesiyle tutarlı bir şekilde ulaşılmaya çalışılması olarak belirlenmiştir.¹⁵ Ayrıca ikili ticari ilişkilerin gelişiminde önemli rol oynayan ABD-Ruanda Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşması (TIFA)'na dair toplantılar belirli aralıklarla düzenlenerek sürecin seyrine yön vermektedir. TIFA Konsey Toplantısının beşincisi 31 Ekim 2019 tarihinde ABD ve Ruanda'dan üst düzey yetkililerin katılımıyla düzenlenmiştir. Toplantı sonucunda ticari iş birliğinin güçlendirilmesi, ticaret ve yatırımın önündeki engelleri azaltmak için kısa vadeli çözümler geliştirilmesi ve Ruanda'da bir Amerikan Ticaret Odası'nın kurulması gibi önemli konularda çeşitli kararlar alınmıştır.¹⁶

ABD ile Afrika ülkeleri arasında gerçekleştirilen ticarete dair ABD Nüfus Sayım Bürosu'nun son on yıllık verileri incelendiğinde, Amerikan ekonomisinin açık verdiği görülmektedir. Ayrıca, iki ülkenin son on yıllık süreçte gerçekleştirdiği ticaret hacmi çift yönlü olarak (hem ihracat hem de ithalat bağlamında) azalmıştır.¹⁷ Nitekim, 2016 yılında Donald

¹⁵ AGOA, "Treaty Between the Government of the United States of America and the Government of the Republic of Rwanda Concerning the Encouragement and Reciprocal Protection of Investment", <https://agoa.info/images/documents/5107/Rwanda-US%20BIT.pdf>, Erişim Tarihi: 24.03.2021.

¹⁶ United States Trade Representative, "2020 Biennial Report on the Implementation of the African Growth and Opportunity", <https://ustr.gov/sites/default/files/assets/agoa/USTR-Biennial-Report-to-Congress-on-AGO-062320.pdf>, 2020, s.79, Erişim Tarihi: 21.03.2021.

¹⁷ United States Census Bureau, "Country and Product Trade Data", <https://www.census.gov/foreign-trade/statistics/country/index.html>, Erişim Tarihi: 19.03.2021.

Trump'ın Amerikan başkanlık seçimini kazanmasının ardından gelişen “önce Amerika” söyleminin yarattığı olumsuz etki bu durumun temel nedenlerinden biri olarak nitelendirilebilmektedir. Öte yandan, ABD'nin Ruanda ile olan ticari ilişkilerinde, ithalat ürünlerinde taze kahve, tütün, balmumu vb., baharatlar, çelik yapım malzemeleri ile madenler, değerli madenler ve tekstil ürünleri ön plana çıkarken; yıllara göre değişiklik göstermekle birlikte taze kahve, tütün, balmumu vb. baharatlar ve çelik yapım malzemeleri ile madenler iki ülke arasındaki ithalat kalemlerinde ilk üç sırada yer almaktadır. Diğer taraftan, Ruanda'ya ihraç edilen ürünler arasında ilk sıralarda bilgisayarlar, iletişim ekipmanları, tıbbi ekipmanlar, ilaçlar, sivil uçaklar ile bunların motorları, ekipmanları ve parçaları bulunmaktadır. Son on yıllık ihracat verilerinde, yine yıllara göre değişiklik göstermekle birlikte, bilgisayar, ilaç ve iletişim araçlarının ticareti ilk üç sıradadır.¹⁸

ABD Nüfus Sayım Bürosu'nun verilerine göre, 2020 yılında Ruanda'ya 27,4024 milyon dolar ihracat gerçekleştirilmiştir. En fazla ihraç edilen ürünler sırasıyla iletişim ekipmanları, tıbbi ekipmanlar ile kamyonlar, otobüsler ve özel kullanım amaçlı araçlar olmuştur. Ruanda tarafından ithal edilen ürünlerde tıbbi ekipmanların ilk sıralarda yer almasında kuşkusuz Korona virüs (Covid-19) salgını etkili olmuştur. Diğer yandan ise, 2020 yılında Ruanda'dan 32,60537 milyon dolar değerinde ithalat gerçekleştirilmiştir. En fazla ithal edilen ürünler ise benzer bir şekilde taze kahve, tütün, balmumu vb. ve çelik yapım malzemeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD'nin Ruanda'dan

¹⁸ United States Census Bureau, “U.S. Exports to Rwanda by 5-digit End-Use Code 2011-2020”,

[https://www.census.gov/foreign-](https://www.census.gov/foreign-trade/statistics/product/enduse/exports/c7690.html)

[trade/statistics/product/enduse/exports/c7690.html](https://www.census.gov/foreign-trade/statistics/product/enduse/exports/c7690.html) Erişim Tarihi: 19.03.2021.

“

ABD'nin Ruanda'dan ithal ettiği madenler arasında ilk sıralarda yer alan niyobyum, tantal ve vanadyum gibi cevherler nükleer teknoloji, uzay ve uçak sanayisinde ön plana çıkmaktadır.¹ Washington yönetimi, Ruanda'dan ağırlıklı olarak hammadde temin ederken, ülkeye olan ihracatında ise katma değeri yüksek, hazır ürünler ön plana çıkmaktadır.

”

ithal ettiği madenler arasında ilk sıralarda yer alan niyobyum, tantal ve vanadyum gibi cevherler nükleer teknoloji, uzay ve uçak sanayisinde ön plana çıkmaktadır.¹⁹ Washington yönetimi, Ruanda'dan ağırlıklı olarak hammadde temin ederken, ülkeye olan ihracatında ise katma değeri yüksek, hazır ürünler ön plana çıkmaktadır.

IV. Ruanda ile Mal Ticaretine Getirilen Kısıtlama

2016-2018 yılları arasında Ruanda'nın ABD ile olan ticari ilişkilerinde, hazır tekstil ürünleri en fazla ihracatı yapılan beş ürün arasında yer almaktadır.²⁰ Ancak aynı yıllarda Doğu Afrika ülkeleri, yerel bölgedeki hazır giyim ve diğer sektörlerdeki üretim kapasitesini teşvik etmek amacıyla ikinci el giysi ithalatına uygulanan gümrük vergilerini artırma kararı almıştır. Ruanda, 2016 yılında ithal edilen kullanılmış kıyafetlerin ithalat tarifelerini -nihai durumda ithalatı aşamalı olarak durdurma amacıyla- kilo başına 0,20 dolardan, 4 dolara çıkarmıştır. Ruanda hükümeti tarafından yapılan açıklamada vergilerin arttırılmasıyla yerel olarak üretilen ürünlerin ve endüstrilerin desteklenmek istendiği, aynı zamanda kullanılmış ürünlerle gelen sağlık risklerinin de en aza indirilmesinin planlandığı belirtilmiştir.²¹ Yaşanan bu gelişmelerin ardından, İkincil Malzemeler ve Geri Dönüştürülmüş Tekstiller Derneği (SMART), Doğu Afrika Topluluğu'nun 2016'da kullanılmış giysi ve ayakkabı ithalatı yasağını aşamalı hale

¹⁹ United States Census Bureau, "U.S. Imports from Rwanda by 5-digit End-Use Code 2011-2020",

<https://www.census.gov/foreign-trade/statistics/product/enduse/imports/c7690.html> Erişim Tarihi: 19.03.2021.

²⁰ United States Census Bureau, "U.S. Imports from Rwanda by 5-digit End-Use Code 2011-2020",

<https://www.census.gov/foreign-trade/statistics/product/enduse/imports/c7690.html> Erişim Tarihi: 19.03.2021.

²¹ Africa Renewal, "Protectionist ban on Imported Used Clothing",

<https://www.un.org/africarenewal/magazine/december-2017-march-2018/protectionist-ban-imported-used-clothing>, Erişim Tarihi: 19.03.2021.

getirme kararının ABD'nin kullanılmış giyim endüstrisine önemli ekonomik zorluklar getirdiğini iddia eden bir dilekçeyi 21 Mart 2017'de ABD yönetimine sunmuştur. Dilekçede, bu durumun ülkelerin AGOA'dan faydalanma kriterleri arasında yer alan pazara dayalı bir ekonomiye sahip olmaları ve Amerikan ticaret ve yatırımlarının önündeki engelleri ortadan kaldırmaları kriterlerine uygun olmadığı belirtilmiştir.²²

Dilekçede, ayrıca, Kenya, Ruanda, Tanzanya ve Uganda'nın, AGOA'ya uygunluk kriterlerini karşılayıp karşılamadığını belirlemek için bir dönem dışı inceleme talep edilmiştir. Dernek, dilekçesinde kullanılmış giysi ve ayakkabının toplanması, işlenmesi ve dağıtılmasıyla ilgili işlerde çalışan 40.000 Amerikalı işçinin yasaktan olumsuz etkileneceğini belirtmiş; ayrıca, yasağın Doğu Afrika Topluluğu ülkelerindeki ikinci el giyim sektörlerinde on binlerce iş koluna da zarar vereceğini iddia etmiştir.²³ ABD Ticaret Temsilciliği derneğin dilekçesini kabul ederek 20 Haziran 2017'de Ruanda, Tanzanya ve Uganda'nın AGOA'ya uygunluğuna dair inceleme başlatmıştır. Yapılan değerlendirme sonucunda, ikili ticari ilişkilerde Ruanda'nın ABD'ye en fazla ihraç ettiği ürünler arasında yer alan hazır tekstil ürünleri ticaretine, 2018 yılında kısıtlama getirilmiştir. Bu doğrultuda, AGOA'ya uygunluk şartlarının Amerikan başkanı tarafından değiştiriliyor olması nedeniyle Donald Trump, Ruanda'nın AGOA'nın uygunluk

²² AGOA, "SMART Out-of-Cycle Review Petition Regarding Rwanda, Kenya, Tanzania",

<https://agoa.info/downloads/agoa-out-of-cycle-reviews/15439.html>, Erişim

Tarihi: 19.03.2021.

²³ AGOA, "SMART Out-of-Cycle Review Petition Regarding Rwanda, Kenya, Tanzania"

<https://agoa.info/downloads/agoa-out-of-cycle-reviews/15439.html>, Erişim

Tarihi: 19.03.2021.

“

Haziran 2020 yılında yayımlanan AGOA'nın uygulanmasına ilişkin Bienal Raporu'nda, AGOA şartlarına uygunluk kriterlerine dair yapılan değerlendirmede Ruanda'nın ülke profili olumlu bir görünüm çizmektedir.

”

şartlarına uymadığını belirleyerek 31 Temmuz 2018 itibariyle bu ülkeden AGOA'ya uygun tüm hazır giyim ürünleri için gümrüksüz muamele uygulamasını askıya alan bir bildiri yayınlamıştır. Sınırlama yalnızca hazır giyim ürünlerini kapsamakta olup, Ruanda AGOA kapsamında sunulan giyim dışı yardımlardan yararlanmaya devam etmiştir.²⁴ Bütün bu olumsuz tabloya karşın, Haziran 2020 yılında yayımlanan AGOA'nın uygulanmasına ilişkin Bienal Raporu'nda, AGOA şartlarına uygunluk kriterlerine dair yapılan değerlendirmede Ruanda'nın ülke profili olumlu bir görünüm çizmektedir. Bu durum ikili ticari ilişkilerin gelişimine katkı sağlamakla birlikte, raporda 2018 yılında alınan kararla Ruanda'dan gelen tekstil ürünlerine uygulanan kısıtlamanın devam ettiği de belirtilmektedir.²⁵

Sonuç

ABD ve Ruanda arasındaki ticari ilişkilerde yirmi birinci yüzyılda artış yaşanmıştır. Yasal düzenlemelerle birlikte ikili ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmüş ve bu durum ticari ilişkilere olumlu katkı sağlamıştır. Özellikle AGOA kapsamında uygulanan politikalar, ülkelerin son yıllardaki ikili ticari ilişkilerine ivme kazandırmıştır. Washington yönetimi, AGOA ile yalnızca ekonomik gelişmeyi değil aynı zamanda Sahraaltı Afrika ülkelerinde piyasa ekonomilerinin düzenlenmesi ve demokrasinin geliştirilmesine de katkı sağlanmasının hedeflendiğini belirtse de nihai noktada tüm bu amaçlar ekonomik istikrarın sağlanmasına ve ticaretin önündeki

²⁴ AGOA, “Presidential Proclamation regarding Rwanda's AGOA eligibility”, <https://agoa.info/news/article/15493-presidential-proclamation-regarding-rwanda.html>, Erişim Tarihi: 19.03.2021.

²⁵ 2020 Biennial Report on the Implementation of the African Growth and Opportunity Act, United States Trade Representative, (2020): 52 <https://ustr.gov/sites/default/files/assets/agoa/USTR-Biennial-Report-to-Congress-on-AGO-062320.pdf> Erişim Tarihi: 21.03.2021.

“

Son yıllarda ekonomik anlamda ilerleme kaydetmiş olmasına rağmen, hala gelişmekte olan bir Afrika ekonomisi hüviyetindeki Ruanda kendi ekonomisini bu bağımlılıktan kurtaracak ve ülke pazarında ihtiyaç duyulan son kullanıcı ürünlerini üretebilecek hale gelmediği sürece ikili ticaret ilişkilerinde ABD kazanan taraf olmaya devam edecek gibi görünmektedir.

”

engellerin kaldırılmasına hizmet etmektedir. ABD'nin Sahraaltı Afrika ülkeleriyle ilişkilerinde, öncelikli olarak Amerika'nın ekonomik çıkarlarına faydalı ilişkilerin kurulması amacı ön plana çıkmaktadır.

AGOA'dan faydalanma kriterlerine uygun olarak değerlendirilen Ruanda ile ABD arasındaki ticari ilişkiler incelendiğinde, ticareti yapılan ürünler arasındaki nitelik ve ülkelerin bunlardan sağladıkları fayda arasında ciddi bir eşitsizlik söz konusudur. ABD'nin ithal ettiği ürünler genellikle hammadde ya da katma değeri olmayan veya çok az olan ürünler iken; Ruanda'dan ABD'ye hammadde olarak gönderilen ve bilgisayar, telefon, araba üretiminde kullanılan madenler; Amerika'da yapılan üretim sonrasında son tüketici kullanımına sunulmak üzere Ruanda'ya tekrar ihraç edilmektedir. Diğer taraftan, Ruanda'nın yerel sanayisi ve üreticilerini korumak için tekstil ürünlerinin ithalatına dair geliştirdiği politikaya karşı ABD tarafından uygulanan kısıtlama, ülkenin Amerika'ya olan ihracatına önemli bir darbe vurmaktadır. Ruanda yönetimi tarafından ikinci el kıyafetlerin ülkeye ithalatına uygulanan kısıtlama ABD'nin dış ticaretinde önemli bir etkiye sahip değilken, Ruanda için tekstil ürünlerinin ihracat kalemlerinde ilk sıralarda yer alması ülkenin dış ticaret kapasitesini olumsuz etkilemektedir.

Son yıllarda ekonomik anlamda ilerleme kaydetmiş olmasına rağmen, hala gelişmekte olan bir Afrika ekonomisi hüviyetindeki Ruanda kendi ekonomisini bu bağımlılıktan kurtaracak ve ülke pazarında ihtiyaç duyulan son kullanıcı ürünlerini üretebilecek hale gelmediği sürece ikili ticaret

Afrika Dosyası: ABD-Afrika İlişkileri / Mayıs 2021

ABD'nin Ruanda ile Ticari İlişkileri

Gamze Düzler

İlişkilerinde ABD kazanan taraf olmaya devam edecek gibi görünmektedir.

DSJOURNAL

Diplomasi ve Strateji Dergisi

ISBN:978-625-00-0052-6

MAYIS 2021